

Ziņu izdevums skolotāju atbalstam
pilnveidotā mācību satura un pieejas īstenošanai

Jūnijs 2020
Nr. 12

Dažādība, kopābūšana un labjutība

Skolā bērni mācās par dzīvi,
par sevi un ka ikvienam ir vieta
sabiedrībā. – **10.lpp.**

Katrs bērns jūt sasniegumus

Par vienotu stratēģiju un
pedagoģisko atbalstu O. Kalpaka
Liepājas 15. vsk. – **28. lpp.**

Lai skolā visi bērni justos labi

Kā pieņemt atšķirīgo? Intervija
ar Anitu Falku, VISC Speciālās
izglītības nodaļas vadītāju. – **6.lpp.**

Saturs

Dažādi un kopā	3
Daudzveidība kā norma – skolā katram bērnam. Zane Oliņa	4
Lai skolā visi bērni justos labi. Intervija ar Anitu Falku	6
Dažādība, kopābūšana un labjutība. Solvita Lazdiņa, Elita Šneidere	10
Vārdnīca: iekļaujoša izglītība, speciālā izglītība, speciālās vajadzības	13
Speciālās vajadzības – agrāk un tagad	14
Intervija ar Māriti Rozenfeldi	
Nozīmīgākie rīcībpolitikas soļi iekļaujošas izglītības pilnveidei Latvijā	18
Mācību un metodiskie līdzekļi speciālajā izglītībā	20
Diagnostikas rīks lasītprasmes novērtēšanai	21
Kā atbalstīt katru bērnu pirmsskolā?	22
Jelgavas PII "Kamolītis" pieredze. Aiga Jankevica	
Vasaras klausāmgabali mācību un pārmaiņu arhitektiem	27
Iesaka Zane Oliņa	
Lai katrs bērns justu sasniegumus	28
O. Kalpaka Liepājas 15. vidusskolas pieredze. Inese Stepko	
Valoda nav nepārvarama barjera, lai mācītos	34
Cēsu 2. pamatskolas pieredze	
Kādus resursus skola izmanto, lai atbalstītu bērnus no ģimenēm, kas nerunā latviski?	36
Kā sekmīgi iekļaut mācībās bērnus, kuru dzimtā valoda nav latviešu?	37
Iekļaujoša izglītība Lielbritānijā – atbalsts visiem un katram	38
Mana labākā mācību diena	43
Stāsta Rēzeknes pamatskolas – attīstības centra skolēni	
Atbildes uz skolotāju jautājumiem	46
Aktualitātes	48

Redaktore: Inese Leitāne

Redkolēģija: Zane Oliņa, Alnis Auziņš, Katrīna Duka-Gulbe, Mihails Basmanovs, Liene Rolanda, Rasa Dirvėna, Jolanta Klišāne, Daīga Brakmane

Korektūra: Alnis Auziņš

Maketētāja: Ģita Dimdiņa

Vāka foto: Lauma Kalniņa, *Skola2030*

Saziņai: info@skola2030.lv, tālr. 66051908

www.skola2030.lv

© Valsts izglītības satura centrs | ESF projekts Nr.8.3.1.1/16/I/002 Kompetenču pieeja mācību saturā.

Domāt.Darīt.Zināt. materiālus drīkst izmantot informatīviem, izglītības un pētniecības mērķiem, obligāti norādot avotu. Ja vēlaties izmantot materiālus citiem nolūkiem, rakstiet uz e-pasta adresi info@skola2030.lv .

Dažādi un kopā

Cienijamo lasītāj!

Šis izdevums ir veltīts iekļaujošai izglītībai. Lai gan ar to Latvijā visbiežāk saprotam speciālo izglītību, tā ir tikai iekļaujošas izglītības daļa. Sākot par šo tēmu interesēties, tas man bija atklājums – cik ļoti iekļaujoša izglītība būtībā attiecas uz visiem un katru bērnu, jo runa ir par dažādību un būšanu kopā. Par dažādu vajadzību atzīšanu, pieņemšanu un atbilstoša atbalsta sniegšanu – vai tie būtu bērni ar speciālām vajadzībām vai atšķirīgām valodas prasēm, vai ļoti apkērīgi skolēni, kuriem nepieciešami lielāki intelektuāli izaicinājumi, vai tie, kas kādā dzīves posmā nonākuši grūtībās dažādu apstākļu dēļ.

Šajā izdevumā lasiet divas apjomīgas intervijas – sarunu ar **Valsts izglītības satura centra (VISC) Speciālās izglītības nodaļas vadītāju Anitu Falku** – par to, kā vispārizglītojošā skolā iekļaut bērnus ar dažādām vajadzībām, lai visi bērni justos labi un saņemtu vajadzīgo atbalstu, un Rēzeknes Tehnoloģiju augstskolas (RTA) asociēto profesori **Dr. paed. Māriti Rozenfeldi** – par **speciālo izglītību** un to, kas mainās izglītībā bērniem ar speciālām vajadzībām, stājoties spēkā jaunajiem izglītības standartiem. Turpat atradīsiet informāciju arī par valsts iesaisti atbalsta sniegšanā un mācību resursiem speciālajā izglītībā. Jāpiebilst, ka RTA ir *Skola2030* sadarbības partnere, kas projektā izstrādā mācību līdzekļus bērniem ar garīgās attīstības traucējumiem.

Iekļaušana nav viena klases audzinātāja uzdevums – tas ir skolas vērtību, filozofijas un visas skolas kopienas, tostarp visu bērnu un vecāku, un vēl plašāk – sabiedrības attieksmju un dzīvesveida jautājums. **Skola ir vieta, kurā apgūst ne tikai mācību saturu, bet kur mācās par dzīvi, par sevi un būšanu kopā ar citiem.** Vairāk par to lasiet rakstā “Dažādība, kopābūšana un labjutība”, kurā pieredzē dalās **Solvita Lazdiņa**, *Skola2030* vecākā eksperte un Rīgas Pilsētas sākumskolas direktore, un **Elīta Šneidere**, šīs skolas atbalsta persona skolēniem un skolotājiem.

Piedāvājam divus pieredzes stāstus par izglītības iestādēm, kas veiksmīgi iekļauj bērnus ar speciālām vajadzībām, un par tajās izveidoto atbalsta sistēmu, – par **Jelgavas PII “Kamolītis”** (stāsta **Aiga Jankevica**) un **Liepājas Oskara Kalpaka 15. vidusskolu** (stāsta **Inese Stepko**).

Savukārt par to, ka valodas nezināšana nav šķērslis, lai mācītos, lasiet stāstā par ķīniešu meiteni **Cēsu 2. pamatskolā** un to, kā viņas mācīšanos atbalsta skola un skolotāji un ko svarīgi ņemt vērā, ja klasē ir bērns, kurš neprot latviešu valodu (stāsta skolotāja **Marīta Dzene**).

Bet sāciet ar **Zanes Oliņas**, *Skola2030* mācību satura ieviešanas vadītājas, atgādinājumu par izglītības plašākajiem mērķiem un to, ko nozīmē **skola katram bērnam!**

Un vēl šajā izdevumā. Kas ir laba mācību stunda, kas skolēniem visvairāk palicis prātā no mācībām? Stāsta **Rēzeknes pamatskolas – attīstības centra 8. klases skolēni**. Savukārt četras *Skola2030* ekspertes iepazīstina ar redzēto un dalās atziņās pēc iepazīšanās ar **iekļaujošas izglītības modeli Lielbritānijā** pieredzes apmaiņas braucienā. Atradīsiet arī sarakstu ar ieteicamiem vasaras klausāmgabaliem redzesloka paplašināšanai (gan angļu valodā) un – kā parasti beigās – *Skola2030* aktualitātes.

Priecīgu vasaru!

Inese Leitāne,
Skola2030, Domāt.Darīt.Zināt. redaktore

Daudzveidība kā norma – skolā katram bērnam

Mācību satura un pieejas pilnveidi pirms vairāk nekā trim gadiem sākām, vispirms formulējot redzējumu par to, kādu vēlamies redzēt katru skolēnu, kas tagad ietverta arī pieņemtajās pirmsskolas izglītības vadlīnijās, pamatizglītības un vidējās izglītības standartā. (Tas redzams šeit: http://bit.ly/redzejums_par_skolenu) Šāda izglītības procesa mērķa jēga ir virzīt mācību satura un pieejas īstenošanu, lēmumus, rīcību, kvalitātes kritēriju izvēli ikdienā visos līmeņos. Tajā ietverta apņemšanās piedāvāt katram skolēnam atbilstošu ceļu un iespējas kļūt par tādu cilvēku. Iekļaujošas izglītības principi ir šāda mērķa īstenošanas pamatu pamats.

Zane Oliņa, *Skola2030* mācību satura ieviešanas vadītāja

Vīzija par *skolu katram bērnam* ir iespējama un realizējama praktiskās ikdienas darbībā ikvienā ģimenē, klasē, skolā, pašvaldības, valsts līmenī. *Skola katram bērnam* nozīmē virzīties no samierināšanās ar reizēm ierasto priekšstatu “mēs jau esam tikai masu skola” **uz tādu mācību pieeju un organizāciju, kur mērķis ir visiem sasniegt augstus, katra bērna stiprajām pusēm un varēšanai nozīmīgus mērķus**, nodrošinot katram kvalitatīvu pamatu un daudzpusīgas iespējas, pieaugošu intelektuālo izaicinājumu un dziļumu akadēmiski sekmīgākajiem skolēniem un ikdienas dzīves organizācijas, emociju pašregulācijas sadzīves prasmes skolēniem ar garīgās attīstības traucējumiem. Tas nozīmē arī paplašinātus un tostarp vispusīgus izglītības mērķus – ierasti šauru akadēmisku disciplīnu vietā, – rodot arvien vairāk iespēju skolēniem pašiem pieņemt atbildīgus lēmumus, izdarīt izvēles, saprast, kam der tas, ko viņš mācās skolā, kādā pasaulē jaunietis grib dzīvot.

Mācoties šādā skolā, katram bērnam kļūst skaidrs, kādēļ viņš kaut ko mācās, kā tas saistās ar ko citu, kurp tas ved, kādēļ tas ir svarīgi, kā tas saistās ar kaut ko, ko viņš jau zina, un tādēļ viņam ir lielāka motivācija mācīties. **Skolotāji plāno mācības, domājot par to, ko darīs skolēns**, lai nonāktu pie izpratnes, un kā viņš ieraudzīs kopsakarības, saistīs jauno ar vēl zināmo. Skolotāji domā par to, kāds atbalsts katram skolēnam nepieciešams, lai viņš saprastu, kas katrā tematā ir būtiskākais; par to, kā skolēns iemācīsies paveikt šim uzdevumam līdzīgus nākotnē, proti, apgūs mācīšanās stratēģijas domāšanai un darīšanai; un kā zinās, kā viņam iet un ko viņš var darīt, lai uzlabotu sniegumu.

Skolā katra bērna interesēs darbojas uz pašvadītu mācīšanos virzīta **klases sistēma** ar skaidriem spēles noteikumiem – lai es kā skolēns zinu, ko no manis sagaida, man ir skaidri kritēriji, kā vērtēs manu darbu; mani iedrošina izvīrīt sev mērķus un strādāt, lai tos sasniegtu;

šī sistēma darbojas, ir paredzama un konsekventa, man ir kāda teikšana un iespēja ietekmēt to, kas notiek. Mēģināšana un kļūdīšanās šeit ir ikdiena, neviens nesmejas par nepareizām atbildēm.

Šādā skolā dažādība ir norma, nevis izņēmums. **Te tiek pieņemts, ka pie rezultāta var tikt pa dažādiem ceļiem un katram, iespējams, vajadzēs citādu atbalstu.** To visi saprot, pieņem un iesaistās. Skolotāji prasmīgi izmanto dažādus diferencēšanas paņēmienus klasē. Klases darba organizācija ir mainījies – pamatā vairs nav frontāls mācību darbs kā galvenā un vienīgā mācību darba forma, kur skolotājs priekšā visiem vienlaikus stāsta informāciju, visi vienā tempā secīgi vienā ātrumā pilda vienādus uzdevumus. Daudz vairāk skolēnu strādā patstāvīgi, darbojas mazās grupās, reizēm arī veicot dažādus uzdevumus. Tas dod iespēju skolotājam individuāli un atšķirīgi, turklāt vairāk atbalstīt katru skolēnu. Skolēniem bieži ir izvēles iespējas dažādu projektu tematikā, veidā, kā viņi mācīsies, kas savukārt mācīšanos padara personiski nozīmīgāku un arī rada lielāku motivāciju.

Skolā katram bērnam klases un skolas līmenī ir risinājumi, kā sekot skolēnu attīstības dinamikai. Balstoties uz datiem par skolēnu sniegumu un regulāru snieguma un skolēnu mācīšanās vajadzību analīzi, tiek ieviesti atbalsta risinājumi plašā spektrā – skolotāju asistenti, papildu laiks un konsultācijas dažādiem skolēniem par konkrētām prasēm, arī dažādi grupēšanas risinājumi, piemēram, klases dalīšana mazākās grupās konkrētu mācību priekšmetu apguvei. Katrā ziņā – tie ir konkrēti katram gadījumam atbilstoši risinājumi, kuru ietekme tiek izvērtēta un kas tiek ikdienā mainīti, pielāgoti.

Šādā skolā **skolotāji plāno mācību saturu saskaņoti un pēctecīgi.** Šāda plānošana ir kļuvusi par ierastu praksi – gan skolotāju vidū, kas māca vienu un to pašu mācību priekšmetu (viņi zina, ko skolēni ir mācījušies iepriekšējā gadā un kas sekos pēc tam, viņi apspriež un plāno, kā

labāk mācīt vienu vai otru tematu un nostiprināt nozīmīgas prasmes), gan ar attiecīgās mācību jomas skolotājiem un citiem kolēģiem par kopīgajiem saskares punktiem. Rezultātā skolēni ierauga un saprot, kā vienā mācību priekšmetā apgūtais saistās ar citu mācību priekšmetu un ir izmantojams tajā. Viņiem veidojas dziļāka izpratne, mācības vairs nav sadrumstalotas, tās notiek efektīvāk, tādēļ skolēni iemācās labāk.

Skolā katram bērnam tiek panāktas un reāli ieviestas konsekventas, pamatotas un visiem saprotamas, **vērtības balstītas vienošanās par visiem nozīmīgiem skolas dzīves aspektiem**, kas skar gan mācību pieeju, gan klasvadību, gan to, kā darbojas skola kā organizācija, – vai skolā ir svarīgi, ka skolēni ikdienā savstarpēji sarunājas vai visu laiku *pavada telefonos*, vai pastāv skaidri noteikumi un sekas pozitīvai uzvedībai, kā skolā seko līdzi, reaģē, nepieļauj pāridarījumu gadījumus, vai pastāv skaidras un pamatotas sistēmas darbu labošanai, vērtēšanai, kuras ievēro visi skolotāji? Tādēļ skolā ir izveidota laba saziņa un sadarbība ar skolēnu vecākiem ikdienā, ar atbalsta personālu, un nemitīgi tiek ieviesti nepieciešamie risinājumi skolēnu mācīšanās vajadzību atbalstam. Arī skolotāji jūt, ka viņu darbam ir atbalsts, un tieši tādēļ neizpaliek arī ietekme – skolēnu attīstības dinamika ir pozitīva, ir pavisam cita vilkme strādāt un arī gandarījums.

Skolā katram bērnam skolotāji pastāvīgi izvērtē savu praksi. Viņi meklē arvien jaunus risinājumus, ko konkrēti katrs no viņiem var darīt, lai uzlabotu klases, atsevišķu skolēnu mācīšanos, šos risinājumus izmēģina un ievieš. Viņiem ir kopīga valoda, kādā viņi sarunājas par mācīšanu un mācīšanos. Skolotāji tiek iedrošināti mēģināt un kļūdīties, viņiem ir iespēja mācīties, saņemt atgriezenisko saiti un atbalstu ikdienā no kolēģiem un vadības. Skolotāji var droši runāt par izaicinošām situācijām klasē, jautāt pēc padoma un atbalsta, kā labāk risināt konkrētas situācijas ar dažādiem skolēniem. Skolotāju mācīšanās iespējām var būt dažādas formas – savstarpēja stundu vērošana ar konkrētu mērķi, dalība mācīšanās grupās, gadskārtējas izvērtēšanas sarunas ar vadību, izvirzot darba pilnveides mērķus nākamajam gadam.

Skolā katram bērnam ir veidi, kā tā saņem atgriezenisko saiti par savu darbību, kā tiek sekots līdzi tam, ko domā gan iekšējie pasūtītāji – skolēni, skolotāji, vecāki –, gan ārējie – dibinātājs, vietējā kopiena, plašāka sabiedrība. Veidi var būt dažādi – aptaujas, sarunas, sekošana līdzi tendencēm un to analīze, lai turpinātu arvien pilnveidot darbu. Šāda **atvērtība pasaulei un atgriezeniskajai saitei, sistēmas darba izvērtēšanai un pilnveidei ir pamats skolas kā organizācijas pastāvīgai attīstībai** pretstatā pārliecībai, ka “mēs to zinām un sen jau darām”, “mēs jau esam labākie” u. tml.

Kā sagatavoties pilnveidotā mācību satura un pieejas ieviešanai? Kā skolu vadības komandām atbalstīt savus skolotājus? Skaidrība par mācību saturu, mācību priekšmetu programmu paraugi neapšaubāmi ir ļoti svarīgs un nepieciešams pieturas punkts. (Pirmsskolas mācību programma, skolas mācību priekšmetu un kursu programmu paraugi atrodami *Skola2030* mācību resursu krātuvē <http://mape.skola2030.lv>; pamatizglītības un vispārējās vidējās izglītības standartā ietvertie sasniedzamie rezultāti darbam pieejami šeit: https://bit.ly/merkiskolenam_SR.) Taču šajos dokumentos nav atbildes uz visiem sekmīgai pilnveidotā mācību satura ieviešanai nozīmīgiem jautājumiem. Tikpat svarīgi **katrā skolā kopīgi rast atbildes uz jautājumiem, kādēļ mēs kā skola pastāvam, kāds cilvēks būs katrs no mūsu skolas absolventiem, kā satiksim katru viņam unikālajā sākumpunktā**. Kā iedzi-

---

Svarīgi katrā skolā kopīgi rast atbildes uz jautājumiem, kādēļ mēs kā skola pastāvam, kāds cilvēks būs katrs no mūsu skolas absolventiem, kā satiksim katru viņam unikālajā sākumpunktā.

---

vināsim šo mūsu vīziju ikdienā, kādi mācīšanas un mācīšanās principi ir visbūtiskākie tieši mūsu skolā, kādi būs praktiskie soļi to ieviešanā, kas būs mūsu kā kopienas veiksmes kritēriji? Ne tikai stundu skaita tabulas katrā mācību priekšmetā, bet arī daudzi no šiem būtiskajiem principiem rodami standartu dokumentos: skolotāji mācīšanās mērķu sasniegšanai izmanto daudzveidīgas mācību organizācijas formas, regulāri sadarbojas, pēc iespējas agrīni noskaidro skolēna pamatprasmes un mācīšanās vajadzības un seko katra skolēna izaugsmei, izglītības iestāde attīsta organizācijas kultūru, kurā respektē skolēnu dažādību, iesaista vecākus skolēna mācīšanās atbalstam, veido mācību vidi, kas ir fiziski un emocionāli droša, u. tml.

Pozitīvi, ka attālināto mācību laiks daudzās skolās stiprinājis pārliecību par vadības komandas, skolotāju sadarbības spēku – iegūta pieredze kopīgi plānot un saskaņot mācību saturu, uzdevumus, mācību grafiku, saziņu, rīku izmantošanu, izmēģinātas tehnoloģijas kopdarbam un saziņai. Vai tā nav lieliska iespēja šo praksi turpināt? Lai izdodas vārdus pārvērst darbos, palīdzot katram bērnam un jaunietim atrast un tikt tuvāk saviem sapņiem! ☺

Lai skolā visi bērni justos labi

Kā labāk iekļaut vispārīzglītojošā skolā bērnus ar dažādām vajadzībām, ar ko sākt skolām, kurām vēl tādas pieredzes nav, – uz sarunu aicinājām Valsts izglītības satura centra (VISC) Speciālās izglītības nodaļas vadītāju Anitu Falku, speciālisti ar 27 gadu skolas pieredzi. A. Falka skolā ir bijusi logopēde un direktores vietniece. Pēdējos 12 gadus strādājusi Valsts Speciālās izglītības centrā un VISC Speciālās izglītības nodaļā, ko vada kopš pērnās vasaras.

Anita Falka

Sarunājās Alnis Auziņš, *Skola2030*,
foto no Anitas Falkas personiskā arhīva

Ko mēs saprotam ar vārdiem “iekļaujoša izglītība”? Kas to raksturo? Uz ko tā attiecas?

Šobrīd iekļaujoša izglītība ir definēta kā process, kurā tiek nodrošinātas visu skolēnu daudzveidīgās vajadzības, palielinot ikviena skolēna līdzdalības iespējas mācību procesā, kultūrā un dažādās kopienās un samazinot iespējas būt izslēgtiem no izglītības ieguves procesa.

Tas nozīmē to, ka iekļaujoša izglītība attiecas uz visiem skolēniem. Visi skolēni mācās atbilstoši savām spējām un attīstības līmenim, saņem atbilstošu palīdzību mācību satura apguvē un skolā jūtas labi. Plašākā nozīmē iekļaujoša izglītība attiecas uz visu sabiedrību.

Jaunajā mācību gadā stāsies spēkā Ministru kabineta (MK) noteikumi Nr. 556 “Prasības vispārējās izglītības iestādēm, lai to īstenotajās izglītības programmās uzņemtu izglītojamos ar speciālām vajadzībām”¹. Kāpēc vajadzēja pieņemt jaunus noteikumus? Kas būtiski mainās ar to pieņemšanu salīdzinājumā ar to, kā bija agrāk?

Nav jau tā, ka mēs tikai tagad sākam domāt, kā no 2020. gada 1. septembra palīdzēt skolēniem ar speciālām vajadzībām. Atbalsta pasākumi MK noteikumos ir noteikti jau no 2008. gada pavasara. Skolēnu ar vidēji smagiem un smagiem garīgās attīstības traucējumiem vai vairākiem smagiem attīstības traucējumiem zināšanas, prasmes un iemaņas atbilstoši katra individuālajam izglītības programmas apguves plānam vērtē no 2006. gada. No 2008. gada individuālos izglītības programmas apguves plānus veidojam un īstenojam aizvien lielākam skaitam skolēnu ar speciālām vajadzībām vispārējās izglītības iestādēs. 2011. gadā tika grozīts Vispārējās izglītības likuma 53. pants, kurš nosaka, ka izglītības iestāde katram vispārējās izglītības programmā uzņemtam skolēnam ar speciālām vajadzībām izstrādā individuālu izglītības programmas apguves plānu.

Pa šiem gadiem mēs esam apguvuši jaunu pieredzi un ieguldījuši lielu darbu iekļaujošas izglītības veicināšanā, un rezultāts tam ir arī 2019. gada 19. novembrī pieņemtie MK noteikumi Nr. 556 “Prasības vispārējās izglītības iestādēm, lai to īstenotajās izglītības programmās uzņemtu izglītojamos ar speciālām vajadzībām” (https://bit.ly/likumi_310939). **Šo noteikumu pielikumos ir atbalsta pasākumu saraksts un individuālā izglītības programmas**

1) https://bit.ly/likumi_310939

apgaves plāna paraugs, lai skolām atvieglotu darbu un nodrošinātu atbilstošu palīdzību skolēniem ar dažādām speciālām vajadzībām. Noteikumu 1. pielikumā ir uzskaitīti atbalsta pasākumi skolēniem ar speciālajām vajadzībām vispārējās izglītības programmas apgūvē – skolēniem ar redzes, dzirdes, valodas, fiziskās attīstības, jauktiem attīstības, mācīšanās, garīgās veselības, garīgās attīstības traucējumiem, kā arī ar smagiem garīgās attīstības traucējumiem vai vairākiem smagiem attīstības traucējumiem. Līdzīgi MK noteikumi ir bijuši arī iepriekš, tomēr tik plašs atbalsta pasākumu kopums ir aprakstīts pirmo reizi. Mūsu centra tīmekļa vietnē (<https://visc.gov.lv/specizglitiba/metmat.shtml>) ir pieejami **metodiskie ieteikumi** iekļaujošas izglītības īstenošanai, atbalsta pasākumu nodrošināšanai, individuālo izglītības programmas apgūves plānu izveidei, atbalsta komandas darba organizācijai un vairāki citi. Šos metodiskos ieteikumus savā ikdienas darbā var izmantot skolotāji un atbalsta komandu speciālisti.

Jāatzīst, ka tāda **daudzveidība, kāda skolēnu vidū ir pašlaik, agrāk nav bijusi**. Tagad satopamies ar gadījumiem, par kādiem pirms gadiem 15 pat iedomāties nevarējām. Nesen pie mums uz Valsts pedagogiski medicīnisko komisiju bija ieradusies ķīniešu ģimene, kurā aug skolēns ar speciālajām vajadzībām. Tātad tagad saskaramies arī ar citu kultūrvidi, mentalitāti, kā arī īpaši sarežģītiem gadījumiem, kuri ir rūpīgi jāizvērtē, lai pieņemtu atbilstošu lēmumu par skolēnu turpmāko izglītību.

Tātad ar iekļaujošu izglītību mēs saprotam plašu bērnu spektru – gan citas ādas krāsas un valodas prasmju līmeņus, gan speciālās vajadzības, kuras noteikusi Valsts pedagogiski medicīniskā komisija. Tiem pirmajiem daudzveidības gadījumiem skolotājs daudz var izdarīt ikdienā, diferencējot mācības klasē, dažādību uztverot kā normu. Vispārīglītojošajām skolām, atšķirībā no speciālajām skolām, ir divi veidi, kā skolēnus ar speciālām vajadzībām varētu izglīt: veidojot speciālās klases un iekļaujot vispārīglītojošās klasēs. Vai jums ir ieteikumi, kuru ceļu labāk iet, kādi ir apsvērumi vienā un otrā gadījumā?

Es ieteiktu rūpīgi izvērtēt situāciju – kādi atbalsta personāla speciālisti ir pieejami skolā vai pašvaldībā, kāds ir skolēnu ar speciālām vajadzībām skaits, kāda ir šo speciālo vajadzību smaguma pakāpe, kādas ir vecāku vēlmes, kāds ir pašvaldības redzējums. Izvērtējot situāciju un pieejamos resursus, var pieņemt korektu lēmumu par skolēnu ar speciālām vajadzībām turpmāko izglītību.

Ko varētu ieteikt skolām, kuras nolēmušas īstenot speciālās izglītības programmas paralēli vispārīglītojošajām?

Iekļaujošas izglītības būtība ir nodrošināt atbilstošas visu skolēnu daudzveidīgās vajadzības, un mūsu mērķis ir palīdzēt visiem tieši tik, cik tas ir vajadzīgs kvalitatīvai mācību satura apgūvei. Tas nozīmē, ka ļoti svarīgi skolotājiem ir novērtēt izglītojamo daudzveidību, atbalstīt visus skolēnus, strādāt komandā un nepārtraukti pilnveidoties. Šādus ieteikumus piedāvā arī Eiropas speciālās un iekļaujošās izglītības aģentūras projekts "Iekļaujošu skolotāju profils". Šī projekta materiāli latviešu valodā pieejami tīmekļa vietnē: https://www.european-agency.org/sites/default/files/profile_of_inclusive_teachers_lv.pdf.

Ko ieteikt skolām? Pats galvenais – ļoti pārdomāti pieņemt lēmumu un izglītoties. Visam skolas kolektīvam vajag rūpīgi sagatavoties, kopīgi izdiskutēt un tad izlemt, jau saprotot, ka būs jāizglītojas arī turpmāk. Nepareizi šādu jautājumu būtu izlemt direktoram vienam pašam, tāpat nevajadzētu spriest šādi: mūsu skolā trūkst skolēnu, ko darīt, varbūt licencēsīm kādu speciālās izglītības programmu. Tas nav labākais ceļš. **Svarīga ir visa skolas kolektīva pārliecība par vienotu mērķi**. Ja mēs šaubas, sak, varbūt darām, varbūt ne, tad labāk būtu vēl vienu gadu kārtīgi sagatavoties un tad darīt ar pārliecību.

Izglītības iestādēm ir jāieplāno laiks **regulārai skolotāju profesionālās kompetences pilnveidei**. Profesionālās kompetences pilnveides kursus lasa gan augstskolu mācībspēki, gan mūsu nodaļas speciālisti, mācību centri, arī citi kvalificēti un pieredzējuši kolēģi. Skolotāju izglītība un profesionālās kompetences pilnveide ir noteikta 2018. gada 11. septembra MK noteikumos "Noteikumi par pedagogiem nepieciešamo izglītību un profesionālo kvalifikāciju un pedagogu profesionālās kompetences pilnveides kārtību". Iesakam skolotājiem arī aizbraukt uz kādu skolu, kur jau ilgāku laiku strādā ar šādiem skolēniem, iepazīt viņu pieredzi. Vai mēs tā varētu, ja mēs tā nevaram, tad ko mēs varam piedāvāt? Tāds būtu pārdomāts ceļš līdz speciālās izglītības programmas licencēšanai izglītības iestādē.

Gribu vēlreiz uzsvērt, ka **iekļaujoša izglītība attiecas pilnīgi uz visiem skolēniem skolā**, nevis tikai uz tiem astoņiem vai desmit, kurus vēlamies iekļaut. Kā citi skolēni uz to reaģēs? Vai viņi būs gatavi palīdzēt vājākajam, citādajam, arī tad, ja tas ir skolēns ratiņkrēslā? Tātad iepriekš jāizrunājas ar visiem skolēniem un visiem vecākiem. Cik mēs esam gatavi pieņemt atšķirīgo? Tas ir milzu darbs un prasa laiku! Tam vajag vairākas sarunas ar vecākiem, arī vecākiem kopā ar bērniem. Jā, skolēnam

ar invaliditāti visdrīzāk līdzās būs asistents, bet runa ir par pārējo skolēnu attieksmi, arī par viņu labsajūtu.

Jāpiebilst, ka visi skolēni nav iekļaujami, un tas arī nav mūsu mērķis. Vienmēr būs skolēni ar ļoti smagiem, kompleksiem traucējumiem vai ļoti specifiskiem traucējumiem, kuriem vislabāko atbalstu mācību satura apguvē var sniegt speciālās skolas. Šīs skolas turpina darbu un pastāvēs arī nākotnē.

Kā nodrošināt atbalsta pasākumus skolā? Kas un kā var palīdzēt dažādos līmeņos – skolas, pašvaldības un valsts?

Vispārējās izglītības likuma 53. pantā ir noteikts, ka **atbilstošu atbalsta pasākumu pieejamību skolēniem ar speciālām vajadzībām, kuri uzņemti vispārējās izglītības programmā, nodrošina izglītības iestāde**. Atbilstoši spēkā esošajai likumdošanai atbalsta pasākumus skolēniem ar speciālām vajadzībām mācību procesā un pārbaudes darbos var noteikt **ar izglītības vai klīniskā psihologa, logopēda, kā arī valsts vai pašvaldības pedagogiski medicīniskās komisijas atzinumu**. Skolas pienākums ir nodrošināt atbalsta pasākumus visiem skolēniem, kuriem ir spēkā esošs atzinums par to nepieciešamību. **Skolai būtu jāizveido sava iekšēja kārtība**, kādā veidā to darīt un kurš ir atbildīgs par katru veicamā darba daļu. Mūsu centra tīmekļa vietnē (https://visc.gov.lv/specizglitiba/dokumenti/metmat/atb_komandas_organizacija.pdf) ir pieejams metodisks līdzeklis **“Atbalsta komandas darba organizācija izglītības iestādē”**, kurā ir ieteikts skolā izveidot savu sistēmu, kādā veidā tiek sniegts atbalsts skolēniem ar speciālām vajadzībām. Skola varētu plānot, piemēram, septembrī – frontālu un padziļinātu speciālo vajadzību izvērtējumu sākumskolā, oktobrī – individuālo izpēti, novērošanu dinamikā, novembrī – individuālo plānu izstrādi, rīkojumu rakstīšanu par atbalsta pasākumu nodrošināšanu, decembrī – atbalsta pasākumu un mācību darba rezultātu izvērtēšanu.

Diezgan daudz skolu organizē individuālās un grupu nodarbības pēc mācību stundām. Skolēni ar speciālām vajadzībām pēc skolas noteiktā grafika var apmeklēt individuālās nodarbības, pabeigt iesāktos uzdevumus un izpildīt mājas darbus. Tā var izvairīties no pārslodzes un mācībām vēlu vakarā. Kad pēcpusdienā skolēni dodas mājās, viņi ir brīvi, var apmeklēt interešu izglītības nodarbības vai būt kopā ar ģimeni. Individuālas nodarbības pie logopēda, pie speciālā pedagoga – tas viss saistās ar rūpīgu skolas iekšējo darba organizāciju.

Mūsu valstī ir vēl arī citas iestādes, kas sniedz dažāda veida palīdzību atbalsta pasākumu nodrošināšanā skolēniem ar speciālām vajadzībām. Valstī darbojas

divpadsmit speciālās izglītības attīstības centri. Šīs skolas ir izpildījušas noteiktus kritērijus un saņēmušas attīstības centru statusu. Ministru kabineta noteikumi Nr. 187 “Noteikumi par kritērijiem un kārtību, kādā speciālās izglītības iestādei piešķir speciālās izglītības attīstības centra statusu” paredz, ka šīm skolām (tādas ir pa divām katrā plānošanas reģionā, bet Rīgas plānošanas reģionā – četras) jāsniedz konsultatīva un metodiska palīdzība vispārīglītojošām skolām. Speciālās izglītības attīstības centri izstrādā arī metodiskos materiālus un ievieto tos savas skolas tīmekļa vietnē, kā arī konsultē skolotājus, vecākus, interesentus. Informācija par speciālās izglītības attīstības centriem ir pieejama IZM tīmekļa vietnē https://www.izm.gov.lv/images/izglitiba_visp/specizglitiba2019.pdf.

Atbalstu izglītības iestādēm sniedz arī **astoņi iekļaujošās izglītības atbalsta centri**, kas atrodas dažādos Latvijas novados. Iekļaujošās izglītības atbalsta centros ir pieejami kvalificēti psihologi, logopēdi, speciālie pedagogi. Šie speciālisti var izvērtēt skolēnu spēju un attīstības līmeni ar valstī standartizētiem testiem, sniegt atzinumus par atbalsta pasākumu nepieciešamību, kā arī konsultēt vecākus un pedagogus. Iekļaujošās izglītības atbalsta centru tīmekļa vietnēs ir pieejama informācija par viņu piedāvātajiem pakalpojumiem.

Latvijā atgriezās mūsdienu trimdinieki no dažādām valstīm. Šo ģimeņu bērniem var būt robi izglītībā, grūtības ar latviešu valodu un vispār tamdēļ, ka dzīvojuši citas kultūrtelpas vidē. Kas domāts par to, lai viņiem palīdzētu iekļauties Latvijas skolās?

Šajā situācijā skolām jārikojas MK noteikumu Nr. 591 “Kārtība, kādā izglītojamie tiek uzņemti vispārējās izglītības programmās, speciālajās izglītības iestādēs un speciālajās pirmsskolas izglītības grupās un atskaitīti no tām, kā arī pārceļti uz nākamo klasi” 30. punktā aprakstītajā kārtībā. Pēc visu nepieciešamo darbību veikšanas ar direktora rīkojumu nosaka viena mācību gada laikā īstenojamos valsts finansētos atbalsta pasākumus obligātās pamatzglītības ieguvei – latviešu valodas prasmes pilnveidei un mācību priekšmetu “Latviešu valoda” vai “Literatūra”, vai “Latviešu valoda un literatūra”, “Sociālās zinības”, “Latvijas vēsture”, kā arī to mācību priekšmetu apguvei, kuri atšķiras Latvijas un izglītojamā iepriekš apgūtajā izglītības programmā.

Kā organizēt mācību procesu klasē, kurā iekļauts skolēns ar speciālās pamatzglītības programmu?

Mums tiešām ir daudz atbalsta pasākumu, kas aptver visas mācību procesa jomas: mācīšanas metodes, mācību materiālus, mājas darbus un vērtēšanu, laika plānojumu, mācību vidi, informācijas tehnoloģijas. Regulāri braucot uz skolām un runājot ar skolotājiem, esam sapratuši, ka visvairāk izmantotais atbalsta pasākums ir pagarinātais darba izpildes laiks, kas ir divdesmit – trīsdesmit procenti, atsevišķos gadījumos pat līdz simt procentiem no uzdevumu veikšanai paredzētā laika. Skolēniem mācību satura apguvē labi palīdz arī atgādnēs.

Kā izpaužas laika pagarinājums?

Piemēram, skolēnam nepieciešami atbalsta pasākumi – pagarināts darba izpildes laiks līdz 30 % un atgādņu izmantošana. Atgādne ir legāls špikeris. Uz nelielas atgādnēs kartītes var uzrakstīt likumus, sakarības, formulas, shēmas, tabulas, paraugus. Atgādnēs sakārto mapītē vai albumā un izmanto mācību procesā. Atgādne var būt, piemēram, reizināšanas tabula, gramatikas likumu shematisks attēlojums, darbības secības apraksts un dažādas citas skolēnam noderīgas lietas. Atgādnēs var izmantot jebkurā mācību priekšmetā un visās vecuma grupās.

Spēkā esošajā likumdošanā ir noteikts, ka pārbaudes darbus skolēni ar speciālām vajadzībām kārto atsevišķā telpā. Savukārt ikdienas mācību procesā pagarinātu darba izpildes laiku nosaka skolas iekšējā darba organizācija. Nedrīkst skolēnam likt rēķināt vai rakstīt visu starpbrīdī! Protams, ja pēc zvana skolēns nav pabeidzis pēdējo teikumu, tad to var izdarīt. Bet kā īstenot 20 vai 30 procentu laika pagarinājumu noteiktu uzdevumu veikšanai? Skolotājiem ir jānosaka, kurus uzdevumus var pabeigt konsultāciju laikā, kurus individuālo vai grupu nodarbību laikā. MK noteikumos Nr. 556 kā viens no iespējamiem variantiem ir minēts arī apjoma samazinājums. Ja skolotājs zina, ka pārējie bērni noteiktā laikā spēs atrisināt četrus uzdevumus, tad atsevišķi skolēni ar speciālām vajadzībām, visticamāk, varēs divus. Es iesaku uzdevumu apjoma samazinājumu izmantot atsevišķās mācību stundās vai atsevišķās tēmās, bet ne katru dienu un katrā mācību stundā. Mums ir jāpatur prātā, ka **septiņās no deviņām** speciālās pamatizglītības programmām skolēni ar atbalsta pasākumu palīdzību apgūst valsts pamatizglītības standartā noteikto mācību saturu un tiek vērtēti atbilstoši minētā standarta prasībām. Ja skolēns nespēj šo mācību saturu apgūt arī ar atbalsta pasākumu palīdzību, iespējams, ir atkārtoti jāizvērtē skolēna spēju un attīstības līmenis, un viņam ieteicams turpināt mācīties speciālās pamatizglītības programmā ar atvieglotu mācību saturu.

Un kāda ir pašvaldības loma?

Skolai ar pašvaldību jāsadarbjas ikdienā, jo pašvaldība ir skolas dibinātāja. Speciālās izglītības programmas licencēšana ir jāaskaņo ar pašvaldību. Pašvaldība var būtiski atbalstīt izglītības iestādes. Mums ir zināmi gadījumi, kad pašvaldības veikušas izglītības iestāžu vides pielāgojumus, piešķirušas papildu līdzekļus atbalsta personālam, jo tam ir bijis atbilstošs pamatojums. Speciālās vajadzības bērniem diagnosticē jau no agrīna vecuma, un atbalsta sistēma pirmsskolas izglītības iestādēs ir pašvaldību kompetencē.

Apmēram kāds skaits no visām vispārīgajām skolām Latvijā jau strādā ar speciālajām programmām?

Vairāk nekā puse ir licencējusi kādu no speciālās pamatizglītības programmām. Vecāki vēlas, lai viņu bērni mācītos skolā tuvāk pie mājām, lai pēcpusdienās pārrastos savā dzīvesvietā un augtu ģimenē. Tā arī ir sociālā iekļaušana – bērni ir ierastā vidē, ģimenē, sasaistē ar kaimiņiem, draugiem.

Noteikti ir labās prakses piemēri, kur tas tiek realizēts. Kā tas notiek?

Jāsāk ar izglītošanu – skolotāju un, vēlams, arī vecāku. Mūsu nodaļa regulāri rīko seminārus, arī speciālās izglītības attīstības centri lasa kursus un vada seminārus. Pašlaik arī vairāku projektu ietvaros notiek aktīva skolotāju izglītošana, tostarp iekļaujošās izglītības jomā. Esmu redzējusi daudz labu piemēru. Pirmkārt, ir ļoti svarīgi, lai skolā būtu atbalsta speciālisti – logopēds, speciālais pedagogs, pedagoga palīgs, ko paredz arī MK noteikumi. Nozīmīga ir skolotāju prasme agrīni atpazīt speciālās vajadzības, izvērtēt skolēna pamatprasmes. Ļoti labi, ja skolā ir psihologs, vai viņš ir pieejams pašvaldībā. Psihologa kompetencē ir veikt skolēna intelekta izvērtējumu ar valstī standartizētiem testiem un sniegt savus ieteikumus atbalstu pasākumu nodrošināšanai.

Vienas receptes nav, bet lielais jautājums ir par skolas iekšējo darba organizāciju un skolotāju sadarbību. Mūsu joma ir ļoti jutīga. Ja kāds no kolēģiem kāda jautājuma risināšanā izrāda vienaldzību, tad tas apgrūtinās visas komandas darbu. Lai sekmīgi īstenotu atbalsta sniegšanu skolēniem ar speciālām vajadzībām, svarīga ir skolotāju **attieksme, izglītība, atbalsts un resursi**, un visvairāk man gribas uzsvērt pirmo vārdu – attieksme. Un neapšaubāmi arī sadarbība starp skolotājiem, atbalsta komandas speciālistiem un skolas administrāciju. ☺

Dažādība, kopābūšana un labjutība

Par iekļaujošas izglītības pieredzi un principiem Rīgas Pilsētas sākumskolā

Solvita Lazdiņa, *Skola2030* vecākā eksperte un Rīgas Pilsētas sākumskolas direktore, un Elita Šneidere, Rīgas Pilsētas sākumskolas atbalsta persona skolēniem un skolotājiem.

Foto: Solvita Lazdiņa

Dažādības pieņemšana un labjutība

Dažādi bērni ir jebkurā klasē un skolā – pēc tautības, valodas, reliģiskās piederības, attīstības specifikas un

veselības. Ar šo dažādību ir jāsadzīvo, jādara lietas kopā, jājūtas labi.

Skola ir vieta, kurā apgūst ne tikai mācību saturu, – tā ir vieta, kurā var mācīties par dzīvi, par sevi, par to, kā ir būt kopā ar citiem, kuri ir atšķirīgi. Skola ir vieta, kurā var iemācīties justies labi dažādiem bērniem, visiem būt pieņemtiem, respektētiem.

Skola atspoguļo sabiedrības daudzveidību

Skola ir sabiedrības mikropasaule, kas atspoguļo daudzveidību un dažādību. Sabiedrība kopumā nav viendabīga, un skola, kas ir iekļaujoša, rada pamatīgu pamatu sabiedrībai, kurā valda iecietība un atbildība citam pret citu.

Skola ir kā mācību laukums lielajā sabiedrībā, kurā iemācīties saprast un pieņemt ne vien atšķirīgus viedokļus, bet arī pieņemt cilvēku, kurš ir atšķirīgs, kuram ir cita ticība, izskats, domāšanas un dzīves uztveres veids, dzīvesveids. To bērni no šādas skolas paņem līdz pieaugušo dzīvē.

Skolā bērni iemācās, ka ikvienam ir vieta sabiedrībā.

Justies droši, justies pieņemtam

Līdz ar dažādības pieņemšanu iemācām bērniem justies drošiem sabiedrībā tādiem, kādi viņi ir, – sajūtu, ka tad, kad es jūtos labi, varu būt es pats un darboties kopā ar citiem.

Redzot dažādību apkārt, katrā bērņā pašā pieaug drošības izjūta. Bērni pieņem, ka arī viņiem kādreiz kaut kas var neizdoties, ka viņi var kļūdīties, un sabiedrībā ir vieta un mēs pieņemam arī tos, kuri ir citādi. Ja, piemēram, klasē mācās meitene no ārzemēm un runā citā valodā, tad pārējie bērni, viņu pieņemot, netieši mācās un iegūst apjausmu, ka, aizejot uz citu vidi, arī viņi būs pieņemti.

Iespēja palīdzēt un atbalstīt rosina labsajūtu

Ja skolā vai klasē ir bērni ar attīstības vai kustību traucējumiem, tas dod iespēju citiem bērniem viņiem palīdzēt, atbalstīt, būt noderīgiem. Tāpat tas attīsta spēju iejusties un prasmi labāk izteikties – uzdot jautājumu un atbildēt tā, lai otrs varētu skaidri un nepārprotami uztvert un saprast. Tas viss – saprast, palīdzēt, iejusties, stiprināt otru pārliecību, ka viņš kaut ko var, – tā ir laba sajūta, kas ļoti patīk smadzenēm, aktivizē smadzeņu centrus, kas saistās ar labsajūtu.

Patstāvība, vienkārša valoda un diferencēti uzdevumi

Viens no lielākajiem stereotipiem ir tas, ka skolotājam ir jāstrādā vienādi ar pilnīgi visiem bērniem, taču ir skaidrs, ka katrā klasē ir ļoti dažādi bērni. Iekļaujot bērnus, svarīgi ir skolā veidot patstāvību veicinošu vidi, lai bērni varētu strādāt patstāvīgi un atbilstoši savām spējām. Otra svarīga atziņa – vienkārša, saprotama skolotāja valoda ir būtiska pilnīgi visiem bērniem. Ja skolā ir sistēma, kuras ietvaros bērnos tiek veicināta patstāvība, un ja skolotājs iemācās elastīgi un vienkārši sniegt jauno vielu, tā, lai saprot visi, tad ieguvēji ir visi – gan tie, kuriem mācībās iet vieglāk, gan tie, kuriem tas padodas grūtāk. Tie, kas saprot ātrāk, paši pieliks nezināmos klāt un viegli tiks uz priekšu. Savukārt tie, kam sokas grūtāk, var darboties pamatlīmenī.

Iekļaušana nozīmē diferencētu pieeju un skolotāja prasmi piedāvāt diferencētus uzdevumus – tā, lai saprot visi, bet katrs var veikt pēc savām spējām. Kad skolotājs izmanto diferencētu pieeju, par ierastu lietu kļūst, ka spējīgākie vēlas darīt vairāk un izvēlas grūtākos uzdevumus. Tas ir mācīšanās kultūras jautājums. Diferencēti uzdevumi dod iespēju katram bērnam gūt panākumus mācībās.

Līdz ar to patstāvība, vienkārša valoda un diferencēti uzdevumi klasē padara iekļaušanu iespējamu, proti, katram bērnam ir sava vieta, viņi ir pieņemti tādi, kādi ir, un ikviens jutīsies labi un piederīgs. Ja vajadzīgs, tad iekļaujamiem bērniem līdzīgs nāk asistents, tādējādi skolā pārējiem bērniem tas nav apgrūtinājoši un nevar kavēt viņu sasniegumus.

Individuāla pieeja un atbalsta sistēmas veidošana

Gandrīz katrā skolā ir bērni ar uzvedības traucējumiem, kas apgrūtina vadīt stundas. Par iekļaušanu var runāt tad, ja veidojam sistēmu, kurā šim bērnam (vai bērniem) jāmācās uzvedība, kas netraucē pārējiem mācīties. Iespējams, viņam vajag cilvēku blakus, kurš kādu laiku kontrolē un vada, palīdz korigēt uzvedību. Pieejai katrā gadījumā jābūt individuālai.

Ja klasē ir skolēns, kuram ir grūti pašam kontrolēt savu uzvedību un impulsus, viņam ir jāizveido ļoti skaidri, vienkārši noteikumi, kas attiecas tieši uz viņu. Piemēram, ja 5 minūtes (citam 10, vēl citam 30) izdevies nosēdēt mierā, viņš par to dabū kādu balvu. Impulsu kontrole jāmācās visiem bērniem. Taču vienmēr jāizvērtē, cik daudz var izdarīt skolotājs viens pats un kad nepieciešams atbalsts, papildu zināšanas, kā to darīt.

Katrā gadījumā ir jāizvērtē bērna spēja mācīties un darboties klasē. Vienmēr ir kāda robeža, kuru pārkāpjot, labāk ir dot iespēju darboties ārpus klases un pēc laika atgriezties klasē. Ir situācijas, kad labākais lēmums ir speciālā izglītība vai mācīšanās mājās – gadījumos, kad nevar novērot progresu bērna attīstībā un uzvedībā, lai gan ir sniegts daudzveidīgs atbalsts.

Pielāgošanās un atbalsta materiāli

Pie iekļaujošas izglītības parasti runājam, ka bērnam ir atbalsta materiāli, kas ļauj veikt uzdevumus. Taču tās ir ne vien speciālas atgādnas, bet arī citi atbalstoši palīgriki, kas palīdz bērniem ar specifiskām pasaules uztveres īpašībām un koncentrēšanās spējām. Ir bērni, kuri ir jutīgi pret skaņu un spēj koncentrēties tikai klusumā, – viņiem piedāvājam skaņu slāpējošās austiņas. Tiem bērniem, kuri ir ļoti kustīgi, ļaujam stundās kustēties, bet netraucējot pārējos. Pie sola ir lente, kuru var taustīt. Ir ortopēdisks spilvens, ko uzliek uz krēsla un kas ļauj dīdīties; ir

lielā bumba, uz kuras var sēdēt. Šie visi ir elementi mūsu skolā, kas ļauj pielāgoties katra bērna individuālajām vajadzībām, lai viņi maksimāli varētu piedalīties un mācīties.

Svarīgi ir runāt par dažādību ar bērniem un arī vecākiem

Iekļaujošai izglītībai ir jābūt skolas vadības jautājumam, ir jābūt sarunām un ir jābūt cilvēkam, kurš par to atbild. Tā nav viena atsevišķa skolotāja atbildība. Lai iekļaušana būtu veiksmīga, ir jābūt atklātai sarunai. Tas ir skolas kultūras jautājums.

Bērni parasti viegli pieņem atšķirīgo, taču viņi mēdz apmulst, sastopoties ar atšķirīgo, tāpēc skolotājam ir jārunā ar bērniem. Skolotājs ir tas, kurš iemāca sociālo uzvedību. Bērniem ir jautājumi, un ir svarīgi, lai neapmulstu skolotājs un lai viņam būtu, ko atbildēt. Skolotājam ir jābūt gana zinošam un gatavam atbildēt uz bērnu jautājumiem, kāpēc kāds cits ir atšķirīgs, taču tikpat svarīga ir sirds gudrība šajās sarunās un attieksmē, pozitīvas, atbalstošas vides veidošanā.

Bērniem ir jāstāsta par to, ka mēs katrs esam atšķirīgs, un bērns nav izvēlējis būt tāds, ka viņš tāds ir, – ar brūnām vai zilām acīm, ar atšķirīgu smadzeņu darbības vai fizisko spēju specifiku. Svarīgi ir runāt par dažādību, nevis par katra atsevišķa bērna īpatnībām. Turklāt tas jā dara regulāri un nemītīgi.

Mūsu skolā mēs vecākiem uzreiz sakām, ka pie mums ir dažādi bērni, un interesantākais ir tas, ka liela daļa vecāku teic, ka tieši šo dažādību viņi vēlas piedzīvot un vēlas, lai to piedzīvotu viņu bērni, – lai viņi nebaidītos skatīties uz cilvēkiem ratiņkrēslā vai saprasties ar tiem, kuri ir citādāki. Šādā vidē bērni iemācās palīdzēt cits citam un nebaidās to darīt, ierauga pasauli daudzpusīgāk un niansētāk.

Mūsu skolā asistenti gana prasmīgi ir skaidrojuši par atšķirīgo, turklāt gan bērniem, gan vecākiem. Arī pašu atšķirīgo bērnu vecāki sapulcē ir uzrunājuši pārējos vecākus un bērnus, izstāsta, vēl pirms bērni pievienojas klasei. Tas vienmēr ir ļoti vērtīgi.

Veselības dati mēdz būt konfidenciāli. Par veselības jautājumiem ir pierasts runāt piesardzīgi. Iespējams, ir svarīgi audzinātājam ar iekļaujamā bērna vecākiem rūpīgi pārrunāt, kā labāk pastāstīt un kā iepazīstināt pārējos bērnus. Jo brīdī, kad sarunas ir par acīm redzamiem faktiem – piemēram, līdzīgi kā tad, ja uz ielas bērns redz un jautā: "Mammu, kāpēc tam onkulim nav kāju?", – tā tad sarunas par šīm redzamajām atšķirībām neveicinās iekļaušanu. Šim bērnam uzreiz būtu jāpaskaidro, ka tā mēdz būt, ka ir tādi cilvēki, varbūt ir bijis kāds negadījums vai slimība, un viņam nav kāju, ka cilvēki ir dažādi. Turklāt ir pētījumi, kas apliecina, – tas, kā cilvēks jūtas, nav saistīts ar to, kāds cilvēks viņš ir.

Atšķirīgā pieņemšanu var panākt tikai tad, ja regulāri par to runā ar bērniem. Esam piedzīvojuši situācijas, kad kāds smejas par otru, un citi bērni apstādina smējēju. To redzot, ir liels gandarījums. Ja kāds smejas, ir svarīgi smējējam pateikt, ka tas nav pieņemami (dažkārt individuāli, citreiz grupā, visiem dzirdot), taču nekādā gadījumā neatstāt bez ievēribas redzēto.

Apzināties un attīstīt stiprās puses – bez salīdzināšanās

Mūsu iepriekšējā pieredze ir tāda, ka mēs klasē visi visu darījām vienādi, taču dažiem tas izdevās labāk, citiem – sliktāk. Notika savstarpēja salīdzināšanās. Reizēm skolēniem ir grūti saprast, kāpēc kādam ir citi uzdevumi, pasvītroti atslēgvārdi, atvieglots mācību plāns. Taču katram cilvēkam ir savas stiprās un vājās puses. Ja kāds netiek ar kaut ko galā, viņam var piedāvāt vairākus atvieglojumus, bet tajās jomās, kurās viņš ir stiprs, savukārt var dot vairāk, jo bērns spēj tās attīstīt. Vai mēs vispār klasēs esam noskaidrojuši, kas ir šo, atšķirīgāko, bērnu stiprās puses? Visiem ir vērtīgi zināt savas stiprās puses, taču jo īpaši svarīgi to ir pamanīt bērnos, kuri atšķiras.

Iekļaujoša klase ir tāda, kurā katrs bērns zina savas stiprās puses, zina, kāpēc kaut ko mācās. Nav jāsalīdzinās ar citiem, jo fokuss ir uz to, ko es kā skolēns daru, kas ir mana lieta, kāpēc es to daru un ko es apgūstu. Mēs kā skolotāji arī paši to mācāmies, jo savā pieredzē neesam piedzīvojuši. Tāpēc mēģinām, kļūdāmies, meklējam, labojam.

Mūsu skolā ir bērni ar autiskā spektra traucējumiem. Mēdz būt, ka viņi reizēm bez redzama iemesla smejas, skaļi runā, bet reizēm kļūst pavisam klusi. Šiem skolēniem līdzī ir asistents. Klase ir iemācījusies ar šo situāciju sadzīvot, iemācījusies būt ar šādu bērnu kopā, kas ir daļa no mācību stundas, palīdz ievērot uzvedības normas un dara to cieņpilni. Piemēram, mutiski atgādina, kā tagad jāuzvedas: "Tagad klusu, pagaidi!" vai pasaka, kas jā dara: "Nāc te, tu esi mūsu komandā!", vai starpbrīdī, spēlējot strauju spēli, brīdina: "Pagaidi, nenāc, tur tagad visi skraida!", jo zina, ka konkrētā situācija šo bērnu satrauks. Bērni ierauga un iedrošina, kad izdevies kas īpašs, viņam grūti paveicams: "Redzi, tev izdevās!", mudina izmēģināt ko jaunu. Saudzīgi izturas sportā pret mazāk veiklajiem (bērniem ar kustību traucējumiem) – saudzīgi padod bumbu, veido lēnākas piespēles, paskaidro ar uzmun drinošām norādēm. Ir skolēns ar izteiktām īpatnībām, traucējumiem, bet, piemēram, kādā jomā viņam piemīt izteikts talants – izcili padodas valodas, ir apveltīts ar izcili atmiņu, spēj atcerēties no galvas visu dzirdēto. Tāds bērns ir lielisks komandas biedrs viktorīnās, un bērni viņu

vienmēr vēlas savā komandā. Turpretī kādām vienkāršākām ikdienas darbībām šādam bērnam vajag asistentu.

Ieraudzīt un priecāties par katra bērna sasniegumiem

Jāprot pamanīt un priecāties par katra bērna sasniegumiem. Par to, ka bērns, kuram grūtāk veicas kādā jomā, paveicis kaut ko sev īpaši nozīmīgu tieši tur, kur īpaši jāpiepūlas, un stiprs bērns – ka izdarījis savām spējām samērā daudz. Ierastāk ir nosodīt vājāko un paslavēt stiprāko. Bet ir skolotāji, kas ar patiesu gandarījumu apbalvo piektdziesnieku, kurš, piemēram, izlasījis savu

pirmo grāmatu, jo tas ir šī skolēna sasniegums. Un arī klase par to priecājas, nevis smejas. Radītā gaisotne par katra individuālajiem sasniegumiem veicina domu: ja es varu, tad man arī jādara vairāk.

Ieraudzīt otra sekmes, priecāties citam par cita veikumu, tas mūsu kultūrā nāk grūti, tam jāpievērš papildu uzmanība. Viens no veidiem, kā mūsu skolā to veicina, ir šāds – bērni apmainās darbiem, un katram jāpasaka kaut kas labs par otra darbu. Saka citiem *paldies* par to, kas dienā noticis, mācās teikt komplimentus, vēro otru cilvēku, lai atrastu viņa labās īpašības, fiksētu izdošanos, sasniegumus. ☺

VĀRDNĪCA

Iekļaujoša izglītība

Pastāv faktori, kas veicina cilvēka izstumšanu no izglītības vides, un tie ir: nabadzība, etniskā izcelšanās, reliģiskā piederība, veselības stāvoklis, dzimums, piederība kādai konkrētai minoritāšu grupai. Iekļaujoša izglītība paredz nodrošināt skolu visiem un ikvienam, ievērojot katra likumiskās tiesības. Gan Latvijas likumi, gan starptautiski pieņemtie dokumenti noteic, ka ikvienam cilvēkam ir tiesības iegūt izglītību neatkarīgi no rases, tautības, dzimuma, reliģiskās pārliecības, veselības stāvokļa, nodarbošanās un sociālā stāvokļa.

Iekļaujoša izglītība ir svarīgs pilnveidotā mācību satura un pieejas princips. To var īstenot, atzīstot un novērtējot skolēnu dažādās mācīšanās vajadzības, nodrošinot vajadzīgo atbalstu, izmantojot daudzveidīgas metodes un pieejas, atvērtu komunikāciju, kā arī veidojot skolā drošu un atbalstošu vidi, nepieļaujot diskrimināciju.

Speciālā izglītība

Izglītība, kas rada iespējas un apstākļus skolēnam ar **speciālām vajadzībām** iegūt savam veselības stāvoklim, spējām un attīstības līmenim atbilstošu izglītību jebkurā izglītības iestādē, vienlaikus nodrošinot izglītojamo pedagogiski psiholoģisko un medicīnisko korekciju, sagatavotību darbam un dzīvei sabiedrībā.

Pašlaik Latvijā bērni ar speciālām vajadzībām izglītību var iegūt:

- speciālās izglītības iestādēs (daļēji nošķirtā vidē);
- vispārīgizglītojošo izglītības iestāžu speciālās klasēs (integratīvā vidē);
- vispārīgizglītojošās klasēs (iekļaujošā vidē).

Speciālās vajadzības

Nepieciešamība saņemt tāda veida atbalstu un rehabilitāciju, kas rada iespēju skolēnam apgūt izglītības programmu, ņemot vērā viņa veselības stāvokli, spējas un attīstības līmeni. Projekta ietvaros nozīmīgi resursi tiek veltīti mācību un metodisko līdzekļu izveidei bērniem ar speciālām vajadzībām.

Uzziņai

- Par iekļaujošas izglītības principu pilnveidotajā mācību saturā <https://www.skola2030.lv/veckiem-un-skoleniem/varu>
- Vispārēji pasaules mēroga dokumenti par iekļaujošas izglītības politiku un būtību:
  1. Vispārējā cilvēktiesību deklarācija (1948)
  2. UNESCO konvencija diskriminācijas mazināšanai izglītībā (1960)
  3. Inclusion International (1996) Inclusion: News from Inclusion International, Brussels: Inclusion International, April 6
  4. Starptautiskā konvencija par visu rasu diskriminācijas formu likvidēšanu (1965)
  5. Starptautiskā konvencija par visu diskriminācijas formu pret sievietēm likvidēšanu (1979)
  6. ANO bērnu tiesību konvencija (1989)
  7. Vispasaules deklarācija par izglītības nozīmību visiem (Jomtien Declaration) (1990)
  8. ANO standarta noteikumi par invalīdu tiesību nodrošināšanu, iespēju vienādošanu (1993)
  9. Salamankas deklarācija par iekļaujošu izglītību (1994)
  10. Dakāras rīcības plāns (2000)
  11. ANO konvencija par invalīdu tiesību aizsardzību (2006) ☺

Speciālā izglītība – agrāk un tagad

Vispārizglītojošās skolās aizvien vairāk sāk mācīties bērni ar speciālajām vajadzībām, ir pieņemti jauni izglītības standarti. Kas mainās to skolotāju darbā – gan parastajās skolās, gan speciālajās –, kas strādā ar bērniem ar speciālajām vajadzībām? Šos un citus iekļaujošas izglītības jautājumus attālinātā sarunā aicinājām skaidrot Rēzeknes Tehnoloģiju augstskolas – *Skola2030* sadarbības partneres, kas projektā izstrādā mācību līdzekļus bērniem ar garīgās attīstības traucējumiem, – asociētajai profesorei *Dr. paed. Mārītei Rozenfeldei*.

Sarunājās Alnis Auziņš, *Skola2030*, foto: Lauma Kalniņa

Kas pēdējos gados visbūtiskāk mainījies izglītības jomā bērniem, kuriem vajag speciālo izglītību?

Vispirms – būtiskākais, kas ir mainījies, tā ir vecāku nostāja, ieinteresētība, uzdrīkstēšanās un iesaiste lēmumu pieņemšanā, kas skar viņu bērnus.

Kādreiz vecāki klausīja pedagogiski medicīniskās

komisijas (PMK) ieteikumiem un bērnu ievietoja specializētā izglītības iestādē, lai gan bieži vien (ja paši bija bez traucējumiem) izjuta kaunu un labprāt neatklāja, noklusēja šo faktu darbabiedru, radu, paziņu, kaimiņu lokā (mācās internātskolā, bet ne speciālajā!). Daļa vecāku mācības pilnā valsts apgādībā speciālā skolā uzskatīja par labu ģimenes līdzekļu un personiskā laika ekonomiju un paši lūdza PMK rakstīt atzinumā, ka bērns jāievieto speciālajā internātskolā. Atsevišķos gadījumos

bērnus pat samācīja izlikties: uzvesties un runāt tā, lai viņus atzītu par *speciāliem*. Skolēnus, kuri slikti uzvedās vispārējā izglītības iestādē mācību laikā, varēja nosūtīt uz komisiju un, pamatojoties uz skolotāju raksturojumu, norīkot mācīties specializētajā izglītības iestādē. Tāpat bērnus, kuriem kaut kādu apstākļu dēļ zuda vecāku aprūpe, varēja ievietot internātskolā, arī specializētā, kurā tobrīd bija atrodama brīva vieta. Arī vasaras brīvdienas daļa bērnu pavadīja nevis ģimenēs, bet internātskolās, jo mājās bija bads un nabadzība, un bērni atgriezās skolās arī vasarā. PMK bērnu izpēte notika ļoti īsā laika posmā (bieži vien vienam bērnam veltot 15–30 min), par ko arī tika saņemtas atsevišķu vecāku sūdzības, uz kurām ne vienmēr kāds reaģēja, un tāpēc kopumā situācija maz mainījās.

Pašlaik vecāki ir vairāk informēti (*Facebook, WhatsApp* grupas, forumi u. c.), cits citu uzmundrina un atbalsta informatīvi, ar padomiem un mēdz arī nepieņemt PMK ieteikumus, nepiekrīst tās noteiktajai diagnozei, arī pieprasīt ierakstīt citu, sabiedrībā mazāk kaunu radošu ("Mans bērns nav muļķis!" [garīgās attīstības traucējumi, kods 58, 59]; "Mans bērns nav psihs!" [garīgās veselības traucējumi, kods 57]). Tikai daļa vecāku, uzzinot, ka bērnam ir šādi traucējumi, konstruktīvi uzņem šo ziņu un sāk meklēt informāciju, kā bērnam palīdzēt, kas ir labāk. Daļai ieslēdzas pašaizsardzības mehānisms, jo, atzīstot un pieņemot bērna traucējumus, rodas bailes par pašu vecāku veselības, uzvedību grūtniecības laikā, darbību utt., par sabiedrības (radu, kaimiņu, darbabiedru u. c.) novērtējumu, par savu statusu sabiedrībā (īpaši, ja vecāki ir izglītoti). Izskan doma: ar mani un ar manu bērnu viss ir kārtībā, skolotāji nemāk un negrib strādāt, nepieņem manu bērnu, piesienas!

Vecāki diemžēl var arī noklusēt un neizpaust skolai informāciju par bērna diagnozi, ko noteikusi PMK, var arī atteikties vest bērnu uz PMK. Vecāki var pieprasīt izvēlētajai skolai pieņemt bērnu un nodrošināt atbalstošu darbu, pat ja skolai nav resursu un licenču šādu programmu īstenošanai. No vecākiem var izskanēt arī draudī par sūdzībām Izglītības kvalitātes valsts dienestam (IKVD) un IZM, ja viņus neklausīs, un vecāki ir pārliecināti, ka viņus atbalstīs, skola saņems atbildīgo iestāžu reakciju, būs piespiesta rīkoties, atrakstīties, pierādīt utt. Ja skola nav gatava uzņemt šo bērnu, var tikt piedāvāts arī pagaidu risinājums – mācības citā, sagatavotā skolā, kamēr vecāku izvēlēta skola sakārto visus nepieciešamos jautājumus. Ir skolas, kas ir ieinteresētas skolēnu skaita ziņā.

Skolas patlaban jūt milzīgu sabiedrības spiedienu un saredz maz iespēju būt saklausītiem un saprastiem,

tāpēc lielākoties klusē un neizsauc uguni uz sevi. Ir klases bērni ar pamanāmiem garīgās veselības / uzvedības traucējumiem, taču nav diagnosticētas speciālās vajadzības, reizēm neprecīzi noteikta diagnoze, un skolotāji nezina, kā ar šiem bērniem strādāt, it īpaši ja līdzās nav speciālista.

Savukārt vecāki ir informēti par tiesībām izvēlēties skolu, saņēmuši citu vecāku pieredzi atbilstošas diagnozes aspektā, apmeklējot skolas un mediķus, bet ne vienmēr saprotot lietas būtību, vai arī savu personisko īpatnību dēļ nespēj izvērtēt un saprast lietas būtību (jo

---

Vēl svarīgi saprast, ka ne katram bērnam der viens vai otrs skolu tips. Izvēles iespēja ir jāsauglabā. Ir bērni ar traucējumiem, kuri nekad nevarēs mācīties parastā skolā, lai cik labi un pārdomāti apstākļi tur būs, toties speciālajā skolā viņi atplauks, atraisīsies un aktīvi iesaistīsies visā skolas dzīvē. Un ir bērni, kuri tiešām veiksmīgi iekļausies parastās skolas klases dzīvē.

---

diagnozes var būt vienādas, bet bērnu spējas, varēšana un vajadzības – atšķirties) par viņu bērnu: **kur viņu bērns saņems nozīmīgāku izglītību un sagatavotību nākotnei – patstāvīgai sabiedriskajai un darba dzīvei, kādas ir vienas vai otras iestādes mācību procesa iespējas un piedāvājums.**

Realitāte ir tā, ka speciālajās skolās samazinās skolēnu skaits, bet skolām ar nelielu bērnu skaitu lielu infrastruktūru nav izdevīgi uzturēt, tādēļ tās slēdz, apvieno utt. Vispārīzglītojošās skolas, kurām pašlaik liels izaicinājums ir pāreja uz kompetencēs balstītu izglītību (kas nozīmē, ka skolotāji arī paši mācās, izmēģina, pastiprināti gatavojas), skolotājiem nāk klāt papildu slodze: līdztekus pārkārtotajam klases darbam jāpaspēj iesaistīt atbilstošā, jēgpilnā darbībā skolēnus ar attīstības traucējumiem. Piedevām šie traucējumi var būt dažādi, tie var prasīt dažādu skolotāja atbalstu un darbību.

Problēma – ja bērns mācās pēc sev nepiemērotas mācību programmas, nesaņem atbilstošu palīdzību un atbalstu, mācību snieguma nav un nevar būt, turklāt pievienojas arī ar uzvedību saistītas problēmas.

Vēl svarīgi saprast, ka ne katram bērnam der viens

vai otrs skolu tips. Izvēles iespēja ir jā saglabā. Ir bērni ar traucējumiem, kuri nekad nevarēs mācīties parastā skolā, lai cik labi un pārdomāti apstākļi tur būs, toties speciālajā skolā viņi atplauks, atraisīsies un aktīvi iesaistīsies visā skolas dzīvē. Un ir bērni, kuri tiešām veiksmīgi iekļausies parastās skolas klases dzīvē.

Kas jāņem vērā vispārīglītojošām skolām, kad pie viņiem ierodas bērni ar speciālām vajadzībām?

Svarīgi ir ņemt vērā iekļautā skolēna ar speciālām vajadzībām vecumu. Jo agrāk skolēni ar speciālām vajadzībām nonāk vispārējās izglītības iestādes klasē, jo labāk. Sākumskolas vecuma bērniem vēl ir neliela pieredze par skolā notiekošo, viņi ir vairāk atvērti, vairāk uzticas skolotājiem, un skolotājs ar savu pozitīvo attieksmi pret skolēnu ar speciālām vajadzībām un iekļaujošu darbību ir labais paraugs pārējiem skolēniem, spēj labvēlīgi ietekmēt norises klasē un stundās. Jo vecāki ir skolēni, kuru vidū nonāk iekļautais skolēns ar speciālām vajadzībām, jo lielāka ir varbūtība, ka skolēnu var nepieņemt, pakļaut mobingam, un arī skolotāja personiskā attieksme un darbība nebūs vairs tik ietekmējoša.

Kā visam vajadzētu būt ideālā variantā, aprakstīts manā monogrāfijā *“Skolēnu ar speciālajām vajadzībām iekļaušanas vispārējās izglītības iestādēs atbalsta sistēma”*. Pēc kādas kārtības skolēnu uzņem skolās, teikts MK noteikumos. Skolas meklē risinājumus: licencē programmas, meklē speciālistus, uz laiku dod mājamācību, sūta skolotājus mācīties utt.

Atšķirībā no daudzām citām valstīm, kā Igaunijas, Somijas, Lielbritānijas u. c., Latvijas skolās trūkst atbalsta speciālistu – reāli strādājošu, vajadzīgajā daudzumā, ar pilnu darba slodzi: speciālo pedagogu, pedagogu palīgu, kas stundas gaitā veiktu atbalstošo darbību ar skolēniem, kuriem ir speciālas vajadzības, bet pēc pusdienās strādātu, korigējot skolēnu attīstības traucējumus un veicinot vispārējo attīstību. Šis jautājums vēl ir risināms.

Kādi lielākie izaicinājumi un iespējas izriet no šīm pārmaiņām?

Izaicinājums visiem skolotājiem – paskatīties uz savu darbu citām acīm, izvērtēt to, pārkārtot, sistematizēt un īstenot atbilstoši jaunajiem apstākļiem. Saprast, ka tā, kā bija ierasts agrāk, strādāt vairs nevar, viss ir mainījies, tāpēc arī skolotājam jāmainās līdzī. Administrācijai vajag dot laiku skolotājam mācīties un mainīties, atbalstīt un nodrošināt šīs izmaiņas, nodrošināt reālu, ne uz papīra esošu, speciālistu atbalstu.

Kādas ir minimālās prasības, kas būtu optimāli?

Svarīgi būtu saprast, ka ar skolotāja monologu par to, kādam skolēnam vajadzētu būt, ko darīt, ko nedarīt utt., bezierunu paklausības pieprasīšanu, pārmetumiem nav iespējams mainīt skolēnu darbību un attieksmi; **jāmaina sava darbība un piedāvājums, lai mainītos skolēnu nostāja un darbība.**

Lielākoties tikai skolotājam, mērķtiecīgi un jēgpilni strādājot, ir iespēja skolēnam ar speciālām vajadzībām kaut ko iemācīt, likt saprast un pareizi rīkoties (kā pareizi reaģēt, izpaust savas emocijas atbilstoši cilvēku sabiedrībā pieņemtām uzvedības normām dažādās dzīves situācijās, apgūt uzvedības modeļus dzīves situācijām, utt.), tas nozīmē, sagatavot skolēnu iespējami veiksmīgākai socializācijai.

Skolēnam ar speciālām vajadzībām ir nepieciešama ārēja motivācija, lai kaut ko darītu, iemācītos, saprastu, spētu, tātad – pieaugušais blakus, jo skolēna paša iekšējā motivācija visbiežāk ir neitrāla vai negatīva. Pats sevi motivēt kaut ko darīt, īpaši to, kas neizdodas, šis bērns nevar. Visbiežāk parādās nepieņemamas uzvedības un darbības izpausmes.

Svarīgi būtu pierast **atklāti, nebaidoties zaudēt “skolotāja, kas visu zina, prot un var” statusu, runāt par to, kas neizdodas, ko nesaprot, ko nespēj, lūgt un pieņemt palīdzību no kolēģiem darbā ar skolēniem, kuriem ir speciālas vajadzības. Skolotāju kā vienotas komandas darbs izglītības iestādēs. Mentorēt citam citu, piedāvāt un izmantot citam cita pieredzi.**

Taupīt, nesniedzot skolēnam ar speciālām vajadzībām normālu atbalstu šobrīd, nozīmē divreiz vairāk tērēt viņa sociālajā uzturēšanā nākotnē.

Manuprāt, svarīgi nodrošināt speciālā pedagoga palīdzību (ja nevar visās, tad vismaz pamatstundās: mācot lasīt, rakstīt, rēķināt) paralēli mācību priekšmetu skolotāja darbam. Tas būtu liels atbalsts gan skolēnam, gan skolotājiem. Skolēniem ar lielāko daļu attīstības traucējumu ir jāpielāgo mācību materiāli un vide, tas ir nopietns, specifisks darbs, lai skolēns vispār spētu kaut ko saprast un izdarīt: vairākkārtēja atkārtošana, lasīšana priekšā, teksta vienkāršošana, skaidrošana zīmējot, burtu lieluma un fonta maiņa, tekstu pārveidošana vieglajā valodā, vārdu skaidrojums, vispārsaprotamu, bet šim bērnam nesaprotamu, elementāru lietu, darbību, parādību skaidrošana, demonstrēšana utt., bet varbūt ir dažādas citas (rakstura, tempa) individuālas īpatnības. Speciālais pedagogs pilnas slodzes darbā ir kā paralēlais skolotājs klasē mācību stundu laikā, kurš strādā ar visiem klasē iekļautiem skolēniem ar speciālām

vajadzībām, kā arī veic attīstības traucējumu korekcijas darbu ārpusstundu laikā individuāli, sagatavo materiālus skolēnu un skolotāju atbalstam utt. Valstīs, kurās ir nodrošināta šī otra / paralēlā skolotāja darbība stundās, vairs nav jautājumu, ka skolēni ar speciālām vajadzībām radītu apgrūtinājumu vai viņiem būtu apgrūtinājumi mācību procesā, tāpat arī skolēniem ar speciālām vajadzībām ir augstāki gan mācību, gan sociālie sasniegumi.

Svarīgi sadarboties ar vecākiem, izglītot viņus, lai vecāki saprastu, ko un kāpēc skolā dara, kas ir stratēģiski nepieciešami un svarīgi skolēnam, kāpēc tieši tā un ne citādi jāsadarbojas, un tas nozīmē pieņemt un izmantot arī vecāku pieredzi un ieteikumus.

Lūdzu, izskaidrojiet, kas pēc jauno standartu pieņemšanas bērniem ar speciālām vajadzībām jāiemācās? No vispārīzglītojošām skolām dzird jautājumus: "Jaunais standarts taču nav domāts speciālajiem bērniem! Viņi to nevar iemācīties!" Taču arī iepriekšējais standarts neparedzēja, ka šie bērni apgūs standartu pilnā apjomā. Vai to pielāgos, veidos individuālus mācību plānus?

Pēc jaunā standarta pieņemšanas un jauno mācību priekšmetu programmu paraugu izstrādes vispārīzglītojošo skolu skolotāji varēs izmantot digitālos materiālus, kurus izstrādājuši ESF un VISC projektā "Kompetenču

pieeja mācību procesā" iesaistītie speciālisti. Projekta ietvaros RTA kā projekta sadarbības partneris ir pielāgojusi priekšmetu programmu paraugus darbam ar skolēniem, kuriem ir garīgās attīstības traucējumi (kods 58; turpmāk tekstā – GAT). Šajos programmu paraugos bērniem ar GAT piedāvāts redzējums par to, kurus sasniežamos rezultātus viņi var apgūt. Skola2030 mācību resursu krātvē pakāpeniski no rudens būs atrodami arī projektā izstrādātie digitālie, lejuplādējami mācību līdzekļu paraugi stundu darbam. Jāpaskaidro, ka atvieglotas prasības apgūstamā apjoma ziņā mācību procesā ir tikai skolēniem ar GAT (viegli, vidēji smagi, smagi traucējumi; kodi 58, 59), visi pārējie mācās pēc vispārīzglītojošas izglītības programmas, saņemot mācību procesā atbalstu un palīdzību.

Vai var būt bērni "bez koda", kuriem vajag atbalstu?

Jā, ne visiem bērniem ir un vajadzīgas medicīniskas diagnozes, bet atbalsts jebkurā dzīves situācijā, mācību darbībā var būt vajadzīgs jebkurai!

Ja netiek nodrošināts atbalsta speciālistu personāls pietiekamā apjomā, mācību priekšmetu skolotājiem nākas izstrādāt un realizēt individuālos mācību plānus, paralēli atbildot par visu skolēnu darbu stundā, izstrādāt pielāgotus materiālus. Arī tas būs individuāls plāns, taču skolotājs to sastāda un realizē pēc savas pieredzes. Taču sastādot plānu un realizējot to kopā ar speciālistu, rezultāti var būt daudz augstāki. ☺

www.skola2030.lv/lv/jaunumi/zinu-izdevums

Nozīmīgākie rīcībpolitikas soļi iekļaujošas izglītības pilnveidei Latvijā

1998.gadā tika noslēgts IZM līgums ar Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizāciju (OECD) par ziņojuma "Valsts izglītības politikas analīze" izstrādi. Viena no izstrādāto rekomendāciju nodaļām skāra arī speciālās izglītības jautājumus, rosinot nodrošināt, ka nauda sasniedz ikvienu skolēnu, kurš atzīts par skolēnu ar īpašām vajadzībām, vienalga, vai šis skolēns ir mājās, vispārējās izglītības vai speciālās izglītības iestādē, un attiecīgi jāprecizē likums šajā jautājumā; turpināt izvērstu pieeju, virzoties uz "apvienošanas ar pamatplūsmu" (*Nacionālo izglītības politiku analīze. Latvija, 2000*).

Iekļaujošas izglītības attīstībā svarīgs ir 2000. gads, kad stājas spēkā LR Izglītības likums, kura 3.pants nosaka, ka speciālā izglītība ir vispārējās izglītības īpašais veids (*Izglītības likums, 1998*). Šajā likumā tiek definēts, **kas ir speciālā izglītība**, kādas tā sniedz iespējas skolēnam ar speciālām vajadzībām un to vecākiem: izvēlēties jebkuru izglītības iestādi savam veselības stāvoklim, spējām un attīstības līmenim atbilstošas izglītības iegūšanai. **Izglītības iestādes pienākums** ir nodrošināt skolēna pedagogiski psiholoģisko un medicīnisko korekciju, sagatavotību darbam un dzīvei sabiedrībā. Jebkura izglītības iestāde ir tiesīga licencēt Vispārējā izglītības likuma noteiktajā kārtībā **speciālās izglītības programmas**, ja ir **atbilstoša vide un kvalificēts personāls** skolēnu ar speciālajām vajadzībām kvalitatīvas izglītības nodrošināšanai. Skolēnu ar speciālajām vajadzībām integrēšanu (tā laika lietotais termins) vispārējās izglītības iestādēs nosaka Vispārējās izglītības likuma 53.pants. Turpmāk skolēnu ar attīstības traucējumiem vecākiem ir likumīgs pamats izvēlēties skolēnam izglītības iestādi pēc saviem ieskatiem (*Vispārējās izglītības likums, 1999*).

Līdz 2004. gadam tiek radīta likumdošanas bāze skolēnu ar attīstības traucējumiem iekļaušanai vispārējās izglītības iestādēs; pakāpeniski tiek veidota pozitīva sabiedrības apziņa; uzsākta praktiska skolēnu ar speciālajām vajadzībām iekļaušana vispārējās izglītības iestādēs un pirmsskolas izglītības iestādēs; augstskolās vispārīzglītojošo priekšmetu skolotāju sagatavošanas programmās iekļauti lekciju kursi speciālajā izglītībā; organizēti kursi un īstenoti projekti, kuru

ietvaros izglītoti vispārējo izglītības iestāžu pedagogi; realizēts liels skaits kā speciālo, tā arī vispārējo izglītības iestāžu izstrādāto un ES fondu finansēto projektu; aktivizējās skolēnu ar īpašām vajadzībām vecāki, veidojot atbalsta grupas Latvijas rajonos (*Domniece, Eglava, 2004*).

Speciālo izglītības vajadzību nodrošināšana iekļaujošā vidē ir viens no izglītības politikas prioritāriem virzieniem, kas konkrētu uzdevumu veidā iekļauts "Izglītības attīstības pamatnostādnēs 2007.–2013. gadam", ko 2006.gada 27.septembrī apstiprina Ministru kabinets ar rīkojumu Nr.742. Pamatnostādnēs noteikts mērķis: skolēnu ar speciālajām vajadzībām iekļaušana izglītības sistēmā (*IZM, 2006*). Valstī tiek izveidots Valsts speciālās izglītības centrs (LR MK noteikumi Nr.146, 27.02.2007.), kura sastāvā darbojas Valsts pedagoģiski medicīniskā komisija.

2008.gadā Latvijā notiek UNESCO Starptautiskā izglītības konference, lielākais starptautiskais forums izglītības politikas jautājumos, kas aktivizē virzienu uz iekļaujošo izglītību kā pamatprincipu un stratēģiju virzienā uz izglītības pieejamību un kvalitāti. Pāreja no speciālās izglītības uz iekļaujošo izglītību ir uzskatāma kā nopietna paradigmas maiņa, kuras rezultātā skolotājam jāklūst par daudzveidīgu skolēnu grupu vadītāju, izglītotāju, motivētāju, moderatoru, izglītības un zinātnes vērtēšanas speciālistu (*Hofzess, 2008; UNESCO, 2008/b; Vasiļevskis, 2008*).

2008.gada otrajā pusgadā tiek izstrādātas un apstiprinātas sociālās atstumtības riskam pakļauto jauniešu un iekļaujošās izglītības atbalsta sistēmas izveides nostādnes. Tajās noteikti šādi uzdevumi: izveidot atbalsta sistēmu skolēnu ar speciālajām vajadzībām iekļaušanai vispārējās izglītības iestādēs, atbalstīt reģionālo speciālās izglītības centru izveidi un darbību, kā arī pedagoģiski medicīnisko komisiju kompetenci un statusa nostiprināšanu; nodrošināt skolēnus ar speciālajām vajadzībām ar atbilstošām mācību programmām, mācību līdzekļiem un aprīkojumu to īstenošanai; nodrošināt atbalstu skolotājiem, kas strādā ar skolēniem ar speciālajām vajadzībām; palielināt speciālā pedagoga lomu izglītības iestādēs; veicināt darba un sadzīves prasmju apguvi jauniešiem ar speciālajām vajadzībām; uzlabot mācību vidi speciālās izglītības iestādēs; pielāgot vispārējās izglītības iestādes skolēniem ar kustību traucējumiem u. c.

No 2009.gada izglītības pārvaldēm un skolu vadītājiem ir iespēja pašiem lemt par speciālistu nepieciešamību un to darba līkmu apmēru mērķdotācijas 15% apmērā.

Latvijā atbalsts iekļaušanas procesu attīstīšanai perspektīvā, vienādu iespēju nodrošināšanai ikvienam sabiedrības pārstāvim, tajā skaitā skolēniem ar speciālajām vajadzībām, formulēts vairākos politikas dokumentos: Latvijas Nacionālajā attīstības plānā (2007–2013) (*Nacionālais attīstības plāns, 2006*); ilgtermiņa konceptuālajā dokumentā “Latvijas izaugsmes modelis: Cilvēks pirmajā vietā” (*Ilgtermiņa konceptuālais dokuments, 2005*); Izglītības attīstības pamatnostādnes 2007.–2013.gadam (*IZM, Izglītības attīstības pamatnostādnes, 2006*) u.c., kuros bija un ir noteikts arī pamatnosacījums: lai skolēnam būtu nodrošināta atbilstīga “vide, lai būtu iespēja iegūt kvalitatīvu izglītību” (*Sociālās atstumtības riskam pakļauto jauniešu un iekļaujošas izglītības atbalsta sistēmas izveides nostādnes, 2009*). Speciālo izglītības vajadzību nodrošināšana iekļaujošajā vidē ir viens no prioritāri nominētajiem izglītības politikas virzieniem (*Ziņojums konsultatīvajai padomei “Izglītība visiem”, 2008*).

Ar 2010.gadu atbalsta pasākumu izmantošanu reglamentē MK 2010.gada 6.aprīļa noteikumi Nr.335 “Noteikumi par centralizēto eksāmenu saturu un norises kārtību” (*MK, 2010/1*) un MK 2010.gada 5.aprīļa noteikumi Nr.33 “Noteikumi par valsts pārbaudījumu norises kārtību” (*MK, 2010/2*).

No 2011.gada 3.augusta stājās spēkā grozījumi Vispārējās izglītības likumā. Šie grozījumi uzliek pienākumu izglītības iestādēm nodrošināt skolēniem ar speciālajām vajadzībām atbalsta pasākumus mācību procesā, kā arī izveidot viņiem individuālos izglītības plānus (*Grozījumi Vispārējās izglītības likumā, 2011*). Atbilstīgi 16.10.2012. pieņemtajiem MK noteikumiem Nr.710 par vispārējās pamatzglītības un vispārējās vidējās izglītības iestāžu nodrošinājumu atbilstoši izglītojamo speciālajām vajadzībām (*MK, 2012/a*) atbalsta pasākumus var izmantot skolēni, kuriem ir pedagogiski medicīniskās komisijas atzinums par speciālās izglītības programmas īstenošanu vai pedagogiski medicīniskās komisijas (turpmāk tekstā PMK), logopēda, izglītības vai klīniskā psihologa atzinums par skolēna speciālajām vajadzībām. Noteikts, ka skolēnus vispārējās izglītības iestādē iekļauj vispārējās pamatzglītības un vispārējās

vidējās izglītības iestādes vispārējās pamatzglītības un vispārējās vidējās izglītības klasē vai atverot atsevišķu klasi tikai skolēniem ar speciālajām vajadzībām (speciālās izglītības klasi). Izglītības iestāde, atverot speciālās izglītības klasi, nodrošina: licencētas speciālās izglītības programmas apguvi atbilstošas profesionālās kvalifikācijas pedagogu vadībā; rehabilitāciju, kuru sniedz ārstniecības iestāde, pamatojoties uz līgumu, kas noslēgts ar izglītības iestādes dibinātāju, vai sertificēts izglītības iestādes medicīniskais personāls.

16.10.2012.pieņemtie Ministru kabineta noteikumi Nr.709 (*MK, 2012/b*) “Noteikumi par pedagogiski medicīniskajām komisijām” nosaka Valsts un pašvaldību pedagogiski medicīnisko komisiju darba uzdevumus, kas aktualizē valsts iekļaujošo politiku skolēnu ar speciālajām vajadzībām izglītošanas jautājumā.

17.12.2013. stājās spēkā Ministru kabineta noteikumi Nr.1510 “Valsts pārbaudījumu norises kārtība” (*Valsts pārbaudījumu norises kārtība, 2013*). Nozīmīgu ieguldījumu iekļaujošās izglītības ideju iedzīvināšanā Latvijā, metodisko ieteikumu, materiālu izstrādē iekļaujošajam izglītības iestāžu darbam kopš 2007.g., tā nodibināšanas gada, sniedz VSIC Valsts Speciālās izglītības centra (vēlāk IZM VISC Speciālās izglītības nodaļas) speciālisti (vadītāja M.Reigase, patlaban A.Falka). Jāatzīmē arī ilggadējā VISC vadītāja G.Vasiļevska atbalsts speciālās izglītības īstenošanai Latvijā.

2009.gadā tiek izstrādāts un ar 2011.gada 4.janvāri IZM VISC sāk īstenot Eiropas Sociālā fonda projektu (turpmāk tekstā ESF) “Izglītojamo ar funkcionāliem traucējumiem atbalsta sistēmas izveide” (*VISC, 2013*). Projekta mērķis ir veidot atbalsta sistēmu skolēnu ar funkcionāliem traucējumiem kvalitatīvas izglītības nodrošināšanai Latvijā, sekmējot viņu iekļaušanos sabiedrībā. Ar ESF līdzfinansētā projekta atbalstu Balvos, Daugavpilī, Jēkabpilī, Jelgavā, Jūrmalā, Liepājā, Rīgā un Valmierā darbu uzsāk iekļaujošās izglītības atbalsta centri, kuru uzdevums sniegt atbalstu pašvaldībām, izglītības iestādēm iekļaujošas darbības īstenošanā, LiepU, LU darbu uzsāk, bet RA – darbu turpina Speciālās izglītības laboratorijas (*VISC, 2013*). Projekta “Izglītojamo ar funkcionāliem traucējumiem atbalsta sistēmas izveide” darbībai beidzoties 2013.gada beigās, projekta laikā izveidoto iekļaujošās izglītības atbalsta centru ar īpaši

apmācītu speciālistu komandām darbība lielākoties pāriet uz vienas pašvaldības (8 lielāko Latvijas pilsētu) un atsevišķu teritoriāli blakus esošo pašvaldību izglītības iestāžu vajadzību nodrošināšanu.

Izglītības attīstības pamatnostādnes 2014.–2020. gadam kā virsmērķis nominēts: kvalitatīva un iekļaujošā izglītība personības attīstībai, cilvēku labklājībai un ilgtspējīgai valsts izaugsmei (*IZM, 2013, Latvijas NAP 2014 -2020, 2012*). Latvijas Nacionālā attīstības plāna (NAP) 2014.–2020. gada prioritātes ir mācību sasniegumu paaugstināšana un sociālās atstumtības riskam pakļauto iedzīvotāju izglītības un sociālā atbalsta pakalpojumu pieejamība (skolēni, nākotnē – cilvēki ar dažādiem attīstības traucējumiem, ietilpst šajā riska grupā) (*Latvijas NAP 2014 -2020, 2012*)., kvalitatīva un iekļaujošā izglītība personības attīstībai un cilvēku labklājībai, un ilgtspējīgai valsts izaugsmei (*Izglītības attīstības pamatnostādnes 2014.–2020. gadam, 2013*), tādēļ ir svarīgi darīt visu

iespējamo iekļaušanas procesu sakārtošanai valstī, atbalstot vispārējās izglītības iestāžu skolotājus un sniedzot tiem iespēju godīgi strādāt ar skolēniem, kuriem izglītības procesā ir nepieciešams atbalsts un palīdzība.

No 2020. gada 1. septembra stājas spēkā MK noteikumi Nr. 556 “Prasības vispārējās izglītības iestādēm, lai to īstenotajās izglītības programmās uzņemtu izglītojamos ar speciālām vajadzībām” (https://bit.ly/likumi_310939), kas nosaka to, kas izglītības iestādei jānodrošina skolēnu ar speciālām vajadzībām atbalstam, lai viņus drīkstētu iekļaut vispārējās skolas mācību procesā.

Izmantoti *Dr. paed.*, asoc. prof. M. Rozenfeldes monogrāfijas materiāli.

Rozenfelde, M. (2018). Skolēnu ar speciālajām vajadzībām iekļaušanas vispārējās izglītības iestādēs atbalsta sistēma. ISBN978-9984-44-216-7. Rēzekne. Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmija.

Mācību un metodiskie līdzekļi speciālajā izglītībā

Valsts izglītības satura centra (VISC) īstenotā projekta “Kompetenču pieeja mācību saturā” un sadarbības partnerību ietvaros līdz šim tapušie un vēl sagatavošanas procesā esošie mācību un metodiskie līdzekļi speciālajā izglītībā būs brīvi pieejami mācību resursu krātuvē <https://mape.skola2030.lv/>.

Līdz šim mācību resursu krātuvē publicēti un pieejami šādi speciālās izglītības mācību un metodiskie līdzekļi (https://bit.ly/mape_gatr): **Latviešu valoda un dabaszinības**. Interaktīvs mācību un metodiskais līdzeklis; **Dabaszinības, latviešu valoda, sociālās zinības un matemātika**. Mācību grāmata un metodiskais līdzeklis; **Matemātika un sociālās zinības**. Darba burtnīca; **Dizains un tehnoloģijas, dabaszinības un sociālās zinības**. Darba burtnīca; **Latviešu valoda un sociālās zinības**. Darba burtnīca. Šie mācību un metodiskie līdzekļi paredzēti skolēniem ar smagiem garīgās attīstības traucējumiem un dažādiem attīstības traucējumiem (1.–9. klasei) integrētai mācību satura apguvei. Lai labāk izprastu šo materiālu izmantošanu, iesakām noskatīties vebināru

“Par mācību metodiskajiem līdzekļiem skolēniem ar smagiem attīstības traucējumiem”, ko vada *Dr. paed. Dina Bethere*, mācību un metodiskā līdzekļa izstrādes autore un Liepājas Universitātes profesore, un līdzautore **Kaiva Žimante**, Līvupes pamatskolas – attīstības centra direktore vietniece. Tas ir pieejams *Skola2030 YouTube* kanālā un mācību resursu krātuvē pie šiem metodiskajiem līdzekļiem. Materiāli tapuši sadarbībā ar Liepājas Universitāti.

Pašlaik sagatavošanā publicēšanai ir vēl šādi mācību un metodiskie līdzekļi skolēniem ar garīgās attīstības traucējumiem izmantošanai gan speciālajās izglītības iestādēs, gan vispārīgajās skolās, kurus projekta ietvaros izstrādājis projekta sadarbības partneris Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmija: **Matemātika** 7.–9. klasei; **Angļu valoda** 1.–9. klasei; **Vēsture** 7.–9. klasei; **Ģeogrāfija** 7.–9. klasei; **Dabaszinības** 1.–6. klasei; **Latviešu valoda, literatūra** 1.–6. klasei; **Latviešu valoda, literatūra** 7.–9. klasei; **Sociālās zinības** 1.–9. klasei; **Dzimtā valoda mazākumtautības skolām** 1.–9. klasei; **Dizains un tehnoloģijas** 1.–9. klasei.

Projekta sadarbība partneris – Rīgas Strazdumuižas pamatskola – attīstības centrs veido mācību līdzekļus skolēniem ar redzes traucējumiem.

Diagnostikas rīks lasītprasmes novērtēšanai

VISC ESF projekta "Kompetenču pieeja mācību saturā" (*Skola2030*) ietvaros sadarbības partneris Latvijas Universitāte ir sagatavojis diagnostikas rīku "Lasītprasmes novērtēšana 4.–6. klasei izglītojamiem ar speciālām vajadzībām" – *Acadience™ (DIBELS Next)* un apmācījis 99 pedagogus darbam arī šiem materiāliem. Latvijā līdz šim pedagogiem jau ir pieejams diagnostikas rīks "Lasītprasmes novērtēšana 1.–3. klasei izglītojamiem ar speciālām vajadzībām".

Diagnostikas rīks *Acadience™ (DIBELS Next)* ir saņemumu, lasītprasmes novērtēšanas tests, ar kura palīdzību var primāri novērtēt lasītprasmes traucējumus. Ar *Acadience™ (DIBELS Next)* var veikt izpēti, datu apstrādi, rezultātu interpretāciju, izstrādāt atbalsta programmu un veikt lasītprasmes izaugsmes monitoringu. Agrīnās lasītprasmes novērtēšanas mērķis ir noteikt lasītprasmes grūtības vai traucējumus.

Diagnostikas rīka *Acadience™ (DIBELS Next)* materiāliem ir vairākas daļas:

1. Skolēnu lasītprasmes novērtējumam nepieciešamie testa materiāli, kas paredzēti lasītprasmes traucējumu primārai novērtēšanai. Šos materiālus var saņemt tikai tie pirmsskolas vai sākumizglītības latviešu valodas skolotāji, speciālās izglītības skolotāji, skolotāji logopēdi vai psihologi, kas apguvuši šī testa lietošanu profesionālās pilnveides kursus. Šajos materiālos ietilpst:

- testa vadīšanas rokasgrāmata;
- katrai klasei nepieciešamie stimulmateriāli;

- pārbaudes burtnīcas;
- testa monitoringa materiāli, kas izmantojami bērnu lasītprasmes izaugsmes atbalsta pasākumu rezultātu novērtēšanai.

2. Lasītprasmes veicināšanas jeb intervences materiāli, paredzēti bērniem, ja tiek konstatētas lasītprasmes grūtības. Šī komplekta daļa būs brīvi pieejama *Skola2030* digitālā mācību resursu krātuvē. Materiālos ir grāmata ar pielikumiem:

- Lasītprasmes veicināšana: intervences nodarbības;
- Lasītprasmes veicināšanas nodarbību darba burtnīca (I un II daļa);
- Lasītprasmes veicināšanas nodarbību stimulumateriālu burtnīca;
- Lasītprasmes veicināšanas nodarbību spēļu komplekts.

3. Pētījuma rezultāti detalizēti ir raksturoti grāmatā "Lasītprasmes attīstība 4.–6. klases skolēniem *Acadience™ (DIBELS Next)* mērījumos un intervences efektivitāte". Šī grāmata ietver arī pārskatu par lasītprasmes teorijām, valodas lomu lasītprasme, lasītprasmes traucējumu raksturojumu mūsdienu pētniecības izpratnē un ir noderīga skolotāju teorētisko zināšanu paplašināšanai par lasītprasmi. Grāmata arī būs brīvi pieejama *Skola 2030* digitālajā mācību resursu krātuvē: <https://mape.skola2030.lv/>.

Interesenti par jaunā diagnostikas rīka komplekta jautājumiem var rakstīt LU profesorei Malgožatai Raščevskai: malgozata.rascevaska@lu.lv. ☺

Izmanto lasīšanu savā labā!*

Pamēģini kopā ar kolēģiem!

Scenārijs Nr. 1

Sarunā ar kolēģiem izlasīt kādu konkrētu šī ziņu izdevuma rakstu!

Satiecieties un dalieties savās pārdomās par to, kas šajā rakstā likās būtisks saistībā ar jūsu pedagogisko praksi! Ja vēlaties, vienojieties par vienu nelielu ideju, ko pamēģināsit! Pamēģiniet un vēlāk dalieties, kā veicās!

Scenārijs Nr. 2

Sadaliet kolēģu vidū, kurš kuru rakstu lasīs!

Satiekoties katrs īsi izstāstiet par izvēlētajā rakstā paustajām atziņām un to saistību ar savu pedagogisko praksi!

*Refleksija par izlasīto ļauj to saistīt ar savu pieredzi un tādēļ gūt no lasītā vairāk.

Kā atbalstīt katru bērnu pirmsskolā?

Par Jelgavas PII "Kamolītis" iekļaujošas izglītības pieredzi

Aiga Jankevica, PII "Kamolītis" izglītības psiholoģe. Paldies par atbalstu materiāla tapšanā iestādes vadītājai Anitai Bērziņai un vadītājas vietniecei izglītības jomā Mārai Teikai! Foto: Lauma Kalniņa

Iestādes vērtības un filozofija

Sākotnēji, no iestādes dibināšanas 1982. gadā, Jelgavas PII "Kamolītis" ir bijusi iestāde ar 3 speciālajām grupām bērniem ar valodas traucējumiem (1. att.). 2002. gadā iestādes vadības komanda sadarbībā ar grupu skolotājiem un logopēdiem nolēma saglabāt vienu speciālo grupu bērniem ar valodas traucējumiem, kuri ir diagnosticēti un kuriem ir piešķirts pedagogiski medicīniskās komisijas atzinums. Ar šiem bērniem regulāri un intensīvi strādāja viens logopēds – ar katru bērnu 2–3 reizes nedēļā. Bērni ar vieglākiem valodas traucējumiem tika iekļauti vienaudžu grupās un saņēma logopēda atbalstu reizi nedēļā. 2003. gadā ar pašvaldības ieteikumu un atbalstu visās pašvaldības pirmsskolas izglītības iestādēs, arī mūsu, darbību uzsāka psihologs. Analizējot bērnu sasniegumus un attīstības dinamiku, secinājām, ka daļai

bērnu valodas traucējums ir noturīgs, grūti padodas valodas korekcijai. Sapratām, ka valodas traucējums ir viena no jauktu attīstības traucējumu pazīmēm. Pāris mūsu iestādes skolotāju ieinteresējās par speciālo pedagogiju un devās mācīties. 2005. gadā licencējām izglītības programmu bērniem ar jauktiem attīstības traucējumiem, savukārt 2012. gadā reorganizējām speciālo grupu. Prieccājamies, ka tieši grupas skolotāji bija tie, kas pamanīja trūkumus bērnu vispusīgai attīstībai:

- 90 % bērnu grupā ir zēni, līdz ar to nepilnīgi tiek apgūtas sociālās prasmes;
- jaukta vecuma grupa (no 3 līdz 7 gadiem), ne vienmēr bērnu atdarināšanas prasmēm draudzīgā proporcijā;
- iztrūkst vienaudžu pozitīva, pareizas valodas un mācīšanās parauga;
- apmēram pusei bērnu ir jaukti attīstības traucējumi (t. sk. autiskā spektra iezīmes, Dauna sindroms, vārdzirdība, viegls garīgās attīstības traucējums).

1982	no 12 grupām 3 speciālās grupas bērniem ar valodas traucējumiem
2002	no 11 grupām 1 speciālā grupa bērniem ar valodas traucējumiem
2012	nav nevienas speciālās grupas, visi izglītojamie ar speciālām vajadzībām ir iekļauti

1. attēls

Visus bērnus ar speciālajām vajadzībām iekļaut vienaudžu grupās nebūt nebija viegls vienas dienas lēmums. Tas bija kopīgs mācīšanās process. Ar ko sākām? Ar vērtībām... manām, tavām, grupas, iestādes. Spilgti atceros, ka pēc darbsemināriem par kopīgajām vērtībām jutāmies vienotas, vienlīdzīgas, tiešām viena komanda. Pēc kopīgās mācīšanās pieredzes secinājām, ka

- iekļaujoša izglītība,
- humānpedagoģija,
- demokrātija ir vērtības, kas veidos iestādes darbības filozofiju.

Sāc ar sevi, pieaugušais!

Uzsākot līdzdalību kompetenču pieejas aprobācijā, nezaudējām savas iestādes vērtības – tās bija, ir un būs arī turpmāk mūsu darbības stūrakmens. Mācoties kopā ar citām Latvijas pirmsskolas iestāžu skolotāju komandām un lēnām apgūto ieviešot praksē, nonācām pie mūsaprāt, būtiska secinājuma – ja mēs vēlamies mācīt bērniem tikumus, dzīves prasmes un attīstīt vērtībās balstītus ieradumus, mums jāsāk pašam ar sevi! Ir jāuzdod pašam sev neērtie jautājumi. Kā es sadarbojos ar saviem kolēģiem? Vai man ir tolerance pret atšķirīgo bērnu un pieaugušo? Vai es protu atzīt savas kļūdas un mācīties no tām?

Sapratām, ka pieaugušajiem:

- jāmainās pašiem, lai kļūtu par paraugu citiem pieaugušajiem un bērniem;
- jāvienojas par kopīgām vērtībām, kurām tic un uz ko tiecas;
- nepārtraukti jāveic savas rīcības pašvērtējums, jātiecas uz personības pilnveidi;
- jāraugās uz savām kļūdām kā uz iespēju mācīties;
- jābūt atvērtiem, atklātiem;
- jāciens sevi, citi un apkārtējā pasaule;

- jāparedz, jāparāda un jārada bērnam drošība, ka pasaulē ir daudz laba, skaista un interesanta.

Komandas darbs un visu līdzdalība

Manas iestādes vadības komanda saka: “Atbalsts personālam ir labi izveidots komandas darbs un visu līdzdalība”. Lai veicinātu sadarbību komandā, izpratni un kopīgu darbošanos, balstoties uz kopīgi pieņemtajām iestādes vērtībām, liela nozīme, mūsaprāt, ir mācīties kopā. Tādējādi jēdziens skola kā mācīšanās organizācija iegūst reālu un regulāru apveidu. Kā to panācām? Plānojam konkrētu laiku nedēļas ietvaros, kad mācāmies, plānojam vai izvērtējam (2. att.). Sapratām, ka jābūt pietiekami ilgam laikam, lai mēģinātu darīt vēl un vēl, un vēl, lai nesasteigtu un neklūtu virspusīgas. Iesaistāmies visas, mācāmies palīdzēt, nekritizēt un pieņemt padomus. To taču gribam iemācīt arī saviem bērniem!

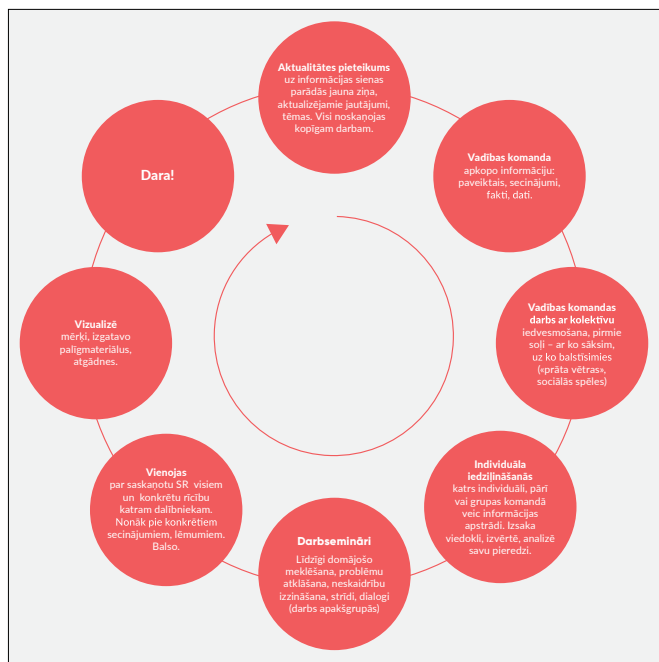
Pirmdiena	Otrdiena	Trešdiena	Ceturtdiena	Katru dienu
Tiekas 1,5–3 gadīgo bērnu skolotāji.	Tiekas 4 gadīgo bērnu skolotāji.	Tiekas 5–6 gadīgo bērnu skolotāji.	Speciālistu sanāksme. Skolotāju vai skolotāju palīgu sanāksme. Vadības komandas sanāksme.	Informācijas apmaiņa starp: • grupu skolotājiem un aukli; • grupu skolotājiem un speciālistiem;
Plāno kopā vai plāno individuāli reizi nedēļā. Grupās komandas sanāksmes bērnu sasniegumu izvērtēšanai divreiz gadā. Pedagogu individuālas sarunas ar vadības komandu reizi gadā.			Darbsemināri. Pedagoģiskās padomes sēdes	• iestādes vadību un pedagogiem; • pedagogiem un vecākiem

2. attēls

Kopīgās mācīšanās laikā esam nonākušas pie modeļa (3. att.), ko izmantojam visos gadījumos, kad kaut kas jāmaina, jāievieš vai ir jautājums, ko vadības komanda neuzskata par pareizu izlemt vienpersoniski. Kā uzsāksim procesu, kad bērni paši uzliek ēdienu? Kāda būs skolotāja un arī skolotāja palīga loma tajā? Kā sauksim bērnu darbošanās vietas grupās – centri, zonas, apakšgrupas, darbnīcas? Piekritīsiet, ir svarīgs visu viedoklis un katra līdzdalība lemsanā un ieviešanā. Tāpat kā bērnam – ja esmu piedalījies, izteicis savu viedokli un pamatojis to, tad ir pavisam cita strādāšana un līdzatbildība!

Pedagoga loma bērna sasniegumu un attīstības izvērtēšanā

Lai sāktu runāt par iekļaušanu, ir svarīgi pamanīt ikvienu bērnu, kam nepieciešams atbalsts. Pirmais pamanītājs mūsu iestādē ir skolotājs. Bērns par savu emocionālo un mācīšanās diskomfortu signalizē ar savu ārēji novērojamo rīcību, t. i., uzvedību. Tieši šī imesla dēļ bieži vien

3. attēls

pirmie bērna attīstības vajadzības pamana arī vecāki. Kā pamanīt? Esam mērķtiecīgi pie tā strādājuši. Mana kā psihologa loma ir izglītēt pirmsskolas skolotājus par bērna vecumposmam raksturīgo attīstību un pazīmēm, kas liecina par pretējo. Logopēdi un speciālie pedagogi regulāri sadarbojas ar grupu skolotājiem, lai runātu par bērna valodas un kognitīvo attīstību konkrētajā vecumposmā. Vairākas reizes esam kopā mācījušās artikulācijas aparāta un skaņu izrunas traucējumu novēršanas vingrinājumus. Esam kopīgi vienojušās, ka ikvienas grupas aplī (kādreiz saucām to par rīta apli, tagad pulcējamies vairākas reizes dienā, katreiz ar citu uzdevumu) skolotāja iekļaus artikulācijas aparāta vingrinājumus. Jau sen esam sapratušas, ka bērna valodas attīstība tikai individuālajās nodarbībās pie logopēda vien būtiski neuzlabosies. Jāiesaistās grupas skolotājam un, protams, svarīga ir vecāku izpratne un atbalsts.

Kā mācījāties pamanīt katru bērnu? Kāds, iespējams, ir ar mazāku izziņas interesi, vājāku iniciatīvu un gribu, grūtāk motivējams darbībai, ar īslaicīgāku uzmanības noturību, ierobežotām spējām, zemu pašvērtējumu. Mums, skolotājiem, ir svarīgi būt atvērtiem, ziņoņiem un redzīgiem, lai pamanītu bērnu, kurš ar savu rīcību pauž:

- man te ir par skaļu,
- es negribu,
- es nevaru, man ir grūti,
- man nesanāk,
- es nezinu, ko darīt,
- es nesaprotu,
- es vēlos palikt viens.

4. attēls

Shēmā (4. att.) attēlota ikviena skolotāja darbošanās virzība – jau iepriekš pieminētā izpratne par bērna attīstības vajadzībām konkrētā vecumposmā. Esmu gandarīta par savu ieguldījumu, jo grupas skolotāji tiešām saredz ikvienu bērnu. Nākamais solis – par to arī kopīgi esam vienojušās – skolotājs uzrunā speciālistu un stāsta par pamanīto. Iespējams, ir nepieciešams vairāku speciālistu viedoklis, lai izprastu, kā veiksmīgāk bērnu atbalstīt izaugsmē. Tāpēc ļoti novērtēju regulārās speciālistu sanāksmes, kad pārrunājam, secinām un lejam par tālāko rīcību. Šajā ceļā ļoti svarīga ir vecāka loma – izpratne, pieņemšana un rīcība, lai atbalstītu bērna attīstību. Iekļaujošas izglītības īstenošanas laikā esam pieredzējuši tik atšķirīgus vecāku viedokļus. Ir bijis jāsaskaras ar tiešu un pilnīgu noliegumu, pacietīgi jāgaida un regulāri jāatspoguļo bērna sasniegumi mācību procesā. Ir bijis tā, ka vecāks ir priecīgs un pateicīgs, ka arī skolotāji ir pamanījuši bērna attīstības vajadzības, par kurām viņam pašam ir aizdomas, bet nav bijis drosmes runāt.

Vai citi bērni ir ieguvēji?

Savas iekļaušanas pieredzes sākumā esam saskārušies ar vecāku viedokli “es negribu, ka mana bērna grupā ir tāds bērns, ka manam bērnam jāredz tādas izpausmes”. Ir labi, ka tad jau bijām vienojušās par savas iestādes kopīgajām vērtībām, savas iestādes darbības filozofiju un misiju! Tikai tā ikviens no mums – skolotāja, speciālists, vadības komanda – var skaidrot vecākiem par katra bērna ieguvumiem.

Esam pārliecinātas par ikviena bērna ieguvumu – gan bērna ar speciālām vajadzībām, gan citu vienaudžu iegūto pieredzi:

- mācās pieņemt atšķirīgos un nesmieties par citu neveiksmēm;
- mācās saprast, ka ikviens cilvēks ir citāds un unikāls;
- mācās savstarpēji saprasties, sadarboties dažādībā un jēgpilni palīdzēt;
- mācās runāt un lietot apzinātas sadarbības frāzes, mācās klausīties citos;
- mācās pagaidīt, mācās iecietību.

Ja tas izdodas (un mums izdodas!), esam drošas, ka tā ir mūsdienu izglītībā tik nepieciešamā vērtībūdzināšana. Tā bērņā veidojas attieksmes, dzīves prasmes, vērtībās un tikumos balstīti ieradumi.

5. attēls

Bērni un resursi

PII "Kamolītis" ir 11 grupas, šogad mācās pavisam 224 bērni. Iestādē darbojas viena 5 un 6 gadus vecu bērnu grupa, kuru apmeklē bērni no mazākumtautību ģimenēm. Tā tiek veidota, ņemot vērā:

- izsvērtu vecāka viedokli, ka bērns uzsāks skolas gaitas mazākumtautību pamatizglītības programmā,
- grupas skolotāju un speciālistu ieteikumus par bērna latviešu valodas apguvi un lietojumu, kā arī kognitīvo procesu attīstību.

Ar pedagoģiski medicīniskās komisijas atzinumiem šogad ir 42 bērni, no tiem:

- bērni ar valodas traucējumiem (izglītības programmas kods 01015511 un 01015521),
- bērni ar jauktiem attīstības traucējumiem (izglītības programmas kods 01015611 un 01015621).

Šajā mācību gadā ir 101 bērns, kurš saņem logopēda vai speciālā pedagoga atbalstu reizi nedēļā bez pedagoģiski medicīniskās komisijas atzinuma.

Mēs savā iestādē esam vienojušies, ka iekļaujošas izglītības koordinators ir vadītājas vietniece izglītības jomā. Informācijas apmaiņa notiek regulāri un visu speciālistu starpā, taču kopīgie lēmumi tiek pieņemti speciālistu

sanāksmē, kuru vada vadītāja vietniece. Bērnu ar individuālām attīstības vajadzībām mums ir daudz, tāpēc ir svarīga ikvienam skaidra darbības struktūra un pārskatāmība. Tā esam nonākuši līdz sistēmai individuālo nodarbību nodrošinājumam, aprēķinot 30 minūtes uz katru nodarbību.

- Latviešu logopēds – 0,8 likmes, kas nodrošina intensīvās individuālās logopēda nodarbības 2, 3 reizes nedēļā bērniem programmā 01015511, to veic viens cilvēks.
- Latviešu logopēds – 0,9 likmes, kas nodrošina logopēda atbalstu reizi nedēļā 5–6 gadīgajiem bērniem un jauno bērnu novērošanu un vecāku konsultēšanu. Sniedz atbalstu arī mazākumtautību bērniem un darbības laikā izvērtē, vai ir nepieciešams krievu logopēds. Ja tādu vajag, nodrošina arī intensīvās logopēda nodarbības 2 reizes nedēļā. Tie ir bērni, kas neiziet pedagoģiski medicīnisko komisiju. Šo darbu veic viens cilvēks.
- Speciālais izglītības skolotājs – 1 likme, kas nodrošina intensīvās individuālās nodarbības 2 reizes nedēļā bērniem programmā 01015611 un 01015621. Nodrošina speciālā pedagoga atbalstu reizi nedēļā, bērniem, kas nav izgājuši pedagoģiski medicīnisko komisiju, bet ir vecāka parakstīta atļauja darbam ar bērnu. Speciālais pedagogs novēro jaunus bērnus un konsultē vecākus; to dara vairāki speciālisti.
- Krievu logopēds – 0,35 likmes, kas nodrošina intensīvās individuālās logopēda nodarbības 2 reizes nedēļā bērniem programmā 01015521 un 01015621. Nodrošina logopēda atbalstu reizi nedēļā, novēro jaunus bērnus un konsultē vecākus; to dara viens speciālists.
- Izglītības psihologs – 0,7 likmes, skolotāju un vecāku konsultēšana, skolotāja un bērnu akcijas – reakcijas vērojums pedagoģiskā procesā, izglītojošas vecāku sapulces, darbsemināri pirmsskolas skolotājām, bērnu gatavības skolai izvērtēšana – to veic viens speciālists.

Zinām, ka mūs gaida nākamie izaicinājumi. Viens no tiem – bilingvālās grupas reorganizācija. Protams, domāsim par atbalstu katram mazākumtautību bērnam, lai palīdzētu veiksmīgi apgūt mācību saturu latviešu valodā, sniegt atbalstu valodas un kognitīvo procesu attīstībā. Skaidrs, ka turpināsim pārskatīt paveikto savā iestādē, mācīties no kļūdām un mainīt, ja to prasīs konkrētā situācija. Taču esam pārliecinātas, ka iekļaujoša izglītība, tāpat kā humānpedagoģija un demokrātija, vienmēr būs mūsu iestādes darbības paceltais karogs. ☺

Kā Jelgavas pilsētas pašvaldība atbalsta bērnu iekļaušanu?

Stāsta Aiga Jankevica, PII “Kamolītis” izglītības psiholoģe:

“No 2010. līdz 2013. gadam mēs, Jelgavas pilsētas pedagogiski medicīniskās komisijas locekļi, iesaistījāmies VISC īstenotā ES projektā “Izglītojamo ar funkcionāliem traucējumiem atbalsta sistēmas izveide”. Projektā daudz mācījāmies, apguvām dažādas metodikas, un Jelgavas pašvaldība bija ieinteresēta saglabāt projekta laikā izveidoto iekļaujošas izglītības atbalsta centru. Latvijā projekta gaitā pavisam izveidoja astoņus šādus centrus, taču ne visur pašvaldības pēc projekta beigām atbalstīja šo centru turpmāko darbību. Pie mums centrs darbojas kopš 2014. gada, un es tajā strādāju pusslodzes darbu kā pirmsskolas psiholoģe.

Centra speciālisti ir daudz darījuši, lai Jelgavā ieviestu iekļaujošu izglītību, lai palīdzētu visiem bērnam, kuriem nepieciešams atbalsts mācību procesā. Ikviens jelgavnieks var vērsties pēc palīdzības iekļaujošas

izglītības atbalsta centrā, ja ir radušās kādas neskaidrības, ja māc bažas par sava bērna attīstību, lai kādā vecumā šis bērns būtu, piemēram, pusotru gadu vecs vai septītās klases skolēns.

Jelgavas pašvaldības pirmsskolas izglītības iestāžu lielākajā daļā ir licencētas programmas bērniem ar valodas traucējumiem. Pašvaldība atbalsta skolas gan pirmsskolas, gan pamatskolas posmā arī programmu licencēšanā, mums ikvienā skolā ir programma bērniem ar mācīšanās traucējumiem. Tas nozīmē, ka vecākiem nav jāizņem bērns no tās izglītības iestādes, kurā viņš uzsācis izglītoties, un jāiet uz citu skolu, lai bērns gūtu vajadzīgo atbalstu. Tas liecina par pašvaldības ļoti labu izpratni, kā atbalstīt ikviena bērna mācīšanos. Tādējādi es kā “Kamolīša” psiholoģe varu teikt, ka tie bērni no mūsu izglītības iestādes, kas aiziet uz pirmo klasi, jebkurā pilsētas skolā gūs vajadzīgo atbalstu, turklāt ne tikai sākumā, bet arī turpmākajā izglītības procesā.” ☺

Novēlējumi: skolotājs – skolotājam

Novēlu visiem veselību, izturību, dzīvesprieku, sautošus vecākus, motivētus skolēnus! Jauno pedagogu rindu pie katras skolas, jo ar jauno mācību gadu skolās sākas jauna un interesanta dzīve!

*Inese Bandeniece,
Jelgavas Valsts ģimnāzijas direktore*

Novēlu visiem vasarā izlasīt labu grāmatu, izveidot tuvāko un tālāko mērķu karti, izbraukāt Latvijas āres, atrast interesantus sarunu biedrus, papildīt kādu sapni un sakārtot fotogrāfiju krājumus! Un, vasarā izejot, piedāvāju dažas idejas, kas mums var palīdzēt mierīgāk sagatavoties jaunajam mācību gadam.

Izkliedēti saules stari ir pārāk vāji, lai aizdegtu uguni, – tāpēc apvienosim kolektīva enerģiju mērķa sasniegšanai.

Lai sasniegtu mērķi, kuru nekad iepriekš neesam sasnieguši, ir jādara kaut kas, ko nekad iepriekš neesam darījuši, – kopā meklēsim jaunus risinājumus.

Katrs no mums aktīvāk iesaistīsies, ja zinās, kur

jānokļūst, kāpēc jādara, kā jādara, ko tas mainīs organizācijā un darbiniekā pašā. Motivēsim un iesaistīsim cits citu kopīgos mērķos.

*Laura Miķelsone, Brocēnu vidusskolas
direktora vietniece metodiskajā darbā,
vēstures un sociālo zinību skolotāja*

Vasaras klausāmgabali mācību un pārmaiņu arhitektiem

Plašākam redzeslokam – iesaka Zane Oliņa, *Skola2030* mācību satura ieviešanas vadītāja

Vasaras refleksijai dārzā, pļavā vai pie jūras skolotājiem, skolu vadītājiem, ikvienam, kas ikdienā veido situācijas, rada priekšnoteikumus, virza un vada savu skolēnu, kolēģu, komandu un paši savu izaugsmi, iesakām trīs klausāmas (un arī izlasāmas transkripta formā), savā ziņā savstarpēji saistītas aplādes (*podkāstus*) angļu valodā no ASV sabiedriskā medija *National Public Radio* raidījuma *HiddenBrain* arhīviem. Varbūt tie kļūst par savstarpēju sarunu iespēju kolēģu starpā, – to izmēģinājam *Skola2030* komandā.

Foto: Jānis Brakmanis

Daži jautājumi pārdomām.

- Kādi apsvērumi ietekmē manas izvēles ikdienā? Kā izvēles iespējas un par kādiem jautājumiem ietekmējušas manas sajūtas, motivāciju, rīcību?
- Kādus ieradumus esmu izveidojis savā dzīves laikā? Kādi apstākļi, priekšnoteikumi tos veidojuši? Kādu jaunu ieradumu gribētu izveidot vai no kāda atbrīvoties?

- Kā dažādi ārēji apstākļi, nosacījumi, spēles noteikumi manā darbavietā vai citos kontekstos ietekmē manus lēmumus, motivāciju, iesaisti, rīcību?
- Kā es savu pieredzi, aplādēs (*podkāstos*) dzirdēto varu izmantot, lai radītu jaunas iespējas saviem skolēniem, kolēģiem?

The Choices Before Us: Can Fewer Options Lead To Better Decisions?

<https://www.npr.org/2020/05/04/850104564/the-choices-before-us-can-fewer-options-lead-to-better-decisions> par faktoriem, kas nosaka un palīdz pieņemt lēmumus izvēles situācijās, par izvēļu nozīmi kā rīcības motivatoru, par izvēlēm kā iespēju iztēloties un veidot nākotni.

Creatures Of Habit: How Habits Shape Who We Are – And Who We Become

<https://www.npr.org/2019/12/11/787160734/creatures-of-habit-how-habits-shape-who-we-are-and-who-we-become> – par ieradumu nozīmīgumu mūsu dzīvē, priekšnoteikumiem, kas ietekmē ieradumu veidošanos nostiprināšanos, un ko varam darīt, lai tādus attīstītu vai no kādiem atteiktos.

Theory vs. Reality: Why Our Economic Behaviour Isn't Always Rational

<https://www.npr.org/2020/05/28/864335677/theory-vs-reality-why-our-economic-behavior-isnt-always-rational> – par ietekmīgiem rīcībpolitikas paņēmieniem visos līmeņos – atrast līdzsvaru starp racionālo interešu un vērtībās balstītu pieeju, modinātu iekšējo motivāciju rīcībai un pašatdevi. ☺

Lai katrs bērns jūt sasniegumus

Par iekļaujošu pieeju un pedagoģisko atbalstu ikdienas darbā Oskara Kalpaka Liepājas 15. vidusskolā

O. Kalpaka Liepājas 15. vidusskolā – pamatizglītības posmā – jau kopš 2006. gada īsteno iekļaujošu izglītību un iekļauj bērnus ar speciālām vajadzībām. Aicinājām dalīties pieredzē šīs vispārizglītojošās skolas sociālo pedagoģi un Liepājas iekļaujošās izglītības centra vadītāju, *Mg. paed.* Inesi Stepko.

Inese Stepko, Alnis Auziņš, *Skola2030* eksperts
Foto no O. Kalpaka Liepājas 15. vidusskolas arhīva

Lielais mērķis un mazākie mērķīši

Iekļaujošas izglītības īstenošana vispārizglītojošā skolā būs veiksmīga, ja izglītības iestādei ir kopīgs, vienots redzējums un noteikti skaidri mērķi jeb sasniedzamie rezultāti (SR) visos izglītības iestādes līmeņos. Pirmkārt, **ir mērķis, uz ko virzās visa skola** – izglītības filozofija konkrētajā izglītības iestādē. **Ja skola realizē iekļaujošu izglītību, tad tam jābūt kā sasniedzamam rezultātam skolas līmenī.** Otrkārt, **ir sasniedzamie rezultāti mācību priekšmetos.** Visbeidzot, **tos pielāgojam konkrētam bērnam** atbilstoši viņa individuālajai mācību programmai. Sasniedzamajiem rezultātiem, kas attiecas uz skolēniem,

ir dažādi līmeņi, bet ir skaidrs skolas kopējais.

Dzīvē un praksē ir tā, ka vispirms jāsasniedz konkrēta bērna sasniedzamais mācīšanās rezultāts, piemēram, matemātikā viņa programmā. Tad viņš var tikt uz visā klasē kopīgo, un tādējādi lūkojam īstenot visas mūsu izglītības iestādes kopīgo mērķi.

Iekļaujošas izglītības modeli veido **pieejas plāns un bērnu vajadzības** konkrētajā izglītības iestādē, tāpēc varu apgalvot, ka **katra izglītības iestāde veido savu iekļaujošas izglītības modeli.** Ja izglītības iestādei ir konkrēts skatījums uz iekļaujošas izglītības mērķiem, tad mācību rezultāti būs labāki un bērns – veiksmīgāks. Katrai izglītības iestādei Latvijā ir jāpārvar savas atšķirīgas barjeras. Tās, pirmkārt, ir jāzina, jāformulē un tad jāpārvar.

Mērķtiecīgi veidota atbalsta joma

Oskara Kalpaka Liepājas 15. vidusskolā ir izveidota **atbalsta joma**, ko vada speciālais pedagogs. Viņa uzdevumos ietilpst, pirmkārt, apzināt bērnus ar speciālajām vajadzībām. Viņš izpēta un pārzina šo skolēnu specifiskās vajadzības, zina, kādās klašu grupās viņi mācās, sadarbojas ar pārējiem atbalsta speciālistiem – speciālo pedagogu, sociālo pedagogu, logopēdu un psihologu –, kā arī ar klašu audzinātājiem un mācību priekšmetu skolotājiem. Mēs viņu saucam par atbalsta jomas vadītāju. Viņš arī koordinē individuālo izglītības plānu veidošanu. Pie viņa glabājas viens šī plāna eksemplārs. Viņš arī runā ar vecākiem, konsultē mācību priekšmetu skolotājus par metodiku un atbalsta pasākumiem. Atbalsta jomas vadītājs apkopo informāciju par izvērtējumu – kā katram bērnam semestrī veicies. Šos plānus mūsu skolā izvērtējam divreiz gadā – semestra noslēgumā. Citās skolās Kurzemes pusē šo darbu mēdz darīt arī sociālais pedagogs (ja tāds ir), logopēds vai kāds no skolas vadības, visbiežāk direktora vietnieks izglītības jomā.

Daudz strādājam ar skolotājiem, lai viņi izprastu speciālās pedagoģijas ideju, lai viņus skolotu iekļaujošas izglītības metodikā. Ir labi mācību priekšmetu skolotāji, kuriem reizēm ir grūti izprast bērnus ar mācīšanās traucējumiem un mācīšanās grūtībām. Šis darbs ar skolotājiem aizņem daudz laika, un varbūt ne visi skolotāji spēj uzreiz pielāgoties. Tad vajag vēl papildu laiku. Kopumā skolas kolektīvs saprot darba specifiku, ka jāmainās, jāpapildina savas zināšanas.

Sadarbība ar vecākiem ir ļoti svarīga joma, kurā sastopamies ar grūtībām. Vispirms vecāki ierodas iepazīties ar bērnu individuālajiem plāniem un tos parakstīt. Ar daļu izveidojas konstruktīva saruna, un viņiem var ieteikt, kā arī mājās sniegt labu atbalstu savam bērnam. Bet daļa vecāku nav ieinteresēti turpināt atbalstu mājās, uzskatot, ka tam ir domāta skola. Vecāki, kas nesadarbojas, mēdz kritizēt gan skolu, gan savu bērnu, nemotivē bērnu mācīties un pārvarēt grūtības, bieži meklē vainīgos. Vecāku attieksmi mums mainīt ir grūti, lai arī pieredze liecina, ka darbam mājās ir ļoti liela nozīme.

Skolā **piedāvājam atbalsta pasākumus bērniem**: bērni var iet parunāties pie psihologa, bērni no sociālā riska ģimenēm – pie sociālā pedagoga, mācīšanās atbalstu sniedz speciālais pedagogs.

Pirms katrs iesaistītais pedagogs atbilstoši skolēna individuālajām vajadzībām sāk īstenot atbalsta pasākumus, izstrādājam **kopīgu stratēģiju un plānu**. Atbalsta pasākumu veidi ir atspoguļoti individuālajā plānā, tiem ir konkrēti sasniedzamie rezultāti, pēc kuriem var izvērtēt atbalsta pasākumu efektivitāti un lietderīgumu. Tie var būt, piemēram, šādi:

- nepieciešamo mācību līdzekļu sakārtošana pirms stundas;
- individuālie noteikumi stundas laikā (ne vairāk kā 2 noteikumi);
- uzdevumu instrukciju atvieglojumi (vieglajā valodā, pa soļiem, lasa priekšā utt.).

Iekļaujoša pieeja visā skolā

Mūsu skolā ir ap 70 skolotāju un šobrīd – 81 skolēns, kurš mācās pēc speciālās izglītības programmas (**ar mācīšanās traucējumiem**, valodas attīstības traucējumiem, kā arī skolēni ar smagiem garīgās attīstības traucējumiem – tādu ir 9 no 3. līdz 8. klasei). Skolēni, kuri apgūst speciālās izglītības programmas, mācās

---

Atbalsta pasākumiem bērniem ir jābūt mainīgiem, tie nedrīkst būt sastinguši, izņemot specifiskos – kustību, redzes vai dzirdes traucējumu gadījumā. Atbalsta pasākumu mainīgumu noteic skolēna spējas un attīstība, kā arī dzīves notikumi. Piemēram, ģimenē šķiras vecāki, viens vai pat abi aizbrauc strādāt uz ārzemēm, bērns pārdzīvo. Ja viņam jau ir mācīšanās grūtības, tad klāt nāk papildu sarežģījumi. Ir ātri jāanalizē jaunā situācija, jāspriež, ko var mainīt, kā vairāk atbalstīt šo bērnu.

---

visās klašu grupās pamatskolā, pārsvarā pa četriem šādiem bērniem klasē. Vēl ir daži bērni arī **ar mācīšanās grūtībām**, kuriem vajag atbalstu. Bērniem ar mācīšanās grūtībām bieži vien var veiksmīgāk palīdzēt, jo šīs grūtības nav tik specifiskas. Iekļaujošas izglītības pasākumos ir iesaistīta lielākā daļa pamatizglītības pakāpes pedagoga.

Pirms 14 gadiem, kad sākām īstenot iekļaujošo pieeju, mēģinājām to darīt atsevišķās klasēs, bet drīz vien sapratām, ka risku ir vairāk, nekā iespējamie ieguvumi. Tāpēc bērni ar speciālām vajadzībām tagad ir iekļauti visās klašu grupās un paralēlklasēs (skolā ir 3–4 paralēlklases) no 1. līdz 9. klasei. Katram bērnam, kurš mācās pēc speciālās izglītības programmas, tāpat otrgadniekiem, kā arī tiem, kuriem ir nepietiekams vērtējums kādā mācību priekšmetā, tiek veidots **individuāls plāns**. Gada ietvarā individuālajos plānos nav būtisku grozījumu, tas

ir domāts divu gadu mācību darbam. Tad ieteicams mainīt metodes un atbalsta pasākumus.

Kas pamudināja sākt iekļaut vispārīglītojošā skolā bērnus ar speciālām vajadzībām? Kā lielākajā daļā Latvijas skolu, arī mums bija vecāki, kuri nevēlējās, lai viņu bērniem ar speciālām vajadzībām būtu jāpārceļas mācīties citā skolā. Pirmās divas meitenes 2006. gadā sāka mācīties pēc speciālās programmas bērniem ar garīgās attīstības traucējumiem. Iesaistīto skolotāju grupa sākumā nebija liela. Pēc diviem gadiem, kad jau bija izveidota **speciālā pedagoga štata vieta** (šo darbu darīju es), kolēģi man aizvien biežāk sāka jautāt, kā palīdzēt konkrētam bērnam, lūdza viņus pavērot.

Ir bērni ar mācīšanās traucējumiem, un ir bērni ar mācīšanās grūtībām – tās ir atšķirīgas lietas. **Mācīšanās grūtības kādā laikā posmā var pārvarēt, bet traucējumi var saglabāties visu mūžu.** Tad ir jāpalīdz bērnam atrast citu ceļu, kā viņš to var kompensēt, izdarot ar citu paņēmieni. Atbalstu vajag abos gadījumos.

Ir bērni, kuriem **vajag atbalstu mācīšanās procesā, lai viņi justu, kā ir, kad ir sasniegumi, ne tikai vienas vienīgas neveiksmes.** Saprātām, ka nebūt ne visiem bērniem jāiet uz speciālo skolu, ka skolēniem ar mācīšanās traucējumiem var palīdzēt īpaša programma. Nolēmām virzīties uz iekļaujošo izglītību, ko saucām **par integrāciju**, kas sākumā precīzi raksturoja to, ko darām. Pakāpeniski palielinājām iesaistīto skolotāju un speciālistu skaitu. Pašlaik esam pietuvojušies laba iekļaujošas izglītības modeļa īstenošanas iespējām.

Atvieglot, bet saglabāt veselīgu piepūli

Atbalsta pasākumiem jābūt ne tikai tādiem, kas bērnam atvieglo mācīšanos, bet noteikti arī jā saglabā zināma grūtības pakāpe, lai bērns trenētu un lietotu savu gribu un pārvarētu grūtības. Tikai tā notiek īsta mācīšanās. Ja skolotājs redz, ka viens atbalsta pasākums bērnam ilglaicīgi palīdz un bērns jau sekmīgi tiek ar kaut ko galā, tad to var pamainīt. Piemēram, ja instrukciju sākumā dalām pa soļiem vai atzīmējam atslēgvārdus, tad vēlāk, kad bērns jau iemācījies tos lietot, mēs instrukciju vairs nenodalām pa soļiem vai arī atzīmējam tikai balsta vārdus, kas bieži vien ir darbības vārdi, jo tieši tie, mūsaprāt, ļauj bērnam labāk saprast, kas jādara. Visbeidzot, šo palīgu var mēģināt pavisam noņemt.

Tas pats sakāms par citu atbalsta veidu – atgādnēm. Ir skolotāji, kas savā darbā skolēniem sākumā iedod atgādnis, viņi tās izmanto, bet vēlāk mācīšanās gaitā tās noņem – kad vērtē formatīvi, – taču summatīvajam vērtējumam bērns tās atkal var izmantot. Tātad šeit ir iespēja variēt, un mūsu ieteikums ir to darīt. Esam

pārlicinājušies – **kad samazinām atbalsta pasākumus, bērns labāk spēj noticēt savām spējām. Un tas ir galvenais, uz ko mums tiekties.**

Palīgskolotāju loma

Izmantojot ESF projektu “Atbalsts izglītojamo individuālo kompetenču attīstībai” *STEM (science, technology, engineering, mathematics)*, proti, dabaszinātnes, tehnoloģijas, inženierzinātnes, matemātika) jomā, mēs izmantojam **palīgskolotāja atbalstu klasē matemātikā.** Palīgskolotājs nav līdzīgs vienam konkrētam skolēnam ar mācīšanās grūtībām, bet darbojas kā otrs skolotājs klasē, kas pārredz klasi un sadarbojas ar mācību priekšmeta skolotāju. Mūsaprāt, tā ir auglīga prakse, ko iesākām pagājušajā mācību gadā un plānojam turpināt.

Palīgskolotāji mūsu skolā ir 4 speciālie pedagogi, kuri strādā projektā, kā arī 5 skolas skolotāji. Iepriekš tika izvērtēts nepieciešamais atbalsta apjoms klasē sākumskolas posmā. Sākumskolas klasēs palīgskolotāji nav klāt katrā stundā, bet, piemēram, no četrām matemātikas stundām nedēļā divās trijās. Pamatizglītības pakāpē (no 5. klases) visās matemātikas stundās ir klāt palīgskolotāji.

Vienotas atbalsta stratēģijas īstenošana – soļi un principi

Iepazīstamies ar skolēna mācīšanās spējām un veselības stāvokli, nosakot viņa specifiskās vajadzības. Mēs ik pa laikam pārbaudām bērnu mācīšanās spējas, kuri mācās pēc īpašās programmas. To dara atbalsta jomas vadītājs – speciālais pedagogs, kā arī mācību priekšmetu skolotāji, kuri vēro skolēnus un pastāsta atbalsta jomas vadītājam, kas bērniem izdodas un kas ne. Pēc kāda laika bērnu vajag pārdiagnosticēt. Mūsu gadījumā to dara divi vai trīs speciālisti – noteikti **speciālais pedagogs** un **logopēds**, kā arī psihologs, ja pirmie divi speciālisti uzskata par vajadzīgu pieaicināt arī viņu. Tiek uzaicināti arī visi iesaistītie mācību priekšmetu skolotāji un klases audzinātājs. Viņi kopīgi izvērtē – vai izvēlētie atbalsta pasākumi, metodika ir atbilstoša, vai kaut kas jāmaina. Retāk, tomēr ir arī gadījumi, kad bērna mācību sasniegumi jau ir vidējā, optimālā līmenī, ko apliecina arī regulāri iegūtas vidējas balles – 5, 6, tad kopā vērtējam, vai šim bērnam mainīt programmu uz vispārīglītojošo. Atbalsta jomas vadītājs ir visu šo darbu koordinators, pie viņa ir skolēnu izpētes dokumenti, atzinumi, viņš var dot ieteikumus mācību priekšmetu skolotājiem, kā veiksmīgāk strādāt, un arī sazinās ar skolas vadību.

Izstrādājam individuālo izglītības programmas apguves plānu. To dara skolotāji. Skolēns tiek iepazīstināts

ar jau gatavu plānu. Ar to iepazīstina arī vecākus. Tiek izveidoti uzdevumi, kurus pārrunā ar vecākiem un rošina viņus iesaistīties. Reizēm vecāki izsaka savas idejas – kādus pulciņus, nodarbības vai speciālistus bērns var apmeklēt ārpus skolas. Kopā veidojam pilnīgāku priekšstatu par atbalstu mājās, ja ir tāda iespēja.

Vienojamies par atbalsta pasākumiem. Par tiem pārsvarā vienojas skolotāji. Ja vecāki ir atsaucīgi, redzam, ka bērnam mājās ir atbalstoša vide, tad tas ir spēcīgs, vērtīgs resurss – iesaistām arī vecākus, bet tikai pēc tam, kad skolā esam izstrādājuši stratēģiju. Ja redzam, ka bērns nāk no sociālā riska ģimenes, vecāki ir vājā puse, tad neizvirzām neizpildāmus uzdevumus.

Organizējam sarunas ar vecākiem par bērna vajadzībām. Vismaz divas reizes mācību gada laikā, kad aicinām vecākus parakstīt individuālos plānus, notiek garākas sarunas ar vecākiem, un tā ir iespēja uzklaut viņu viedokli. Vajadzības gadījumā aicinām vecākus uz sarunām biežāk. Sarunas pārsvarā ierosina skolotājs, ļoti reti – paši vecāki. Šādās sarunās parasti piedalās klases audzinātājs un speciālais pedagogs (sākumskolā), nepieciešamības gadījumā – arī psihologs. Pamatskolas posmā klāt var būt arī mācību priekšmeta skolotājs, kurš pamanījis bērna mācīšanās grūtības. Regulāra sadarbība ar vecākiem ir svarīga gan tādēļ, lai panāktu, ka vecāki notic savam bērnam un priecājas par ikdienas sasniegumiem, gan tādēļ, lai uzticētos pedagogiem kā profesionāļiem. Priecājamies par katru vecāku, kurš izrāda interesi un sadarbojas. Gadās arī, ka atbalsts bērnam mājās ir pārāk liels, it īpaši mājasdarbu pildīšanā sākumskolas posmā, un tad skolā skolēns, nesaņēmis šādu atbalstu, ar uzdevumiem netiek galā. Tikšanās reizē skolotājs vecākiem var dot ieteikumus, kā mērķtiecīgi atbalstīt bērnu mācībās – neapstiprināt katru mācīšanās soļa pareizību vai kļūdainību, neteikt pareizo atbildi uzreiz priekšā, bet ļaut padomāt. Ja grūtības sagādā lasīšana, tad padarīt to par rituālu visai ģimenei, lasīt priekšā mazajam brālim vai mātai, lasīt kopā ar vecākiem – vienu rindkopu viens, bet otru otrs, utt. Pirms kāda laika organizējam vecāku klubiņus un sapulces, bet pašlaik vairāk pievēršam uzmanību individuālām sarunām. Ir gan ļoti veiksmīgas sarunas, gan ne pārāk. Nesekmīgos gadījumos mēdzam aicināt talkā Sociālo dienestu. Liepājā ir daudz ģimenes asistentu (tie Sociālā dienesta darbinieki, kas palīdz ģimenei, kurai nav pietiekamu prasmju un iemaņu bērnu audzināšanā un aprūpē), un pilsētas skolas mēdz veiksmīgi sadarboties ar šiem asistentiem, kas savā ziņā veic vecāku funkcijas.

Ieplānojam laiku sarunām ar skolēnu, ar skolotājiem, ar vecākiem, ar skolas administrāciju. Tas ir liels

izaicinājums steidzīgajā un mainīgajā ikdienā. Mērķtiecīgi rīkojam sanāksmes. Atbalsta jomā tās ir laikus ieplānotas reizi mēnesī. Tajās speciālisti sadala darbus un atbildības sadarbībai ar klašu audzinātājiem. Vecākiem piedāvājam tikšanās gan pirms stundām, astoņos no rīta, gan arī pēc. Ceturtdiena ir vecāku pieņemšanas diena, kad līdz sešiem un pat septiņiem pēcpusdienā skolā notiek sarunas. Skolotāji šim darbam velta arī lielu daļu brīvlaika, kad pārskata un pārstrukturē plānus un atbalsta stratēģijas.

Rūpējamies par savu profesionālo pilnveidi. Izglītības sistēma ir mainīga ne tikai reformu laikā. Skolēnu attīstības īpatnības liek pārdomāt mācīšanās un mācīšanas stratēģijas. Liepājas Līvupes pamatskola – attīstības centrs rīko seminārus un individuālas konsultācijas gan skolotājiem, gan vecākiem. Speciālās izglītības kursus skolām organizē arī Liepājas pašvaldība – šajā mācību gadā uz Izglītības pārvaldes rīkotajiem kursiem tika aicināti skolu direktori un pirmsskolas izglītības iestāžu vadītāji un metodiķi. Iekļaujošo pieeju sāk īstenot teju visās skolās.

Atbalstām skolotājus, lai viņi paaugstinātu savu varēšanu, it īpaši speciālās pedagogijas jomā. Lai gan skolotāji kopumā emocionāli labi pieņem iekļaujamus bērnus, tomēr viņiem mēdz pietrūkt pedagogiskās meistarības un speciālās pedagogijas metodikas. Ar speciālās pedagogijas kursu augstskolā ir par maz. Papildu

zināšanas vajag arī jaunajiem skolotājiem, kuri ienāk skolā. Te palīdz gan mūsu pašu speciālais pedagogs, gan arī iesakām konsultēties Līvupes pamatskolā – attīstības centrā.

Nodrošinām mentora atbalstu jaunajiem skolotājiem un kolēģiem. Pirmajā mācību gadā katram jaunajam skolotājam, kas ienāk mūsu skolā, ir mentors – parasti trešās pakāpes skolotājs, kuram ir augstākā kvalifikācija. Viņa uzdevums ir ievadīt jauno kolēģi skolas dzīvē, palīdzēt iedzīvoties skolas vidē, saprast iekšējo kārtību, kas par ko atbild.

Rūpējamies par atbalsta sistēmas uzturēšanu skolā. Mūsu skolā skolēns zina, kur atrodas atbalsta speciālisti, zina viņu pieņemšanas laikus. Viņš var pēc vajadzības iet pie viņiem, prot pajautāt sev svarīgo. Speciālā pedagoga kabinets reizē ir arī relaksācijas telpa, kur var gan atpūsties no burzmas, gan parunāt ar skolotāju. Manuprāt, skolēns ir jāmāca prasīt vai lūgt palīdzību. Daļa skolēnu to nedara un nedarīs, bet ir skolēni, kuri labprāt meklē atbalsta speciālistus, lai komunicētu, lai izpildītu kādu uzdevumu. Iekļaujošas izglītības būtība ir ne tikai atbalstīt skolēnu, kuram neveicas vai ir grūtības, bet

arī mācīt un radināt tās pārvarēt. Mēs priecājamies par katru skolēnu, kurš pārvar savas grūtības. Latvijā ir skolas, kur jau ir izveidota koordinēta atbalsta sistēma, kas ir svarīgi, lai iekļaušana būtu veiksmīga. Taču katra skola ir savos meklējumos, kopīgu sistēmu saskaņāt vēl nevar.

Visbeidzot, **atbalsta pasākumiem bērniem ir jābūt mainīgiem, tie nedrīkst būt stinguši**, izņemot specifiskos – kustību, redzes vai dzirdes traucējumu gadījumā. Atbalsta pasākumu mainīgumu noteic skolēna spējas un attīstība, kā arī dzīves notikumi. Piemēram, ģimenē šķiras vecāki, viens vai pat abi aizbrauc strādāt uz ārzemēm, bērns pārdzīvo. Ja viņam jau ir mācīšanās grūtības, tad klāt nāk papildu sarežģījumi. Ir ātri jāanalizē jaunā situācija, jāspriež, ko var mainīt, kā vairāk atbalstīt šo bērnu. Pamatskolā pusaudži sāk atrast draugus ārpus ierastās vides, mēdz parādīties uzvedības traucējumi, un tad atkal jāmaina stratēģija.

Vispirms – kopīgs izpētes darbs

Metodisko un didaktisko darbu var uzsākt tad, kad skolas atbalsta personāls un skolotāji ir veikuši kopīgo izpētes darbu.

Katras klases audzinātājs **pēta skolēnu mācību dinamiku** un pēc vajadzības piesaista atbalsta speciālistus – speciālo pedagogu, sociālo pedagogu, logopēdu un psihologu. Kad izpētes ir veiktas, tad mazā sanāksmē pārrunājam rezultātus.

Vispirms **noskaidrojam specifiskās skolēnu vajadzības**. Sadarbojamies ar Liepājas pilsētas pedagogiski medicīniskās komisijas speciālistiem. Ir vecāki, kas paši dodas uz Līvupes pamatskolu – attīstības centru, kuras speciālisti raksta izvērtējumus bērniem. Ja ir šādi izvērtējumi, tad iepazīstamies ar tiem, kā arī ņemam vērā speciālistu ieteikumus.

Vērojums klasē – nosakot laiku (pa minūtēm) visā mācību stundā, – uzrāda, kad skolēni veiksmīgi darbojas, kad ne, kādi ir kairinātāji, kā skolēns pārredz skolotāja demonstrējumus. Mācību priekšmeta skolotājs var aicināt speciālo pedagogu vērot kādu bērnu. Speciālais pedagogs iet stundā un visas stundas garumā vēro, ko un kā bērns dara, viņa uzvedību. Bērnu var izpētīt arī individuāli pie speciālista, bet tad rādītāji var būt citi. Klasē, mācību laikā, skolas dabiskajā vidē, kad bērns nemaz nezina, ka tieši viņu vēro, iegūstami ticamāki dati. Novērojumam stundā var būt dažādi mērķi, kas izriet no konkrētās situācijas. Ja ar konkrēto skolēnu sadarboties neizdodas tikai vienam skolotājam, tad vērotājs iet ar mērķi skatīties tieši šī skolotāja un skolēna sadarbību. Vērojumi ļoti labi palīdz, ja bērnam ir uzvedības traucējumi. Reizēm skolotājs neapzinoties provocē bērna uzvedību. Ja vērojums

to atklāj, tad vēlāk to pārrunā ar skolotāju, un skolotājs to novērš. Savukārt, ja par skolēna sadarbību stundā kā par problemātisku izsakās vairāki skolotāji, tad iet vērot tieši skolēna uzvedību.

Skolēna sniegtā atgriezeniskā saite uzrāda nepieciešamo atbalsta veidu un apmēru. Pārdomāti un mērķtiecīgi uzdodot jautājumus, skolēns sniedz atbildes, no kurām skolotājs var saprast, ko konkrēti bērns nav sapratis, kas sagādā grūtības, un var attiecīgi pamainīt metodiku jau nākamajā stundā vai arī saprast, kā strādāt ar šo skolēnu konsultācijā. Tas ļoti palīdz bērniem ar mācīšanās grūtībām.

Informācijas ievākšana no iepriekšējās izglītības iestādes ir vājais punkts. Kad bērni, kas mācās pēc speciālām izglītības programmām, pārceļas uz citu skolu, dokumenti diemžēl lielākoties neceļo līdzī bērnam vai arī informācija, kas pie mums nonāk, nav pilnīga. Protams, zvanām un jautājam iepriekšējai skolai, bet bērna adaptācija jaunajos apstākļos ieilgst un attīstība kavējas. Jaunā skola ātrāk un profesionālāk spētu palīdzēt, ja būtu iedibināta sistēma, ka līdz ar skolēnu ceļo visi nepieciešamie dokumenti par viņu – personas lieta, individuālais plāns, izpētes dokumenti. Par to esmu runājusi Liepājas Izglītības pārvaldē.

Kopīga atbalsta pasākumu plānošana un īstenošana

Pirmais solis kopīgai plānošanai ir **kopīgi izlasīt** Ministru kabineta noteikumu Nr. 556 "Prasības vispārējās izglītības iestādēm, lai to īstenotajās izglītības programmās uzņemtu izglītojamos ar speciālām vajadzībām" pielikumu Nr. 2 "Individuālais izglītības programmas apguves plāns izglītojamam ar speciālām vajadzībām" un **izveidot stratēģiju**, ietverot konkrēto informāciju. Plāns paredz **mācību, vides un pārbaudes darbu pielāgojumus**. Vienoti pielāgojumi un skaidri noteikumi skolēnam vispirms jau **radīs drošu vidi, lai varētu mācīties**.

Otrais solis veiksmīgai sadarbībai ir kopīga skolēnu prasmju pilnveidošana. Pašlaik daudzas skolas modificē individuālos izglītības plānus, arī mums tas ir pielāgots. Ir izglītības iestādes, kas vairāk pievēršas atbalsta pasākumiem ar vides pielāgojumiem, bet ir skolas, kas individuālos plānus veido kā tematiskos plānus. Mūsaprāt, svarīgākais ir pilnveidot tieši skolēna prasmes. Piemēram, mērķis var būt – skolēnam jāatrod informācija tekstā. Tad mēs kādu laiku, teiksim, mēnesi, visi strādājam ar uzdevumiem, lai šo prasmi nostiprinātu. Skolotāji sadarbojas, izstrādājot metodiku.

Tabulā redzama dažādu mācību priekšmetu skolotāju kopīgi izplānotā vienas prasmes pilnveide mēneša

VIENOTĀ PLĀNOŠANA PRASMJU ATTĪSTĪŠANAI

APRĪLIS				
	1.NEDĒĻA	2.NEDĒĻA	3.NEDĒĻA	4.NEDĒĻA
LATVIEŠU VALODA	Prot uzdevumu noteikumus atrast atslēgas vārdus		Patstāvīga uzdevuma izpilde pēc instrukcijām	
MATEMĀTIKA	Teksta uzdevumu lasīšana un lielum atrašana	Teksta uzdevuma nosacījumu veidošana pēc attēla/shēmas		Atrast neprecīzo formulējumu teksta uzdevumos, kuru rezultātā to nevar atrisināt
DABASZINĪBAS	Patstāvīga pētījuma veikšana pēc vienkāršām instrukcijām		Mācās noformulēt uzdevuma nosacījumus (doti neprecīzi, jāizlabo, lai var pētījumu/eksperimentu veikt)	
SOCIĀLĀS ZINĪBAS	Formulē uzdevuma noteikumus sola biedram			Spēļu noteikumu izveidošana
ANGLŪ VALODA	Pasvītro uzdevumu noteikumus darbības vārdus			
Pilnveidot prasmi uzmanīgāk lasīt un izprast uzdevumu noteikumu formulējumus.				

garumā 3. klases vairākiem skolēniem jauno programmu aprobācijas ietvaros. Šī tabula tapa pēc diagnosticējošo darbu rezultātiem – latviešu valodā bija labāki rezultāti, matemātikā vājāki. Izanalizējot iemeslus, sapratām, ka bērni nelasa instrukcijas. Nolēmām palīdzēt skolēniem attīstīt šīs prasmes, lai viņi veiksmīgi varētu patstāvīgi mācīties. Nebūt ne vienmēr vairāk jāuzsver zināšanu kvantitāte, reizēm mērķtiecīgāk ir **nostiprināt prasmes, ar kuru palīdzību skolēns nonāk pie zināšanām**.

Trešais solis ir atbalsta pasākumi ikdienas darbā. Pedagoģiskajā literatūrā un mācību grāmatās varam atrast dažādas **atgādes**. Gan skolēni, gan skolotāji veido savas individuālas atgādes, kuru saturā ir pārrakstīti likumi, formulas utt. Mērķtiecīgāk ir skolēniem piedāvāt dažādas **uzdevumu risināšanas stratēģijas**, kuras vēlāk var palikt kā atgādes patstāvīgās mācīšanās laikā. Kā skolotāja izmantoju *Skola2030* aprobācijas mācību materiālus, kuros ir piedāvātas dažādas uzdevumu stratēģijas, īpaši patīk piedāvātās matemātikas mācīšanās stratēģijas. Piemēram, 2. klases matemātikas tematā "Kā rodas izteiksme?" ir mācīšanās stratēģija "Kā pieraksta uzdevuma atrisinājumu?".

Mēs redzam četras mācīšanās stratēģijas:

1. uzdevumu pārveidojot vieglajā valodā, uzsverot katru teikumu savas krāsas tonī;
2. uzdevuma tekstā pasvītrojot dotos lielumus (skaitlis + vārds);
3. vizualizācija – shematisks zīmējums;
4. norādījumi pa soļiem.

Ja skolēnam piedāvājam iepazīties ar vairākām mācīšanās stratēģijām, tad viņam ir vieglāk izvēlēties sev saprotamāko, ko turpmāk var izmantot kā atgādni, līdz ar to mācību process norisinās veiksmīgāk. Ja skolotājs piedāvā tikai vienu stratēģiju un teorētisku atgādni, skolēniem ar mācīšanās grūtībām vai traucējumiem tas var būt nesaprotams un neatbalstošs, šādu atbalstu var uzskatīt par formālu, tas neveicina mācīšanos pēc būtības. **o**

Valoda nav nepārvarama barjera, lai mācītos

Cēsu 2. pamatskolas pieredzes stāsts par ķīniešu meitenes iejušanos latviešu skolā

Iekļaujoša izglītība nozīmē arī dažādas izcelsmes bērnu ar dažādām valodas prasmēm mācīšanos vienā klasē – atšķirīgas valodu prasmes būs gan reemigrējušu latviešu ģimeņu, gan jauktu tautību ģimeņu bērniem un tiem, kuru ģimenē saziņas valoda ir cita, ar citas kultūras saknēm. Pirms četriem gadiem Cēsu 2. pamatskolas 3. klasē sāka mācīties ķīniešu meitene, kas prata tikai ķīniešu valodu. Arī viņas vecāki latviski neprata. *Lu Zhaoyang* (ikdienā meiteni sauc eiropeiskajā vārdā par Lili) sekmīgi iekļāvās neierastajos apstākļos, šogad beidz 7. klasi, prot sarunāties latviski un ir pat piedalījies novada matemātikas olimpiādē. Stāsta sākumskolas skolotāja Marita Dzene, kas bija meitenes pirmā audzinātāja un 4. klasē mācīja viņai matemātiku.

Sarunājās Alnis Auziņš, *Skola2030*, foto no Lili personiskā arhīva

Kā pie jums sāka mācīties ķīniešu meitene? Vai viņa skolā bija pirmais ķīniešu bērns – bērns, kurš neprata latviski?

Jā, toreiz pirmais. Ķīniešu ģimenes gan nebija svešas, tādas mūsu pusē dzīvoja Priekuļos un Cēsīs. Meitenīte un viņas vecāki prata tikai ķīniski. Vecākie ieradās skolā ar tulku, jaunu ķīniešu meiteni, kas veiksmīgi mācījās Draudzīgā aicinājuma Cēsu Valsts ģimnāzijā un bija jau diezgan

labi apguvusi latviešu valodu. Vecāki bija ieradušies, lai iesniegtu dokumentus. Gan Līlī, gan viņas vecākus iepazīstināju ar skolu, ar skolas mācību darba ikdienu. Vecāki un meitene to pieņēma.

Meitene sāka mācīties, šķiet, oktobrī. Mēs visi mācījāmies darot, es – ar darbību starpniecību. Mēģināju rādīt ar žestiem, zīmēju. Dažos mācību priekšmetos, kā matemātikā un vizuālajā mākslā, mājturībā (vairāk praktiskas darbošanās) saziņa uzreiz padevās vieglāk, dažos, kā dabaszinībās, – grūtāk. Protams, liels apgrūtinājums bija latviešu valoda.

Pirmais solis no manas puses – stundas laikā lūkoju diferencēt uzdevumus, dot tādus, kādus mūsu bērniem dod, mācot lasīt. Tad mēs kā skola sapratām, ka meitenei papildus jāpiedāvā latviešu un angļu valodas nodarbības, un viņa arī mācījās – divreiz nedēļā. Patlaban mūsu skola bērniem piedāvā papildu latviešu valodas stundas, kurās bērni ar skolotāju strādā individuāli.

Vai savas klases vecākus pirms tam iepazīstinājāt ar to, kas sagaida?

Jā, es to izstāstīju, un neviens no skolēnu vecākiem to neuztvēra noraidoši. Viņi to uztvēra kā lielisku iespēju bērniem iepazīties un mācīties komunicēt ar maz pazīstamas valsts pārstāvi.

Kā citi bērni pieņēma, ka klasē ir kāds, kurš ne tikai izskatās atšķirīgs, bet arī mācās citādi? Kā šīs meitenītes klātbūtne bagātināja viņas?

Bērni Līlī pieņēma uzreiz ļoti labvēlīgi, jo meitene jau no paša sākuma pret visiem izturējās draudzīgi, bija atvērta un atsaucīga. Klasesbiedri respektē Līlī, uzklaua viņas viedokli un novērtē to. Bērni tādā vecumā ātri iemanās sazināties. Jau pēc neilga laika daži ciemojās meitenes mājās, savukārt Līlī viesojās pie klasesbiedriem. Sākumā visiem klasesbiedriem bija ļoti liela interese par jaunpienācēju, pēc kāda laika izkristalizējās tie divi trīs, kas kļuva par draugiem.

Ieguvēji neapšaubāmi bija visi klases skolēni, jo jaunā situācija ļāva uzlabot gan angļu valodas, gan komunikācijas prasmes, iepazīstoties ar citas tautības bērnu. Tas deva iespēju saprast, ka tautībai nav nozīmes, visu nosaka paša cilvēka personības īpašības un pozitīva attieksme pret apkārtējiem.

Mēs tradicionāli kaut ko grūti saprotamu mēdzam saukt par ķīniešu ābeci, bet gan jau, no ķīniešu viedokļa raugoties, varētu runāt par "latviešu ābeci". Kā Līlī veicās ar latviešu valodas apgušanu?

Es mudināju bērnus ar Līlī sarunāties latviski. Lai cik neparasti tas būtu, daļa bērnu vairāk izvēlējās sazināties angļiski, lai gan Līlī vienlīdz svešas bija abas šīs valodas. Saprātu, ka nav ko uzspiest, un ļāvu bērniem ar Līlī runāt gan latviski, gan angļiski. Pati, dodot mācību stundā uzdevumus, mēģināju vienkārši un lēni to skaidrot latviski.

Pagāja pirmais mācību gads. Vasaras brīvlaikā Līlī papildus bija mācījusies gan latviski, gan angļiski. Kad rudeni atsākās mācības, tad angļu valodas pamatlīnijas viņa jau bija apguvusi un saziņa izdevās aizvien labāk. Vēl pēc kāda laika pamanīju, ka meitene aizvien labāk saprot latviski, lai gan joprojām nerunā. Viņa ilgi klausījās, latviski saprata, bet neatbildēja. Līlī iemanījās nesaprotamo ar interneta vārdnīcas palīdzību tulkot ķīniski. Tulka palīdzību viņa nekad neizmantoja, uzdevuma nosacījumus tulkoja ar telefona starpniecību vai lūdza skolotāja palīdzību. Latviski Līlī palēnām sāka runāt trešā mācību gada beigās.

Manīju arī to, ka meitenei kāds mājās palīdz pildīt uzdevumus. Iespējams, tā bija gadus trīs vecākā māsa Reičela. Līlī sāka maz pamazām rakstīt latviski. Meitene valodu vēl papildus mācījās privāttundās ārpus skolas.

Patlaban Līlī mācās 7. klasē un spēj sarunāties latviski. Sarunvalodu viņa prot labi. Regulāri sazinās latviski gan ar skolotājiem, gan klasesbiedriem. Pašlaik attālinātajās mācībās Līlī pilda visus uzdevumus. Tiesa gan, viņai vajag ilgāku laiku, lai to paveiktu.

Atskatoties atpakaļ, ko jūs varētu minēt kā lielākās grūtības, iekļaujot šos bērnus?

Sākumā lielākais izaicinājums bija saprast, kā sazināties ar bērniem un vecākiem, ja ir valodas barjera. Kā veiksmīgāk organizēt mācību procesu, lai apgūtu mācību programmā paredzēto.

Vai Līlī bija vai joprojām ir kāda atvieglota, speciāli veidota mācību programma? Vai prasības bija tās pašas, kas visiem citiem bērniem?

Nekādas īpašas vai speciālas programmas nebija un nav. Ir noruna, ka Līlī jautā, ja ko nesaprot, ko arī viņa dara gan stundu laikā, gan konsultācijās. Skolotāji uzdevumu nosacījumus Līlī cenšas individuāli paskaidrot īsiem, vienkāršiem teikumiem.

Jāpiebilst, ka pirmajā mācību gadā atklājās arī Līlī intereses. Viņa ir apdāvināta vizuālajā mākslā, labi padodas arī matemātikā, meitene ir muzikāla. Viņas māsa pat mācās vijoļspēli Cēsu mūzikas koledžā. Skaitļošanā Līlī nebija nekādu grūtību jau pašā sākumā, grūtāk bija izprast teksta uzdevumus. Bet, mācoties 4. klasē, viņa arī šādos gadījumos jau tika galā ar tulkotāja palīdzību.

Mācoties 6. klasē, Lilī jau piedalījās novada matemātikas olimpiādē. Skolotāji bija informēti par viņu, un meitenei tika dota iespēja jautāt, ja kādu no nosacījumiem valodas barjeras dēļ viņa nesaprata.

Vai sazināties ar Lilī vecākiem?

Tāda vajadzība radās. Kaut gan Lilī ir ļoti mērķtiecīga, vienu brīdi dabaszinību stundās, arī latviešu valodas, viņa neuztvēra notiekošo pietiekami nopietni un vairs tik aktīvi neiesaistījās mācību procesā. Sapratu, ka jāaprunājas ar vecākiem. Uzrunāju angļu valodas skolotāju, un tad izstāstījām to Lilī mātai Reičelai, kas labi saprata angļiski, un jau nākamajā dienā vecāki bija skolā un teica, ka meitene cītīgi apgūs visus mācību priekšmetus, un tā arī bija. Lilī vecāki arī paši izrādīja interesi, apmeklēja skolas pasākumus un cītīgi visu filmēja. Tagad ģimenē aug mazais brālītis, kurš mācās mūsu pirmsskolas iestādē.

Vai izpaudās kādas kultūras, ieradumu atšķirības?

Sākumā meitene bija izvairīga pret dažiem ēdieniem, kā kartupeļiem, bet tagad jau ēd visu, ko ēdam mēs. Kultūras atšķirības manījām sportā, pareizāk sakot, pirms nodarbībām – Lilī pārgērbties gāja atsevišķi no pārējiem. Bet sports viņai padodas, starpbrīžos viņa ar zēniem labprāt uzspēlē futbolu un florbolu. Apģērbā nekādu atšķirību nav.

Izklausās gana vienkārši, pat gludi. Kāpēc, jūsprāt, ķīniešu meitene tik labi iekļāvās pavisam svešas zemes skolā?

Manuprāt, visu izšķir attieksme. To uzreiz pamanīju, ka Lilī ģimene jūt dziļu cieņu pret skolotāju, pret izraudzīto dzīvesvietu un šeit runāto valodu un tradīcijām. Piemēram, tuvojoties valsts svētkiem, Lilī vienai no pirmajām ir piesprausta lentīte ar Latvijas karogu.

Pašlaik mūsu skolas 1. klasē sākuši mācīties vēl divi citi ķīniešu bērni.

P. S. Lilī zina, ka *Domāt. Darīt. Zināt.* izdevumā par viņu būs neliela publikācija un jūtas ļoti pagodināta. Viņa ir atsūtījusi arī fotogrāfijas ar savu ģimeni.

Kādus resursus skola izmanto, lai atbalstītu bērnus no ģimenēm, kas nerunā latviski?

Cēsu 2. pamatskolas direktore Ija Brammane:

“Pirms četriem gadiem Lilī bija pirmā skolniece mūsu skolā, kura neprata latviski. Šajā mācību gadā pirmajā klasē sāka mācīties vēl divi ķīniešu bērni no divām dažādām ģimenēm. Šiem bērniem nodrošinām divas individuālas papildu stundas latviešu valodā nedēļā, ko apmaksā pašvaldība.

Skolotāji izmanto Latviešu valodas aģentūras (LVA) izstrādātos materiālus. Aģentūrai ir daudz noderīgu materiālu mazākumtautību bērniem, tāpat bilingvālai izglītībai. Skolotāji arī paši meklē resursus tīmeklī.

Svarīgi ir apjaust resursus konkrētajā klasē, kurā mācās cittauniešus. Pirmām kārtām, kādas valodas līdztekus latviešu valodai pārzina pārējie klasesbiedri – angļu, krievu. Šos bērnus ir labi izmantot kā palīgus, lai skaidrotu jaunajam klasesbiedram nesaprotamo.

Būtisks aspekts ir mentalitāte, kas var būt liels atspaidis. Ķīniešu ģimenes ir ļoti atvērtas, ļoti labvēlīgas. Visos pasākumos, kuros piedalās viņu bērni, vecāki ir klāt. Šāda attieksme noteikti sekmē bērnu latviešu valodas apguvi.

Nākamais – nevis resurss, bet būtiska atziņa. Bērni agrāk vai vēlāk latviski iemācās. Protams, svarīgi izmantot dažādus resursus atbalstam, bet gribu likt pie sirds – ne skolai kopumā, ne atsevišķiem skolotājiem nevajag no šiem bērniem prasīt maksimumu, nevajag gribēt par katru cenu ātrāk ieraudzīt rezultātu. Mācību procesā iesaistītajiem pieaugušajiem jāpieņem, ka cittaunieši nepagūs latviešu valodu vienā mācību gadā. Es pat sacītu, ka tas ir process, kuram vajag ļauties. Vienas veiksmes formulas nav, katrs bērns ir atšķirīgs. Lilī nedaudz latviski sāka runāt otrajā trešajā mācību gadā. Kad latviski sāks runāt pārējie ķīniešu bērni – nevaram zināt.

Tā tiešām ir problēma, ja latviski neprot ne bērns, ne vecāki. Nav iespējams saziņai visu laiku izmantot tulku, ne arī pašu bērnu kā tulku, jo viņš sākumā latviski nesaprot un diezgan ilgi latviski nerunā, kā tas bija arī Lilī gadījumā. Tāpēc gribu uzsvērt, ka darbam ar šādiem bērniem ir jābūt kompleksam. Tas nozīmē, ka nepietiek ar to, ka mēs ar bērniem strādājam skolā. Paralēli jāstrādā arī ar vecākiem – jā māca arī viņiem latviešu valoda. Paši vecāki ir milzu resurss, tomēr par palīgu tā īsti viņi kļūst, ja arī paši mācās. Tātad vienlaikus vajadzētu mācīties gan vecākiem, gan bērniem. Līdz šim pie mums tā nav bijis, neesmu arī dzirdējusī, ka tā rīkotos kādā citā skolā. Skolai jālūdz savas

pašvaldības finansiāls atbalsts, lai arī vecāki varētu mācīties valodas kursus. Mēs paši arī domājam par to runāt ar mūsu pašvaldību.”

Kā sekmīgi iekļaut mācībās bērnus, kuru dzimtā valoda nav latviešu?

Arvils Šalme, Skola2030 valodu mācību jomas vecākais eksperts:

“Arvien vairāk skolas sastopas un sastapsies ar reemigrantu bērniem vai Latvijā iebraukušiem cittautu bērniem, kuru dzimtā / pirmā valoda nav latviešu valoda. Lielā daļā gadījumu šie bērni un jaunieši labi iekļaujas izglītības vidē, iemācās valodu un veiksmīgi integrējas sabiedrībā.

Ir aprakstītas dažādas pieejas – kā veicināt jaunas valodas apguvi, sniegt atbalstu gan individuālā, gan skolas līmenī. Sekmīgākai šo bērnu iekļaušanai svarīgi, ka skolas to sistemātiski plāno un tām ir pieejami papildu resursi. Kaut arī **imersija jeb iegremdēšana¹ valodā** nav nekas jauns svešvalodu apguves praksē pasaulē, šādās situācijās tomēr jautājumu nevar pilnībā vispārināt, jo **katra skolēna valodas apguves stāsts ir individuāls**: sekmes ir atkarīgas gan no mācīšanās intensitātes, valodas lietojuma vides, kas sekmē / nesekmē valodas prasmi, mācībās izmantotajām metodēm u. c. Valodas apguvi ietekmē arī vispārīgās spējas un dažādi emocionāli faktori, piemēram, motivācija, pašapziņa, mērķtiecība. Turklāt valoddarbības prasmes noteiktā laika posmā var attīstīties dažādās pakāpēs, piemēram, laba prasme mutvārdos sazināties nenozīmē tikpat labu rakstīprasmes līmeni.

Daži apsvērumi sistemātiskam šādu bērnu un jauniešu atbalstam sekmīgākai valodas apguvei un iekļaušanai.

Svarīga ir mācību vide, kurā iekļaujas cittautu skolēns. Cik draudzīgi, labvēlīgi, ieinteresēti viņu pieņem skola un klase.

Būtiski ir šāda skolēna iepriekšējā pieredze un attīstītas adaptēšanās stratēģijas jaunā, neierastā vidē un sabiedrībā (tā dēvētā eksistenciālā kompetence), spēja saprast savas stiprās un vājās puses un nepieciešamības gadījumā saņemt profesionālu atbalstu.

Mācību procesā svarīgi, lai tiktu sekmēta šāda skolēna socializēšanās, uzdevumu veikšanā iesaistot viņu aktīvās grupās un mudinot citus skolēnus sniegt dažāda

veida atbalstu un palīdzību uzdevumu izpildē. Valodas apguves procesā būtiski ir darboties valodas lietojuma vidē – intensīvi dzirdēt jauno valodu, pakāpeniski saprast nozīmes un veidot saziņu kompensējošās stratēģijas, pēc iespējas ātrāk uzsākt aktīvu komunikāciju.

Svarīgi veicināt šāda skolēna valodas apguves procesu arī ārpus skolas, piemēram, iesaistot skolēnus savstarpējā e-pasta / īsziņu sarakstē, rosinot kopā veikt ārpusklases mācību uzdevumus, apmeklēt kultūras un izklaidējošus pasākumus u. c.

Skolotājam jācenšas ar šādu skolēnu runāt “vieglajā valodā”, pēc iespējas vienkāršākā formā paskaidrojot mācību satura jautājumus. Nepieciešamības gadījumā jāizmanto neverbālie saziņas līdzekļi, uzskate, demonstrācija u. c.

Šādiem skolēniem jāizstrādā individuālā programma un mācību materiāli atbilstoši zināšanu un prasmju attīstības dinamikai. Skolēna atdevums jāvērtē pēc ļoti individuāliem kritērijiem.”

lesakām iepazīties ar šādiem resursiem:

- Metodiskie un mācību materiāli latviešu valodas apguvei LVA izveidotajā vietnē “Māci un mācies” <https://maciunmacies.valoda.lv/>
- K. Beikers “*Bilingvisma un bilingvālās izglītības pamati*” <http://atvertaskola.iac.edu.lv/gramatas/beikers/risinajumi.htm>
- *Jaunais un aktuālais bilingvālajā izglītībā Latvijā pasaulē*, LVA rakstu krājums, 2011. https://valoda.lv/wp-content/uploads/docs/E-Gramatas/27-Met_BIL_2.pdf
- Zinātniski metodiskā izdevuma *Tagad* 2014. nr. 1 raksti par to, kā vairāki ārvalstnieki (japānis, igauņiete, čehiete) spējuši apgūt latviešu valodu augstā līmenī <https://valoda.lv/zurnala-tagad-jau-nakais-numurs/> (Konkrētā izdevuma numuru jāatīstiet Latviešu valodas aģentūrā vai meklējat bibliotēkā.)

1) **Imersija jeb iegremdēšana** nozīmē otrās valodas vai svešvalodas apguves procesu, kurā mācības notiek tikai apgūstamajā valodā vai ar daļēju atbalstu valodas apguvēja dzimtajā valodā. Iegremdēšana var būt daļēja – kad atbilstīgi individuālajām vajadzībām lieto vienkāršākas valodas formas; sniedz tulkojumu dzimtajā valodā; ļauj vispirms sakāmo izdomāt dzimtajā valodā un pēc tam to izteikt apgūstamajā valodā, – vai pilnīga (tad to dēvē par submersiju) – kad mācības pilnībā notiek apgūstamajā valodā, nesniedzot atbalstu apguvēja dzimtajā valodā.

(Lingvodidaktikas terminu skaidrojošā vārdnīca, LVA, 2011. <https://valoda.lv/wp-content/uploads/docs/E-Gramatas/08-Vardnica.pdf>)

Skola2030 ekspertes Arita Lauka, Aija Rusaika un Annija Spivule pieredzes apmaiņas braucienā Lielbritānijā

Iekļaujoša izglītība Lielbritānijā – atbalsts visiem un katram

Skola2030 eksperti iepazīstas ar iekļaujošas izglītības modeli Lielbritānijā

Pērnā gada rudenī Skola2030 komanda un projekta sadarbības partneri Lielbritānijas galvaspilsētā Londonā iepazinās ar šajā valstī pēdējos gados pieņemtajiem rīcībpolitikas lēmumiem un nevalstiskās organizācijas *Achievement for All* (www.afaeducation.org, tulk. “Augsti sniegumi ikvienam”) izstrādāto iekļaujošas izglītības modeli – tikās ar izglītības jomas ekspertiem, apmeklēja trīs izglītības iestādes un noklausījās vairākus priekšlasījumus, lai vērtīgās atziņas un pieredzi izmantotu, pilnveidojot Latvijas izglītības sistēmu.

Apkopoja Alnis Auziņš, Skola2030, foto: Skola2030, Zane Oliņa

Achievement for All ir britu vadošā bezpeļņas organizācija, kas sadarbībā ar pirmsskolas izglītības iestādēm un skolām rūpējas par bērnu izaugsmi un spēju gūt akadēmiskos panākumus, neraugoties uz grūtībām un nevienlīdzīgām spējām vai iespējām, un to, lai mazinātu nevienlīdzības plaisu izglītībā. Uzreiz jāpiebilst, ka iekļaujoša izglītība attiecas ne tikai uz bērniem ar speciālajām vajadzībām, bet ikvienu, kuram vajadzīgs atbalsts, lai attīstītu savas stiprās puses, to

skaitā bērniem no sociālā riska ģimenēm, bērniem, kuriem mācībvaloda nav viņu dzimtā valoda, arī talantīgajiem bērniem, lai viņi pilnvērtīgu attīstītu savus talantus.

Skola2030 komanda iepazīna *Achievement for All* (AfA) pieeju un skolām izvīzītājām prasībām, darba izvērtēšanas kritērijiem, speciālo mācīšanās vajadzību nodrošināšanas finansējuma avotiem, trīs dažādu iesaistīto pušu sadarbības modeļiem, kā arī guva ierosmi iekļaujošas izglītības modeļa pilnveidei Latvijā.

Par *Achievement for All (AfA)* īstenoto iekļaujošas izglītības modeli

Iekļaujoša izglītība nozīmē to, ka vienādas iespējas gūt akadēmiskus panākumus un personiskus sasniegumus tiek nodrošinātas visiem – gan bērniem no ģimenēm ar trūcīgiem ienākumiem, gan mazāk izglīto vecāku bērniem, gan bērniem ar speciālām vajadzībām un mācīšanās traucējumiem, gan mazākumtautību bērniem, kuriem mācību valoda nav viņu dzimtā valoda.

Lielbritānijā speciālās izglītības konsorcijs priekšsēdētāja Braiena Lemba (*Brian Lamb, the chair of the Special Education Consortium*) 2009. gadā veidotais pētījums apliecināja, ka skolās pilnvērtīgāk jānodrošina speciālās mācīšanās vajadzības bērniem, kuriem tas nepieciešams, kā arī lēmumpieņemšanā līdztekus valsts iestādēm un skolām vairāk jāiesaista vecāki. Lielbritānijas valdības projekta AfA īstenotajā programmā no 2009. līdz 2011. gadam piedalījās 454 skolas no 10 pašvaldībām, aptverot pavisam 28 000 skolēnu. Projekta rezultāti apliecināja, ka ir uzlabojušies bērnu ar speciālajām mācīšanās vajadzībām (*special educational needs*) rezultāti lasītprasme, rakstītprasme un matemātikā, kā arī viņu uzvedība, tāpat pieaudzis skolu apmeklējums.

Kopš 2011. gada AfA darbojas kā bezpeļņas nevalstiskā organizācija, kas atbalsta skolas speciālo mācīšanās vajadzību nodrošināšanā. Nākamo trīs gadu laikā programma ar valsts finansējumu tika īstenota 2500 skolās (100 000 skolēnu ar speciālajām mācīšanās vajadzībām un invaliditāti). Līdztekus tam AfA konsultēja valdību jaunākajā Bērnu un ģimeņu likuma (*Children and Families Act*) izveidē, ko pieņēma 2014. gadā un kas paredzēja 4 būtiskas izmaiņas:

- skolēnu spējas un vajadzības tiek noteiktas agrākā vecumā;
- vecāki ir vairāk iesaistīti lēmumpieņemšanā;
- veselības un sociālo dienestu pakalpojumi ir labāk integrēti bērniem ar speciālajām mācīšanās vajadzībām piedāvātajā atbalsta sistēmā;
- nepieciešamības gadījumā jaunieši ar speciālām mācīšanās vajadzībām var saņemt atbalstu līdz pat 25 gadu vecumam (agrāk tikai līdz 16 gadiem – obligātās izglītības noslēgumam).

Trīs skolu vērojums

Latvijas izglītības speciālisti Lielbritānijā apmeklēja 3 skolas, no tām 2 – speciālās. Pieredzē dalījās mācību satura izstrādes eksperte **Annija Sprīvule**, mācību satura ieviešanas eksperte **Aija Rusaika**, pirmsskolas pedagogu profesionālās pilnveides vecākā eksperte, PPII "Maziņš kā

jūra" dibinātāja **Arita Lauka**, mācību satura un pedagogu profesionālās pilnveides vecākā eksperte, Rīgas Pilsētas sākumskolas direktore **Solvita Lazdiņa**.

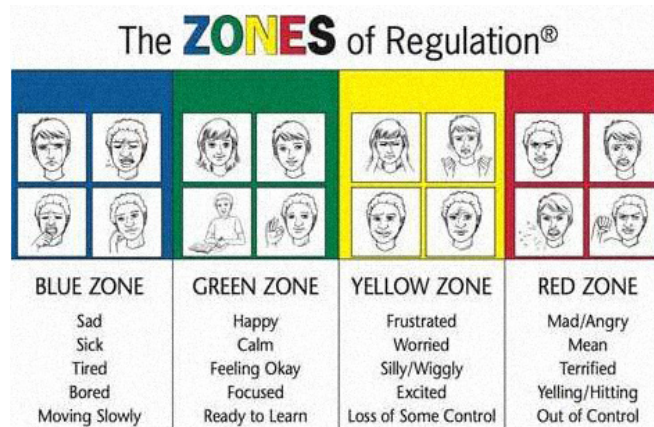
Annija Sprīvule: "Viesojāmos Kvīnsmilas (*Queensmill*) skolā, kurā mācās bērni ar autiskā spektra traucējumiem. Šajā skolā būtiski ir tas, ka skola par ļoti svarīgu savas darbības mērķi un mācību satura daļu izvirzījusi skolēnu sagatavošanu izprast savu autismu – atpazīt stāvokli, emocijas, kādas viņus ir pārņēmušas, un lietot stratēģijas, kas ļauj ar to sadzīvot. Piemēram, ja ir pārāk liels troksnis, skolēns mācās saprast, ka tas viņā izraisa trauksmi, bet viņš var aiziet un uzlikt aizsargaustiņas, lai to mazinātu.

Skolēni mācās saprast ne tikai savas, bet arī citu cilvēku emocijas, to, ka ikkatram cilvēkam ir savas gaidas un mērķi. Skolēni mācās "lasīt" apkārtējo uzvedību un attiecīgi paredzēt viņu nodomus – to, ko cilvēki bez autisma spektra traucējumiem dara, īpaši pie tā nepiedomājot. Nozīmīgs atbalsts skolēniem šajā procesā ir "emociju zonu" atgādnē – skolēni atpazīst, kurā zonā atrodas, un attiecīgi izmanto piedāvātās stratēģijas, lai emocijas vadītu, mācās komunikācijas prasmes, piemēram, uzturēt sarunu, sarunā ievērot secīguma principu, jo tajā piedalās vairāki cilvēki.

Skolēni, kuri nerunā, mācās sazināties ar attēliem. Piemēram, ja saprot, ka viņiem vajag padzerties, tad viņi parāda skolotājam attiecīgo simbolu kartītē. Reizēm šiem skolēniem vispār jāmācās atpazīt savas vajadzības, kaut vai to pašu, ka viņi vēlas padzerties. Ir skolēni, kuri varētu nodzīvot veselu dienu nepadzērušies, ja skolotājs kādā brīdī viņam nepiedāvātu ūdeni.

Lai arī visi bērni, kas mācās šajā skolā, ir ar autiskā spektra traucējumiem, dažādiem bērniem šajā skolā ir atšķirīga pasaules uztvere, domāšanas veids un atšķirīgs komunikācijas prasmju līmenis, un mēs spilgti redzējam

Emociju zonas

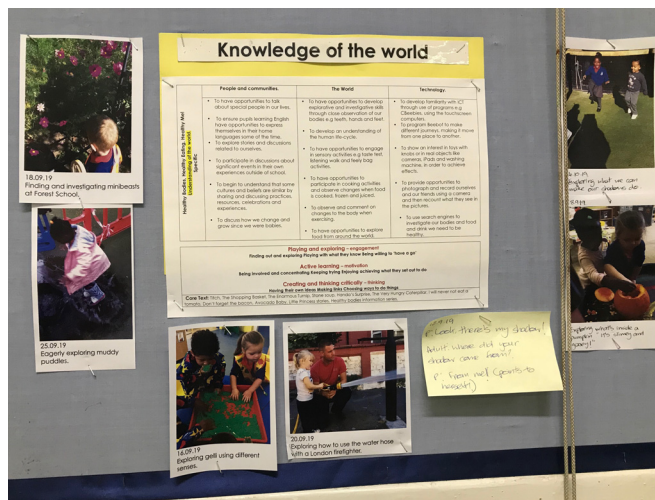

Pirmskolas grupas interjers

diferencētu pieeju klasē. Dienas plāns vienā klasē varēja būt attēlots dažādi – ar attēliem, ar simboliem, ar vārdiem. Lai padarītu mācīšanos skolēniem pieejamāku, skola cenšas visas norādes padarīt pēc iespējas vizuālas, komunicēt ne tikai runājot (kā piemērā ar dienas plānu). Būtiska atslēga mācību procesā ir skolēnu stipro pušu un interešu izmantošana.

Savukārt Melkombas sākumskolā (**Melcombe Primary school**) – parastā sākumskolā, kurā tāpat kā citās Lielbritānijas sākumskolās bērni mācības uzsāk jau no 5 gadu vecuma un kas sadarbojas ar AfA un īsteno iekļaujošu izglītību, – viesojāmies divreiz. Šajā sākumskolā katram bērnam neatkarīgi no vajadzībām, tautības un sociālā stāvokļa ir dotas vienādas iespējas. Pirms bērnu uzņemšanas mācību iestādē skolā rūpīgi izvērtē un saplāno, kādu palīdzību, atbalstu vajadzēs sniegt katram bērnam. Arī mācību procesā skolotājs un skolotāja palīgi kopīgi plāno visus darbus un kopīgi vērtē paveikto. Skolā mācās arī bērni ar speciālajām vajadzībām, un skolā strādā speciālo vajadzību koordinators. Grupās ir

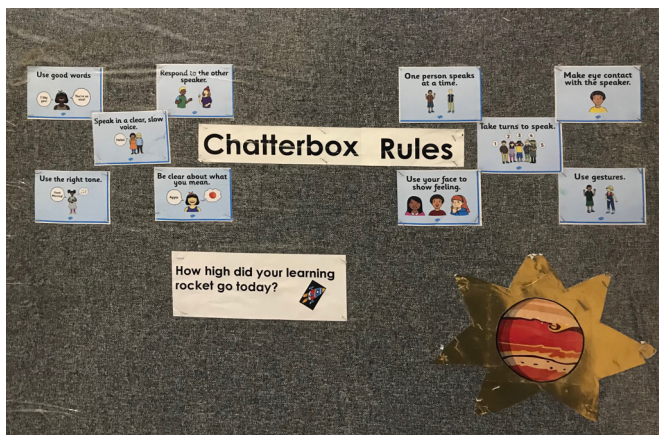
Mācīšanās pierādījumu vizualizācija klasē ap sasniedzamajiem rezultātiem

vairāk nekā 20 bērnu, bet nodarbību laikā katra grupa sadalās 3 mazākās grupās un paralēli strādā 3 skolotāji. Skola daudz sadarbojas ar vecākiem.

Mācību procesā svarīgākais ir bērnam sasniedzamais rezultāts. Nodarbībai sākoties, katrs bērns apdomā, kāds būs viņa ieguvums nodarbības noslēgumā. Ievērojama loma ir videi, ko veido “runājošās” sienas, atgādnēs, mācību materiāli, pētniecības darbības, radošie darbi. Uzmanība ir pievērsta tam, lai bērniem būtu pieejami materiāli, lai viņi attīstītos un apgūtu dzīvesprasmes, mazāk nozīmīga ir estētiskā puse. Lielu darbu skola iegulda arī vismazākajos audzēkņos, pirmskolas grupās līdz 4 gadu vecumam, lai visu tautību bērni apgūtu valsts valodu, arī komunikācijas prasmes vispār un veiksmīgi iekļautos sabiedrībā. Barjera sekmīgai saziņai ar cilvēkiem mēdz būt arī tas, ka vecāki mājās nesarunājas ar bērnu.”

Arita Lauka: “Melkombas sākumskolā redzējām darbībā 3 līdz 4 gadus vecus bērnus. Mēs Latvijā tagad īpaši uzsveram sasniedzamā rezultāta nozīmi mācībās. Lielbritānijas skolā vērojām, kā skolotājas mērķtiecīgi strādā saskaņā ar programmu izvirzītajiem sasniedzamajiem rezultātiem, plānojot mācības, un ļoti rūpējas, lai visiem iesaistītajiem tie būtu zināmi un skaidri. Pie sienām ir izvietota uzskatāma informācija par plānotajiem sasniedzamajiem rezultātiem, fotogrāfijas, bērnu darbi un īsi komentāri, izteikumi, apraksti par paveikto. To ikdienā redz skolotāji un bērni, un arī vecāki, ienākot telpā, uzreiz ierauga, ko bērni ir darījuši. Rotaļnodarbības sākumā skolotāji izskaidro nelielai 6–8 bērnu grupai, ko viņi darīs, ko mācīsies, un pārjautā, ko viņi pēc šīs nodarbības būs apguvuši un pratīs. Bērni atbild saviem vārdiem un ir motivēti sākt darboties, piedalīties skolotāja vadītā nodarbībā. Viņiem ir arī iespēja patstāvīgi darboties kādā no mācību vides daļām (centriem).

Vizualizēti kārtības noteikumi

Nodarbību telpā esošās atgādnes un norādes sniedz atbalstu un ļauj iedvesmoties tiem bērniem, kas tajā brīdī varbūt īsti nezina, ar ko nodarboties, vai ir piemirsuši kādu darbības soli. Kamēr bērni darbojas, skolotāji novēro bērnus un šos novērojumus izmanto kā mācīšanās situāciju, nepieciešamības gadījumā uzreiz nodrošinot atbalstu, palīdzību un virzot tālāk mācību procesu. Novērojumus un īsu turpmākā atbalsta virzienu (piemēram, ieteikt vecākiem mājās spēlēt konkrētu spēli, vingrināt novēroto prasmi; piedāvāt bērnam skolotāja vadītu nodarbību prasmes attīstībai) skolotājas pieraksta īpašā veidnē (tabulā), kuru pašas kopīgi izveidojušas.”

Annija Sprīvule: “Kembridžas skolā (**Cambridge School**), trešajā iepazītajā speciālajā skolā, mācās pamatskolas vecuma bērni ar dažādiem mācīšanās un veselības traucējumiem. Skolēni mācās diferencēti, vienā telpā var atrasties nedaudz atšķirīga vecuma bērni, bet ar līdzīgām vajadzībām.

Skola savā darbībā balstās uz emociju atpazīšanu, akadēmiskajām zināšanām un dzīvesprasmju apguvi, kas ietver budžeta plānošanu un pārvaldīšanu, pārvietošanos ar sabiedrisko transportu, maršruta plānošanu, ēst gatavošanu utt. Skolai ir arī savs dārzs, kuru skolēni kopj, ir truši un vistas, ko skolēni aprūpē. Jāpiebilst, ka pie trušiem viņi dodas arī tad, kad ir satraukušies, jo truši palīdz nomierināties.

Ievērojama loma ir arī mentoriem. Tie ir cilvēki, kuri strādā ar noteiktu skolēnu grupu no dažādām klasēm, lai mācītu viņiem sociāli emocionālās prasmes.

Skolotāji sadarbojas katru dienu un vienmēr plāno nākamajā dienā darāmo. Skolotājiem ir dziļa izpratne, kā strādāt ar skolēniem, kuriem ir speciālās vajadzības, viņi pielāgojas tam, lai padarītu mācību procesu pēc iespējas pieejamāku katram bērnam. Tā, piemēram, jāņem vērā,

Mīkstā zona/stūrītis relaksācijai

Skolas teritorijā atrodas arī trušu būda

ka spilgta gaisma var audzēkņiem radīt trauksmi. Jāpiebilst, ka skola ir īpaši būvēta, tajā ir speciāla sensorā telpa ar dažādām gaismām, ir “ūdens telpa”, ir “mīkstā telpa” (*soft play*) ar attiecīgiem klučiem u. tml. Arī katrā klasē ir sensorais stūrītis, īpaši nodalījumi, lai skolēns varētu pēc nepieciešamības darboties viens vai arī viens pret vienu ar skolotāja palīgu.

Skolēni, beidzot šo skolu, kārtu eksāmenus dažādos līmeņos, parādot gan akadēmiskās zināšanas, gan iemaņas dzīvesprasmēs. Daudzi absolventi turpina izglīties vidusskolā.”

Secinājumi: vairāk jāsadarbojas, atbalstam jābūt mērķtiecīgākam

Annija Spīvule: “Daļu no redzētā jau īstenojam Latvijā, tomēr tas jā dara mērķtiecīgāk.

Ne vienmēr mums pietrūkst finansējuma, drīzāk pietrūkst saskaņotas rīcības bērna interesēs dažādo finansētāju vidū, kā arī skolai vajadzētu būt lielākām iespējām noteikt, kā attiecīgo naudu iztērēt.

Skolās (vai uz vairākām skolām reģionā) nepieciešams iekļaujošas izglītības koordinators, kas atbalstītu skolotājus darbā ar skolēniem, kuriem ir speciālas mācīšanās vajadzības, kā arī apzinātu konkrētās skolas atbalsta iespējas, lai plānotu tās piedāvājumu.

Skolotāja un skolotāja palīga darbībām jābūt saskaņotām, domājot par to, kā vislabāk atbalstīt bērnu ar speciālām mācīšanās vajadzībām.

Lai skolēni ar speciālām mācīšanās vajadzībām būtu labāk sagatavoti patstāvīgai dzīvei, arī darba dzīvei pēc skolas, ir būtiski skolēniem plānoto sasniedzamo rezultātu vidū iekļaut ne vien akadēmiskās zināšanas, bet arī sociālo emocionālās un citas dzīves prasmes, piemēram, tēriņu plānošanu, pārvietošanos sabiedriskajā transportā.

Lai labāk iekļautu skolēnus ar speciālām mācīšanās vajadzībām un/vai invaliditāti, nozīmīgs skolas uzdevums ir nodrošināt šiem skolēniem iespēju mācīties izprast savu veselības stāvokli un rīcības stratēģiju brīžos, kad viņi nejūtas labi (piemēram, ja ir skolēnu satraucošs troksnis, viņam jāatpazīst savas emocionālais stāvoklis un jāzina, ka drīkst uzlikt aizsargaustiņas). Lai skolēni to iemācītos un lai viņu reakcijas neiztulkotu kā sliktu uzvedību, svarīga ir skolas darbinieku dziļa izpratne par skolēnu speciālajām vajadzībām.

Lai nodrošinātu skolēniem ar speciālajām mācīšanās vajadzībām un/vai invaliditāti nepieciešamo atbalstu, līdzīgi principi jāievēro gan skolā, gan mājās. Būtiska ir skolas kā eksperta loma, jo tieši skola zina, kādu atbalstu katram skolēnam piedāvāt, un tāpēc var ieteikt stratēģijas arī vecākiem, nodrošinot vienotu pieeju. Līdz ar to viena no skolotājiem aktuālajām tālākizglītības jomām ir saziņa un sadarbība ar pieaugušajiem.

Ārpusstundu nodarbību un pulciņu piedāvājuma mērķauditorijai jābūt tieši skolēniem ar speciālām mācīšanās vajadzībām un/vai invaliditāti, lai vairāk un labāk iekļautu tieši šos skolēnus, attīstītu viņu sociāli emocionālās un dzīves prasmes, kā arī talantus, kas citādi var palikt nepamanīti.

Aija Rusaika: "Būtiski ir tas, ka Lielbritānijā, pirms bērnu uzņem skolā, dažādi skolas speciālisti kopā pamatīgi izvērtē bērnu, koordinators to visu apkopo un katram skolotājam izveido plānu, kā bērnu attīstīt un iekļaut, kā ar viņu dinamikā strādāt. Skola prasmīgi izmanto savus resursus, pie izstrādātā plāna pieturas un mācību gaitā to bieži pārvērtē, vajadzības gadījumā to grozot un papildinot.

Latvijā par iekļaujošu izglītību domā kā par izglītību bērniem ar speciālajām vajadzībām, bet iekļaujoša izglītība ir tā, kas domāta visiem atbilstoši katra spējam un vajadzībām. Diferencēta pieeja attiecas arī uz apdāvinātajiem, talantīgajiem bērniem – lai viņi mācītos atbilstoši savām spējām, viņiem dod diferencētus uzdevumus – ne vairāk, bet kompleksākus.

Darbam ar bērniem, kuriem ir speciālās vajadzības, teorētiski it kā esam gatavi, bet praksē lielai daļai skolotāju trūkst zināšanu, viņi nezina, kā strādāt ar šādiem bērniem, nereti baidās. Daudzviet skolās trūkst atbalsta personāla, nav attiecīgu apstākļu, lai bērnus varētu pilnvērtīgi iekļaut. Iekļaut nenozīmē bērnu "iemest barā", lai pats tiek galā. No bērniem ar uzvedības traucējumiem nereti mēģina atbrīvoties, nevis nodrošina atbalstu un palīdz iekļauties.

Ko varam vēlēties Latvijā? Pirmkārt, ikvienā skolā ļoti noderētu iekļaujošas izglītības koordinators, pie

kura varētu vērsties gan skolēni, gan skolotāji, gan vecāki, akcentējot tieši viņa kā iekļaujošas nevis speciālās izglītības koordinators lomu. Skolām vajadzētu lielāku patstāvību, lai tās varētu izvērtēt, kas katram bērnam vajadzīgs, domājot par atbalstošiem pasākumiem. Pašlaik pie mums ir tā: komisija izvērtē bērnu, nedodot nekādu skaidrojumu, un norāda, ka vajadzīga speciālā izglītība. Ir norādīta programma – un, skolotāji, strādājiet. Ar to ir par maz, jo katra bērna vajadzību komplekss un iespējamā attīstības dinamika ir ļoti atšķirīga. Izvērtēšanas darba mērķim būtu jābūt – kopā veidot ceļu, kā bērna attīstību atbalstīt tālāk, ne vien lai pieņemtu lēmumu par konkrētu diagnozi. Un vēl – ārkārtīgi svarīgs ir labs kontakts skolai ar vecākiem, lai kopīgi atbalstītu bērnu izaugsmē."

Solvita Lazdiņa: "Pēc šī brauciena daudz aizdomājos par dažāda veida sadarbību. Lai visus bērnus efektīvi iekļautu un katram nodrošinātu izaugsmi, jāsadarbojas visai skolas kopienai, aptverot visu skolas personālu, skolēnus un vecākus. Ja ir profesionāls vadības komandas darbs, tad šādas sistēma izveidojas un darbojas. Svarīgi, lai mūsu skolu vadības komandām ir vajadzīgā pieredze, zināšanas.

Kā jau minēts, nozīmīga ir skolu ciešā sadarbība ar vecākiem. Savā ziņā skola pārkāpj ierastās robežas un mācīšanos "aiznes" līdz mājām.

Būtiska ir pašu izglītības iestāžu ierosināta skolu savstarpējā sadarbība, kas ļauj iegūt pieredzi, zināšanas, prasmes – kā labāk atbalstīt īpašos bērnus. Tieši iestādes vēlme izaugt, mācīties veidot dabiskus, neformālus savstarpēja atbalsta *tīklojumus*, kas ļauj pieredzei krāties un organizēti izplatīties tālāk. Turklāt mācību process ir jāsaista ar reālo dzīvi.

Visbeidzot, ļoti svarīgi ir mācības diferencēt. Tas ir laikietaipīgs darbs, kas prasa **mainīt domāšanu no deficītmodeļa (ko bērns nevar) uz stipro pušu modeli – ko bērns dara ar prieku.** Jāatceras, ka talants var iet roku rokā ar speciālām vajadzībām un tādējādi var palikt nepamanīts. Jādomā, kā pakāpeniski, izmantojot pašu skolotāju pieredzi un zinātniskās, pedagoģiskās literatūras avotus, izglītot visu skolu personālu par iespējām diferencēt mācīšanās procesu klasē. Tas ir ceļš, kas nodrošinās individuālu pieeju bērnam, lai kādas arī katram bērnam būtu spējas un vajadzības. Nodrošinot maksimālu katra bērna izaugsmi, mēs nepazaudētu arī talantīgos bērnus."

Arita Lauka: "Braucienā guvu apstiprinājumu, ka mēs Latvijā domājam līdzīgi par to, kā bērns mācās un kā skolotājs vada mācīšanos, kā sadarbojas ar vecākiem bērna attīstības virzīšanā." ♻

Mana labākā mācību diena!

Skolotāji vienmēr ir domājuši par to, kā mācību stundas padarīt interesantākas un aizraujošākas. Kā skolēni domā – kas ir laba mācību stunda? Savu viedokli pauž Rēzeknes pamatskolas – attīstības centra 8. klases skolēni. Šī skola piedāvā speciālu korekcijas programmu valodas attīstībai un individuālu pieeju bērniem, kuriem tā nepieciešama. (<http://riac.lv/>) Jāpiebilst, ka saruna notika vēl pirms pavasara brīvlaika un attālinātas mācīšanās laika.

Apkopoja Mihails Basmanovs, Skola2030 dabaszinātņu mācību jomas vecākais eksperts. Foto: Daiga Brakmane

Artis, 8. klase:

“Ļoti patīk, ja stundās notiek praktiskais darbs. Tas, manuprāt, vislabāk piesaista skolēnus mācībām. Teorija ir teorija, bet man vienmēr gribas to pašu izmēģināt ar savām rokām, pārbaudīt pašam, vai tas tiešām tā arī strādā, vai tas ir pareizi vai ne. Domāju, ka vajag ne tikai apgūt zināšanas, bet arī praktizēties. Nekad nevari zināt, kas tev dzīvē noderēs. Svarīgi ir pašam pamēģināt, piemēram, ķīmijā ar dažādiem elementiem un skābēm padarboties, jo es zinu, dzīvē mēs izmantojam vielas, kas ir ļoti

līdzīgas skābēm. Vai arī fizikā par elektriskajām ķēdēm. Mājās noderēs gan zināšanas, gan praktiskās lietas par elektrību.

Interesanti mācīties bija tad, kad mums grupā bija jātaisā plakāts par konkrētu tematu un tad pēc tam kopā bija jāprezentē savs darbs. Ir laba sajūta būt kopā ar citiem. Prezentācijas bija daudzos mācību priekšmetos. Sākumā mums negāja viegli, jo mēs tikai mācījāmies to darīt, un pēc tam bija interesanti pašiem sameklēt informāciju, to sakārtot un pastāstīt saviem klases biedriem. Manuprāt, ne tikai skolotājs var mācīt citiem, bet mēs arī varam interesantas lietas paši uzzināt un citiem izskaidrot. Arī uzstāties man

nebija viegli, pārvarēt uztraukumu bija grūti, bet tas katram dzīvē var noderēt. Ir jāmācās noderīgas lietas.

Vēl svarīgi skolēniem dot iespēju pašiem redzēt to, par ko mācāmies, vēsturiskus objektus, piemēram. Man bija iespēja redzēt Televīzijas torni (Rīgas radio un televīzijas tornis – autora piezīme) un Melngalvju namu. Mēs uzzinājām vēsturiskos faktus. Ļoti svarīga ir vieta, kur tu mācies. Ja stunda notiek tieši tajā pašā vietā, par ko stāsta šī stunda, būs daudz vieglāk atcerēties arī konkrētus faktus vai notikumus. Arī pārbaudes darbos šie jautājumi man neizskatījās grūti.

Mācību stundā svarīgi ieinteresēt skolēnus tematā, par ko skolotājs ir sagatavojis stundu. Kaut ar elementāriem jautājumiem, piemēram, kā augs saņem enerģiju? Bet pats skolotājs atbildi uzreiz nepasaka, tikai stundas garumā kopā ar skolēniem meklē atbildes. Un lai skolotājs būtu pats ieinteresēts tajā tematā, par ko mēs mācīsimies. Manuprāt, ir nepareizi, ja skolotājs saka, ka tas mums ir vajadzīgs eksāmenā. Man ļoti patīk, kad mēs kopā ar skolotāju risinām problēmsituācijas, piedāvājot savus variantus un daloties pieredzē. Tad kaut ko jauno var uzzināt gan skolēni, gan skolotājs. Tā var nonākt arī pie citiem jautājumiem, kurus kopā varam papētīt, piemēram, kas notiks, ja to augu atstāt sarkanā vai zilā gaismā?

Ļoti svarīgi mums visiem turēties līdzī visām tehnoloģijām, kas strauji attīstās. Vairs nevar iedomāties mācības tikai ar papīru un pildspalvu. Mums ir mobilie telefoni, un ar tiem daudz var izdarīt. Būtu ļoti moderni, ja mums katram būtu savs planšetdators un mēs uzreiz mācītos un strādātu ar to. Paši meklējam jaunas zināšanas. Lai neizskatītos tā, ka skolotājs tikai pasaka un skolēns tikai dara to, ko saka skolotājs. Svarīgi kopā mācīties interesantas lietas.

Katram cilvēkam ir savs darba temps. Ļoti svarīgi stundu plānot tā, lai visi darbi būtu piemēroti katra tempam, tad ir garantija, ka es to iemācīšos, nevis vienkārši norakstīšu no tāfeles vai steigā pierakstīšu skolotāja teikto. Labi, ja būs pietiekami laika visai klasei, varbūt pat nevajag tik daudz to uzdevumu, ja mēs tāpat nespējam izrēķināt visus.

Manuprāt, arī skolai vajag mainīties. Es zinu, kad vēl skolas nebija, tu varēji mācīties konkrētu profesiju pie amatniekiem, piemēram, ja tu gribi kļūt par zeltkali, tad tev bija jāiet mācīties pie zeltkaļa, un tad tu būsi augstākās klases speciālists. Ja es pareizi atceros, tad 19. gadsimtā skolas uzdevums bija ātri apmācīt lielāko cilvēku skaitu, un klasēs bija ļoti daudz bērnu. Un tagad, kad atnācis 21. gadsimts, neviens nepadomāja, ka varbūt arī skolai jābūt citai. Sanāk, ka skola, sākot no tās radīšanās līdz mūsu laikiem, ir izmainījusies samērā maz. Gandrīz divi simti gadi pagājuši, un nekas nemainās, četras sienas un skolotājs priekšā klasei, kā bija galdi rindiņā, tā arī palika. Domāju,

kā arī šeit ir jābūt progresīviem un daudz kas būtu jāmaina. Skolai jābūt vairāk atvērtai. Lai mēs viens otram varētu palīdzēt, un lai arī vecāki var piedalīties, piemēram, morāli mūs atbalstīt.”

Māris, 8. klase:

“Man ir labas atmiņas par mācību ekskursiju uz Skrīveru konditorejas fabriku (Skrīveru pārtikas kombināts – autora piezīme). Sākumā domāju, ka tas būs kā izklaides brauciens par labām atzīmēm skolā, bet izrādījās, ka skolotāja bija sagatavojusi mums uzdevumus un jautājumus, uz kuriem vari atbildēt tikai tad, ja uzmanīgi klausies un saskati visādus svarīgus sīkumus. Mēs tur strādājām grupās, un man nebija grūti pildīt uzdevumus. Es zinu, ka pats arī varu uzdot jautājumus, ja man tas interesē. Domāju, ka katram ir svarīgi gan apskatīties, gan izmēģināt, jo pašam būs jāizvēlas sava nākotnes profesija. Man tas ir grūti, bet es zinu tagad, no kā izvēlēties un ko tālāk mācīties.

Ja mēs mācāmies klasē, tad svarīgi, lai būtu ērti. Gan sēdēt, gan sadarboties ar citiem. Manuprāt, mūsdienās labi būtu, ja stundā katram skolēnam ir savs dators, jo mēs ļoti labi varam ar to strādāt, pildīt uzdevumus, meklēt informāciju vai zīmēt. Tad nevajadzētu uz lapām rakstīt, tāpat to lapu izmetīsi vai pazaudēsi.

Ļoti svarīgi, lai arī skolotājs būtu klasē. Man patīktu, ja skolotājs man ne tikai visu izskaidro, bet arī palīdz sameklēt informāciju, pakonsultē mani vai uzdod interesantus uzdevumus.

Vēl ir svarīgi, lai klasē ir pietiekoši daudz vietas. Ļoti grūti ir vienkārši nosēdēt 40 minūtes, kad visu laiku domā: kad beidzot varēšu piecelties un izstaipīt kājas. Vairs nevar padomāt par to, ko mācies. Iedomājos, ka būtu forši, ja klase būtu brīvi iekārtota vai mēs paši citādāk sakārtotu galdus, lai būtu ērtāk un interesantāk mācīties.

Svarīgi arī redzēt to, par ko tu mācies. Mums skolā bija literatūras stunda par Lāčplēsi, un pēc tam mēs ar klasi braucām mācību ekskursijā uz muzeju Lielvārdē (Andreja Pumpura Lielvārdes muzejs – autora piezīme). Mums gan daudz ko stāstīja un rādīja, bet pēc tam mēs gājām uz otru stāvu un paši radījām kaut ko tādu, es teiktu, līdzīgu rakstu darbam. Bija tāda sajūta, ka grāmatas atdzīvojas, un mēs bijām paši kā autori.

Man ļoti patīk mācīties tos mācību priekšmetus, kuri man labi padodas, piemēram, krievu valoda, matemātika, ķīmija, fizika, sports, un tās man ir mīļākas stundas. Domāju, ka skolotājiem arī ļoti patīk viņu stundas. Ir forši kopā mācīties ar interesi, kaut reizēm arī nav viegli, man, piemēram, ķīmijā vai fizikā. Mēs kopā varam uzzināt daudz jauna un interesanta, kas var noderēt jebkurā brīdī, kaut procentu rēķināšana matemātikā. Daudzi skolotāji uzticas mums, ļauj strādāt

patstāvīgi. Ir arī tādi skolotāji, kuri uzticas mums arī pašiem kādu uzdevumu sameklēt un sagatavot stundai – klasesbiedriem.”

Juris, 8. klase:

“Man ļoti patika mācību stunda, pat ne stunda, bet vairākas stundas, kad mēs kopā ar klasi bijām mežniecībā un mācījāmies par kokiem. Mums bija meža ekspedīcija. Mums rādīja un mācīja, kā kokus var tīrīt un apzāgēt, lai tie labāk augtu, kā pareizi novākt beigtos kokus. Mums stāstīja par mežiem, un es sapratu, ka Latvijā mēs ar kokiem un ar mežiem varam lepoties. Tas ir svarīgi – stundās runāt par to, kas mums Latvijā ir labs un svarīgs. Un vēl es uzzināju par mežkopja profesiju. Man bija lietderīgi to uzzināt no paša mežkopja. Tagad zinu, ka tomēr par mežkopi negribētu būt. Manuprāt, skolā var daudz ko labu iemācīt ne tikai skolotājas, bet arī citi cilvēki no citām profesijām, un pastāstīt par savu karjeru vai piedāvāt pamēģināt sevi kādā profesijā, kaut ko reāli padarīt.”

Liāna, 8. klase:

“Es ļoti labi atceros stundu, kad mēs bijām Blaumaņa mājā (Ērgļu novada pašvaldības R. Blaumaņa memoriālais muzejs Braki – autora piezīme). Kaut māja sen kā pārtaisīta par muzeju, mēs redzējām dažādas vecās ierīces, un pat gaisma bija tikai no skaidiņām. Tā nebija tikai ekskursija. Sākumā mums pastāstīja par rakstnieka dzīvi. Mums bija jāatrod konteksts viņa darbiem, ko mēs lasījām. Es pilnīgi sajutu, kādā laikā tas viss ir bijis un kur tieši tas bija rakstīts. It kā es dzīvotu tepat blakus un viņš rakstītu tieši par mani.

Kaut pēc tam man nebija viegli rakstīt domrakstu par piedzīvoto, bet es ļoti labi sapratu, ka viss, ko esmu redzējusi, man labi palīdz saprast šo rakstnieku kā cilvēku. Sanāk tā, ka mēs mācījāmies tieši pie viņa, viņa mājās. Nesaprotu, kāpēc man bija jāraksta tieši 250 vārdi. Tas man bija visgrūtākais. Sākumā bija viegli un interesanti, bet pēc tām es tikai skaitīju vārdus. Un bija grūti.

Stunda man kļuva interesanta, ja skolotājs izmanto dažādu tehniku uzdevumu risināšanai, piemēram, interaktīvo tāfelī vai datorus. Tad tu vari izdarīt vairāk, jo ar tehnoloģijām ātrāk var strādāt. Tas mums arī turpmāk var labi noderēt. Svarīgi, lai skolotājs dod mums iespēju izpildīt dažus uzdevumus patstāvīgi un tad salīdzināt atbildes, lai mēs pašu saprastu, kas mums ir izdevies vai nav. Tādus uzdevumus man patīk pildīt vienai pašai vai grupās. Un, ja skolotājam vajadzīga kāda palīdzība, tad mēs vienmēr esam gatavi palīdzēt kādu problēmu atrisināt. Mūsu puīši ļoti labi saprot datortehniku un vienmēr palīdz, ja tāda vajadzība ir.”

Renārs, 8. klase:

“Man svarīgi bija pašam pamēģināt cept picu. To nevar uzskatīt par īsto mācību stundu, bet viss, ko es iemācījos, man noder dzīvē. Mums ar klasi bija Rēzeknes tehnikuma apmeklējums, kur mums stāstīja par profesijām un tad piedāvāja pašiem izcept savu picu. Sākumā mēs neticējām, ka kaut kas mums var izdoties, bet beigās sanāca ļoti gardi. Iemācījos pats un varu arī citiem iemācīt. Tas laikam ir svarīgākais, kad tu kaut ko esi iemācījies. Protams, man šīs mācības patika arī tāpēc, ka bija garšīgi.

Jebkurai mācību klasei jābūt modernai. Ērti krēsli un galdi, lai viss skaisti izskatītos. Lai ir pieejams dators, televizors vai projektors gan individuālajam, gan visas klases darbam. Man patīk meklēt informāciju un pašam mācīties. Bet svarīgi mācīties no patiesas informācijas. Tad skolotājs var tev palīdzēt, jo reizēm es to daru tikai pēc intuīcijas vai loģiski domājot. Piemēram, sākumā var meklēt vikipēdijā, bet obligāti jāpaskatās arī apakšā, kur pierakstīti avoti ar autoriem. Ir arī ļoti daudz avotu, kas melo. Mūsu laikā svarīgi tos atšķirt un sameklēt patiesos. Arī skolotājiem jāprot sameklēt patieso informāciju, ko mums mācīt. Ja es šaubos, tad es vienmēr pārbaudu, vai skolotājam ir taisnība. Pārsvārā viņai taisnība, bet mums patīk pārbaudīt.”

Matīss, 8. klase:

“Man ļoti patīk sporta stundas, jo tur tu vari fiziski nodarboties, arī visādas stratēģijas izmantot, it īpaši, ja skolotājs piedāvā komandas spēli. Man pašam patīk spēlēt bumbu, spēlēju basketbolu. Manuprāt, interesantas stundas ir tad, kad skolotājs uzdod izdomāt pašiem savu spēli, ar saviem noteikumiem. Tad es sajūtos kā izgudrotājs. Arī sportā var daudz ko atklāt. Un arī veselībai tas ir labi, ja tu visu laiku kusties. Tu vari nebūt izcils sportists, bet vari mācīties arī citas dzīvē noderīgas lietas. Svarīgi, lai skolotājs vienmēr palīdz, ja tev kaut kas neizdodas. Tad tu vari lēnām iemācīties to darīt pareizi. Un tad tālāk tu to vari iemācīt citiem.”

Apkopojot visu teikto, varu secināt, ka efektīva mācību stunda var notikt, ja es kā skolotājs piedāvāšu skolēniem iespēju patstāvīgi mācīties, pašiem meklēt zināšanas, risināt interesantus uzdevumus, sadarboties, atbalstīt vienu otru, izmantot tehnoloģijas, piedalīties mācību ekskursijās un dalīties priekā ar visiem, kuri mācību procesā ir iesaistīti... Un tas ir mans viedoklis!

Par iespēju satīties un uzzināt skolēnu viedokļus pateicamies Rēzeknes pamatskolas – attīstības centra kolēģiem: direktorei Ritai Zommerei un direktora vietniecei Ilonai Saulei, kā arī 8. klases skolēniem – Artim, Mārim, Jurim, Liānai, Renāram un Matīsam. ☺

Atbildes uz skolotāju jautājumiem

Kad un kādā veidā izglītības iestādei jāievada informācija VIIS par savu izglītības programmas piedāvājumu vidējās izglītības pakāpē?

Atbild Izglītības kvalitātes valsts dienests (IKVD):

Saskaņā ar jauno vispārējās vidējās izglītības standartu izglītības iestāde īsteno vienu Vispārējās izglītības programmu, ja vien skola neveido savu autorprogrammu (skatīt standarta 13.punktu un 11.pielikumu). Saskaņā ar plānotajiem grozījumiem Ministru kabineta 2017. gada 13. jūnijā noteikumos Nr. 322 "Noteikumi par Latvijas izglītības klasifikāciju" tiks ieviests jauns vispārējās izglītības programmas kods: 31016011 (klātiene); 31016013 (neklātiene) un 31016014 (tālmācība). Ieviešot standartu, izglītības iestāde izveido savu izglītības programmas piedāvājumu ar dažādajiem šīs programmas mācību plānu variantiem, ietverot visus kursus, kurus skola plāno īstenot trīs gadu periodā 10.klases skolēniem, norādot arī stundu skaitu attiecīgajā kursā mācību gadā. Šobrīd licencējot jaunu paraugprogrammu vai veicot grozījumus esošajā programmā, mācību plānu variantus augšupielādē VIIS sistēmā pielikuma formā. Plānots, ka no augusta vidus mācību plānu variantus varēs ievadīt VIIS, veicot kursu un kursu komplektu izvēles.

Dažādajiem izglītības programmas variantiem (ar dažādiem kursu komplektiem) var piešķirt numurus vai nosaukumus, lai ir skaidrs, kādus kursus katrs konkrētais skolēns apgūst. Ja izglītības iestāde, ievērojot standarta 13. punktu, izstrādā autorprogrammu, tad šo programmu iesniedz licencēšanai IKVD un pēc licencēšanas pievieno VIIS kursu un stundu plānu. Izglītības iestāde rīkojumā norāda, kuri skolēni vai kuras skolēnu grupas apgūs konkrētus plānotos kursus.

Ikdienas komunikācijai ar skolēniem un viņu vecākiem skola piedāvā aprakstu par viņu izvēles iespējām. Skolas pēc saviem ieskatiem var veidot nosaukumus dažādiem padziļināto kursu komplektu piedāvājumiem, piemēram, Inženierzinātņu komplekts/variants/variācija/padziļinājums/specializācija. Taču tie nav uzskatāmi par izglītības programmu virzieniem līdzšinējā izpratnē un kā tādi nostiprināmi obligātajā dokumentācijā.

Kādas profesionālās kvalifikācijas prasības būs nepieciešamas pedagogiem pilnveidotā mācību satura īstenošanai?

Atbild IZM Profesionālās un pieaugušo izglītības departaments:

Pašlaik spēkā esošās profesionālās kvalifikācijas prasības pedagogiem ir noteiktas 2018. gada 11. septembra noteikumos Nr. 569 "Noteikumi par pedagogiem nepieciešamo izglītību un profesionālo kvalifikāciju un pedagogu profesionālās kompetences pilnveides kārtību": <https://likumi.lv/ta/id/301572-noteikumi-par-pedagogiem-nepieciešamo-izglitibu-un-profesionalo-kvalifikaciju-un-pedagogu-profesionalas-kompetences-pilnveides>.

Pašlaik IZM virza uz MK apstiprināšanai grozījumus MK noteikumos Nr. 569 "Noteikumi par pedagogiem nepieciešamo izglītību un profesionālo kvalifikāciju un pedagogu profesionālās kompetences pilnveides kārtību", kurus plānots apstiprināt šovasar.

Pašlaik pakāpeniski pārejam uz kvalifikāciju "Skolotājs", savukārt atbilstību mācību priekšmeta pasniegšanai vērtē pēc ieraksta diploma pielikumos. Saglabājas atbilstība zinātnes nozarei (sk. MK noteikumos Nr. 322 "Noteikumi par izglītības klasifikāciju": <https://likumi.lv/doc.php?id=291524>).

Noteikumu projektā ietvertas šādas prasības:

- augstākā pedagogiskā izglītība (akadēmiskā, profesionālā, 5.LKI, 6.LKI);
- augstākā un pedagogiskā izglītība (augstākā izglītība nozarē un sertifikāts par tiesībām veikt pedagogisko darbību vai studiju programmas ietvaros apgūta studiju programmas daļa pedagogijā, augstākā izglītība nozarē un skolotāja kvalifikācija, iegūta darba vidē balstītu studiju programmā);
- prasībās pedagogu izglītībai un kvalifikācijai esošie izņēmumi (bez pedagogiskās izglītības var strādāt vienu gadu, saņemot mentora atbalstu; kā arī bez pedagogiskās izglītības var strādāt profesionālās un interešu izglītības programmās, ja to kopējais stundu skaits gadā nepārsniedz 360 h);
- tiesības strādāt par pedagogu augstskolu akadēmiskajam personālam (bez papildu pedagogiskās

izglītības ieguves, bet ar vismaz divu gadu pieredzi mācību priekšmetam atbilstošajā zinātnes nozarē);

- pedagogiem cita mācību priekšmeta mācīšanai – studiju programmas attiecīgās studiju daļas apguve vai profesionālās kompetences pilnveides kursi 72 h apjomā (kombinējot vai komplektējot 36 h trijos gados, maksimums divi periodi);
- esošajiem skolotājiem prasības kvalifikācijai nemainīsies;
- jau kopš 2018. gada 11. septembra (MK noteikumi Nr. 569) nav prasības ievērot izglītības pakāpi mācību priekšmeta mācīšanai (izņemot, protams, pirmsskolu un sākumskolu);
- pedagogi ar atbilstošu kvalifikāciju darbam vidējās izglītības pakāpē varēs mācīt arī augstākā mācību satura apguves līmeņa jeb padziļinātos kursus. Lēmumu, vai skolotājs ar atbilstošu kvalifikāciju mācīs augstākā apguves satura līmeņa vai padziļinātos kursus, pieņem izglītības iestādes direktors.

Mācību jomu specifiskās prasības (sk. MK noteikumus Nr. 322 “Noteikumi par izglītības klasifikāciju”: <https://likumi.lv/doc.php?id=291524>):

- **dabaszinātnes** – kvalifikācija atbilstoši mācību priekšmetam vai zinātnes jomai. Var mācīt ar izglītības tematisko grupu Dabaszinātnes, matemātika un informācijas tehnoloģijas saistītie;
- **sports un veselība** – sporta skolotāja kvalifikācija vai skolotāja kvalifikācija un profesionālās kompetences pilnveides kursi veselības mācībā,

vai studiju programmā apgūta studiju programmas daļa veselībā, vai profesionālās kompetences pilnveides kursi 72 h apjomā;

- **tehnoloģiju mācību joma** – dizaina un tehnoloģiju mācību priekšmeta mācīšanai – mājturības un tehnoloģiju skolotāja kvalifikācija vai ar zinātnes nozari (Humanitārās zinātnes un māksla) saistīta kvalifikācija. Izglītības tematiskajā grupā Dabaszinātnes, matemātika un informācijas tehnoloģijas ietilpst Dzīvās dabas zinātnes; Fizikālās zinātnes; Matemātika un statistika; Datorika. Datorikas programmu grupā ietilpst izglītības programmu grupa – datoru lietošana; datorsistēmas, datubāzes un datortīkli un programmēšana. Informātikas skolotājs var mācīt datoriku, programmēšanu;
- **sociālā un pilsoniskā mācību joma** – vēstures skolotāja kvalifikācija, sociālo zinību skolotāja kvalifikācija, kā arī ar Sociālo zinātņu, komerczinību un tiesību tematiskās grupas, ar Sociālā un cilvēkrīcības zinātņu jomu saistītas studiju programmas daļas;
- **kultūras izpratne un pašizpaušme mākslā** – attiecīgi vizuālās mākslas, mūzikas, literatūras skolotāja kvalifikācija. Mācību priekšmetam teātra māksla – skolotāja kvalifikācija un profesionālās kompetences pilnveides kursi teātra mākslā. Humanitārās zinātnes un māksla ir viena izglītības tematiskā grupa – šo mācību priekšmetu varēs mācīt arī, piemēram, literatūras skolotājs. ☺

Tiešsaistes forumi

**JAUNĀ IKDIENA:
KĀ KRĪZE MAINĪS SKOLU?**

08/06 · 09/06 · 16/06 · 17/06

15:00

After touching objects remember to wash your hands under running warm water

Sing your

Visi pamatizglītības mācību programmu paraugi publicēti

Skola2030 mācību resursu krātuvi mape.skola2030.lv arvien papildina jauni mācību un metodiskie līdzekļi. Līdz šim krātuvē publicēti visi pamatizglītības mācību programmu paraugi līdz ar skaidrojušu vebināru par programmu izmantošanu. Steidzam publicēt arī mācību programmu paraugus vidējā izglītībā.

Jaunākie vebināri un mācību resursi, kas pievienoti krātuvē

Pamatizglītībā:

- Mazākumtautības **literatūra (krievu)** 4.-9.kl. <https://mape.skola2030.lv/materials/489>, Mazākumtautības **(krievu) valoda** (1.-9.kl.) <https://mape.skola2030.lv/materials/447> un vebinārs (Facebook) https://bit.ly/mazakumtautibas_vebinars

Vidējā izglītībā:

- **Literatūra I**, vidusskolas pamatkurss. / **Inga Krišāne, Inese Lāčauniece, Lita Silova**. Vebinārs: <https://youtu.be/fwkq5CxITw8>
Programmas paraugs (un pievienotais vebinārs) mācību resursu krātuvē: <https://mape.skola2030.lv/materials/488>
- **Matemātika I**, vidusskolas pamatkurss. / **Jānis Vilciņš**. Vebinārs <https://youtu.be/9-csKypvWbo> un programmas paraugs (ar pievienoto vebināru) <https://mape.skola2030.lv/materials/475>
- **Ķīmija I**, vidusskolas pamatkurss. / **Mihails Basmans, Kārlis Greitāns**. Vebinārs: <https://youtu.be/0kPQBSmtQww> un programmas paraugs: <https://mape.skola2030.lv/materials/477>

Pirmsskolā:

- **Caurviju prasmes pirmsskolā**. / **Arita Lauka, Ginta Kārklīņa**. Vebinārs: <https://youtu.be/DnNPtweOdgY>. Metodiskie ieteikumi pirmsskolas skolotājam "Caurviju prasmes pirmsskolā" (un tas pats vebinārs) mācību resursu krātuvē: <https://mape.skola2030.lv/materials/487>

Speciālajā izglītībā:

- **Dabaszinības, latviešu valoda, sociālās zinības un matemātika**. Mācību metodiskais līdzeklis integrētai mācību priekšmetu mācīšanai skolēniem ar smagiem garīgās attīstības traucējumiem un dažādiem attīstības traucējumiem. / **Dina Bethere, Kaiva Žimante**.

<https://mape.skola2030.lv/materials/406> un <https://youtu.be/XINN-UMfcN8>.

Tiešsaistes forumi: kā krīze mainīs skolu?

Lai apzinātu un analizētu pieredzi par attālinātās mācīšanās laiku un noskaidrotu, kas ir svarīgākās mācības, ko skolām būtu vērts turpināt arī nākotnē, Skola2030 jūnijā rīko tiešsaistes forumu ciklu "**Jaunā ikdiena: kā krīze mainīs skolu?**". Uz sarunām un dalīšanos pieredzē aicinām izglītības praktiķus, vecākus un skolēnus. Paredzēti četri forumi šādos datumos (laiks: **plkst. 15.00**):

- **8. jūnijā: Ko vērts mācīties skolā:** augsti akadēmiskie sasniegumi vs. gatavība doties nezināmajā.
- **9. jūnijā: Skolas sols un mācību grāmata** – vai joprojām dominējošais veids, kā mācīties?
- **16. jūnijā: Kā sasniegt katru bērnu:** viens ritms visiem klasē vs. katram savs – attālināti mājās?
- **17. jūnijā: Ekrāns un skolotājs** – kurš kuru jeb kā viens otram var palīdzēt labāk?

Dalība forumā ir bez maksas, taču ar iepriekšēju reģistrāciju šeit: <https://skola2030.lv/lv/forumi>. Reģistrētie lietotāji varēs piedalīties sarunās Zoom platformā, savukārt neregistrētie lietotāji varēs skatīties translāciju Skola2030 Facebook lapā <https://www.facebook.com/Skola2030/>.

Vebināri: biežākie jautājumi par katru mācību priekšmetu

Lai atbalstītu skolotājus un palīdzētu sagatavoties pilnveidotā satura īstenošanai no 1. septembra, Skola2030 rīko vebināru sēriju, kas iecerēta kā **saruna ar mācību jomas vadītāju un programmu paraugu autoriem**, ar iespēju dalībniekiem **uzdot savus jautājumus un saņemt atbildes**. Runāsim par mācību satura un pieejas akcentiem, mācību darba organizāciju, mācību priekšmeta programmas paraugu izmantošanu darba plānošanai, par to, kā labāk atbalstīt skolēnus, kuri piedzīvo pāreju uz jauno mācību saturu, kā labāk izmantot Skola2030 veidotos mācību un metodiskos līdzekļus. Īpaši aicinām uzdot jautājumus un piedalīties tos skolotājus, kuri nākamajā mācību gadā sāks īstenot pilnveidoto mācību saturu **1., 4., 7. un 10. klasē**. Iesakām iepriekš klausīties līdz šim pieejamos Skola2030 vebinārus, ko var atrast šeit <https://bit.ly/Skola2030YTvebinari>, kā arī iepazīties ar mācību programmu paraugiem <https://mape.skola2030.lv/>.

Reģistrēties dalībai sava interešu loka vebināriem var vēlākais līdz iepriekšējās dienas plkst. 12.00 šajā saitē

https://bit.ly/registreties_vebinaram. Reģistrētie dalībnieki e-pastā saņems detalizētāku informāciju par piekļuvi pasākumam. Visu vebināru ierakstus vēlāk būs iespējams noskatīties *Skola2030 YouTube* kontā.

Jau notikuši šādi vebināri:

- Sākumskola. Dabaszinības, sports un veselība, sociālās zinības. https://bit.ly/ss_05
- Sākumskola. Valodas, māksla, tehnoloģijas. https://bit.ly/ss_04

Par matemātiku un mācību satura integrācijas piemēriem sākumskolā – skatīt vebināru “Gatavība skolai – mācību saturs un pieeja”, kas ierakstīts aprobācijas skolu sākumskolas skolotājiem, taču būs pieejams visiem <https://bit.ly/gatavibaskolai>.

Plānoti vēl šādi vebināri:

10. jūnijā. Tehnoloģijas. Datorika, programmēšana, inženierzinības.

11. jūnijā. Tehnoloģijas. Dizains un tehnoloģijas.

11. jūnijā. Matemātika.

12. jūnijā. Dabaszinātnes. Ķīmija.

12. jūnijā. Sociālā un pilsoniskā. Sociālās zinības.

12. jūnijā. Sociālā un pilsoniskā. Vēsture.

15. jūnijā. Valodas. Svešvalodas.

16. jūnijā. Dabaszinātnes. Dabaszinības.

17. jūnijā. Dabaszinātnes. Bioloģija.

17. jūnijā. Kultūras izpratne un pašizpaušme mākslā.

Teātra māksla.

18. jūnijā. Dabaszinātnes. Fizika.

18. jūnijā. Kultūras izpratne un pašizpaušme mākslā.

Vizuālā māksla.

18. jūnijā. Veselība un fiziskā aktivitāte. Sports un veselība.

19. jūnijā. Dabaszinātnes. Ģeogrāfija.

19. jūnijā. Kultūras izpratne un pašizpaušme mākslā.

Mūzika.

19. jūnijā. Valodas. Latviešu valoda un literatūra.

Aprobācijas semināri notiek tiešsaistē

Seminārs pilotskolu sākumskolas skolotājiem. 27. maijā uz semināru “Gatavība skolai – mācību saturs un pieeja” tiešsaistē pulcējās sākumskolas skolotāji. Bērni, kuri šoruden uzsāks mācības 1. klasē, jau ir pieredzējuši citādu mācību procesu pirmsskolā. Tas jāņem vērā sākumskolas skolotājiem, plānojot un organizējot mācību darbu saturiski un veidojot mācību vidi, lai pārietu no frontālā darba klasē kā dominējošā uz mācību procesa vadīšanu. Dalībnieki guva ieskatu matemātikas mācību priekšmeta saturā, akcentos mācīšanās un iepazīšanās ar mācību satura

integrācijas piemēriem 1. klases mācību tematos, to plānošanu (sasniežamo rezultātu atlases principiem, mācību procesa norises veidošanu, citu darbību noteikšanu), īstenošanas iespējām. Semināra ieraksts pieejams *Skola2030 YouTube* kanālā: <https://bit.ly/gatavibaskolai>.

Seminārs par teātra mākslas saturu. 10. jūnijā aprobācijas seminārā tiešsaistē tiksies skolotāji, kuri aizvadītajā mācību gadā izmēģināja kādus teātra mākslas satura tematus. Skolotājus aicinām dalīties pieredzē par paveikto un vajadzībām un iepazīties ar piemēru paraugiem teātra mākslas satura apguvei.

Tiešsaistes semināri par matemātiku

Gatavojoties pilnveidotā satura ieviešanai visās skolās, tiešsaistes seminārā pulcējās visu Latvijas vidusskolu un ģimnāziju matemātikas skolotāji, kuri savās skolās mācīs padziļināto kursu **Matemātika II**. Semināra “Padziļināto kursu īstenošanas scenāriji matemātikas mācību jomā” ieraksts pieejams *Skola2030 YouTube* kanālā: https://bit.ly/matematika_II.

Savukārt 9. jūnijā paredzēts tiešsaistes **seminārs profesionālo vidusskolu matemātikas skolotājiem** par matemātikas kursa īstenošanu saskaņā ar jauno vispārējās vidējās izglītības standartu, tostarp matemātikas mācību jomas kursu satura īstenošanas sasaisti ar izvēlētām specialitātēm profesionālajā izglītībā. Dalībnieki iepazīsies ar citādiem uzdevumu piemēriem, kuri ilustrē matemātikas jomas lietojumu saistībā ar izvēlēto specialitāti.

Seminārs profesionālās izglītības iestāžu mācību jomu koordinatoriem

3. jūnijā tiešsaistes seminārā profesionālās izglītības iestāžu mācību jomu koordinatori tika iepazīstināti ar profesionālās izglītības programmu veidošanas nosacījumiem jaunajā profesionālās izglītības standarta projektā; vispārējās vidējās izglītības satura ieviešanas plānošanas principiem, sasniežamajiem rezultātiem un iekļaušanas iespējām, veidojot profesionālās izglītības programmas; kā arī ar atbalsta pasākumiem skolotājiem un mācību jomu koordinatoru lomā tā ietvaros. Semināru vadīja Zane Oliņa, *Skola2030* mācību satura ieviešanas vadītāja, Guntars Catlaks, VISC vadītājs, Jānis Gaigals, VISC Profesionālās izglītības departamenta direktors, Ieva Suškeviča, VISC Profesionālās izglītības satura nodrošinājuma nodaļas vecākā referente. Ir pieejams semināra ieraksts https://bit.ly/mjk_03.

Skola2030 – atbalsts mācību pieejas maiņai

Valsts izglītības satura centra (VISC) īstenotā projekta “Kompetenču pieeja mācību saturā” mērķis ir izstrādāt, aprobēt, pēctecīgi ieviest Latvijā tādu vispārējās izglītības saturu un pieeju mācīšanai vecumā no 1,5 gada līdz 12. klasei, kā rezultātā skolēni gūtu dzīvei 21. gadsimtā nepieciešamās zināšanas, prasmes un attieksmes.

DOMĀT. DARĪT. ZINĀT.

www.skola2030.lv

©Valsts izglītības satura centrs | Projekts Nr. 8.3.1.1/16/I/002 Kompetenču pieeja mācību saturā

NACIONĀLAIS
ATTĪSTĪBAS
PLĀNS 2020

EIROPAS SAVIENĪBA
Eiropas Sociālais
fonds

IEGULDĪJUMS TAVĀ NĀKOTNĒ